

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**AMERİKAN İŞGALİ SIRASINDA GÜNEY MINDANAO VE
MORO HALKI (1898-1935)**

Mohammad Raveen ANWAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Necmettin ALKAN

HAZİRAN - 2022

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AMERİKAN İŞGALİ SIRASINDA GÜNEY MİNDANAO VE
MORO HALKI (1898-1935)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mohammad Raveen ANWAR

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi

“Bu tez 29/08/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Necmettin ALKAN	Başarılı
Prof. Dr. İsmail Hakkı KADI	Başarılı
Doç. Dr. Tufan TURAN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.

Mohammad Raveen ANWAR

29/08/2022

ÖNSÖZ

Filipinler'in güneyinde yer alan ve nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların teşkil ettiği Moro'da silahlı mücadele eskiden beri süre geliyor. Morolu Müslümanların varoluş tarihinde önemli bir yere sahip olan bu mücadelenin kökenleri aslında 16. yüzyılda İspanyolların bölgeyi işgallerine kadar geri gitmektedir. Fakat asıl olarak Amerika'nın Filipinleri işgalinden sonra bu mücadele çok daha kritik bir sürece girmiş ve 20. yüzyılın son onlu yıllarına kadar devam etmiştir.

Çalışmamızda, Moro halklarının kültürel tarihleriyle birlikte bölgedeki Amerikan sömürge siyaseti ve buna karşı Müslümanların tavrı ele alınmaktadır. Amerika'nın bölgedeki siyaseti Morolu Müslümanların belli çerçevede eğitim ve iktisadi olarak gelişmelerine yardımcı olsa da yeri geldiğinde baskı, şiddet ve katliam yapmaktan geri durmamıştır. Tezimizde ayrıca Osmanlı Devleti'nin Filipinler'le olan ilk ilişkileri de araştırılmıştır. Konuyla ilgili birinci el ve ikinci el kaynaklar kullanılmıştır.

Çalışmam sürecince desteklerinden ve yardımlarından dolayı tez hocam sayın Prof. Dr. Necmettin Alkan'a çok teşekkür ediyorum. Yardımlarını esirgemeyen Medeniyet Üniversitesi'nden sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı Kadı hocama da müteşekkirim. Tezimin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen kıymetli Mehmet Emin Yıldız hocama teşekkür ediyorum. Motivasyon kaynağım olan annem Jubaira Said ve kardeşlerim Thaiba, Watffan Ali-Hamja ve Al-Sabree şükranlarımı sunuyorum.

Mohammad Raveen ANWAR

29/08/2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vi
HARİTA LİSTESİ.....	vii
RESİM LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: FİLİPİNLER TARİHİ VE COĞRAFYASI	4
1.1. Filipinler Tarihi ve Coğrafyası	4
1.1.1. Filipinler'deki Etnik Gruplar	5
1.1.2. Moro Etnik Gruplar	8
1.2. Filipinler'de Sömürge Öncesi Dönemde Sosyo-Ekonomik Hayat.....	12
1.2.1. Giyim	12
1.2.2. Süsler	13
1.2.3. Sosyal Sınıflar.....	14
1.2.4. Kadının Statüsü.....	15
1.2.5. Hükümetler	15
1.2.6. Dini İnançlar	16
1.2.7. Kullanım Ömrü	17
1.3. Filipinler'de İslamlaşma	20
1.4. Moro Kimliğinin Oluşumu	22
1.4.1. Filipinler'de İspanyol İşgali ve Yönetimi	24
2. BÖLÜM: AMERİKAN DÖNEMİ	29
2.1. Amerikan Dönemi	29
2.1.1. Amerikalılar ve Moro Müslümanları Arasındaki İlk Karşılaşma	30
2.1.2. Bates Antlaşması.....	31
2.1.3. John Pershing Yönetim.....	35
2.1.4. Sulu Sultanlığı'nın Düşüşü	37
2.2. John Finley'in Misyonu.....	40

2.2.1. Osmanlı Devleti ve Filipinler	45
2.2.1.1. Filipinler’de Osmanlı Konsolosluğu’nun Kurulması	45
2.2.1.2. Filipinler Şeyhülislamlığına Mehmet Vecih’in Atanması.....	47
2.2.1.3. Şeyh Mehmet Vecih’in Geri Dönüşü ve Ölümü	50
2.2.2. Hacı Datu Abdullah Nuño ve Taluksangay	52
2.2.3. Abdullah Nuño’nun Morolar Hakkındaki Dilekçesi	53
3. BÖLÜM: MİNDANAO’DA MORO VE AMERİKAN YÖNETİMİNİN	
EMPERYAL BAĞLANTILARININ KURULMASI.....	57
3.1. Mindanao’da Moro ve Amerikan Yönetiminin Emperyal Bağlantılarının Kurulması	57
3.2. Amerikalıların Bud Dajo’daki Katliamı	59
3.2.1. Lanao Direnişi 1902-1912	63
3.2.2. Panglima Hasan, 1903	64
3.2.3. Jikiri, 1907	65
3.2.4. Bud Bagsak, 1913	66
3.2.5. Cotabato Direnişi, 1903-1912.....	67
3.3. Mindanao’da Koloni Yönetimi.....	68
3.4. Moro Halkına Şiddet	76
3.5. Amerikan Sömürgeleşmesinin Etkileri.....	78
3.5.1. Eğitimde İlerleme	79
3.5.2. Halk Sağlığı ve Refahı	80
3.5.3. Ticaret ve Endüstri.....	81
3.5.4. Ulaştırma ve İletişim.....	82
3.5.5. Dil ve Edebiyat	84
3.6. Olumsuz Etkisi	84
SONUÇ	87
KAYNAKÇA.....	90
ÖZGEÇMİŞ	97

KISALTMALAR

- ABD** : Amerikan Birleşik Devlet
- BARMM** : Bangsamoro Auonomous Region of Muslim Mindanao
- CAR** : Cordillera Administrative Region
- IPRA** : Indigenous People's Rights Act
- NCIP** : National Commission on Indigenous People
- s.** : Sayfa
- vb.** : Ve Başkaları

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 : Kuzey Filipinler Yerli (Igorotlar).....	8
Fotoğraf 2 : Sama Etnik Gruplar	11
Fotoğraf 3 : Tausug Kadınları	11
Fotoğraf 4 : Morolar.....	20
Fotoğraf 5 : Col. J.P. Finley	42
Fotoğraf 6 : Finley bir Moro Büyükelçisi	44
Fotoğraf 7 : Şeylülislam Mehmet el Vecih	48
Fotoğraf 8 : Abdullah Nuño	55
Fotoğraf 9 : Bud Dajo Katliam.....	60
Fotoğraf 10: Bayan Dajo	62
Fotoğraf 11: San Ramon and Penal Form	70
Fotoğraf 12: Amerikan Askeri Filipinli Çocuklara Ders Veriyor	79

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Filipinler Haritası	4
Harita 2: Filipinler Haritası	5

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Tagaloglar (Boxer Codex)	12
Resim 2: Ferdinand Macellan'ın Cebu'ya Gelişi.....	25
Resim 3: Moro Halkının Dilekçe Mektubu	56

ÖZET

Başlık: Amerikan İşgali Sırasında Güney Mindanao ve Moro Halkı (1898-1935)

Yazar: Mohammad Raveen ANWAR

Danışman: Prof. Dr. Necmettin ALKAN

Kabul Tarihi: 29/08/2022 **Sayfa Sayısı:** x (ön kısım) + 87 (ana kısım) + 7 (ek)

Bu çalışmanın amacı, 1898-1935 yılları arasındaki Amerika döneminde Mindanao'daki Moro halkını incelemektir. Çalışmada tarihi niteliksel bir yaklaşım sergilenmiştir.

İspanyol kolonizasyonunun başlangıcından Amerikalıların gelişine kadar Moro halkı, yüzyıllarca sömürgecilikle mücadele etmiştir. Morolar da dâhil olmak üzere Filipinler'i bir bütün olarak etkileyen sömürge zihniyeti bugün hala görülmektedir. Amerika'nın sömürge siyaseti ve Filipinlilerin zihinlerine demokrasi ve liberalizmin yerleştirilmesi, bugün de Filipin toplumu ve hükümeti nezdinde sorunlar yaratmaktadır.

Mindanao'daki Moro halkının silahlı mücadelesi, Filipin tarihi açısından oldukça önemli bir bölümdür. Moro halkının bu mücadelesi, İspanyol ordusunu 300 yıl zorlamış ve yaklaşık 40 yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri için askeri bir tehlike oluşturmuştur. Ayrıca Moro savaşları tüm Müslümanları birleşmeye ve Filipinlileri yönetmeye zorlamıştır. Silahlı mücadelenin başlamasından bu yana onlarca yıl geçmesine rağmen Moro çatışması, kökleri yüzyıllarca süren toplumsal çözülme ve bölünmeye dayanan karmaşık bir konu olmaya devam etmektedir.

Mindanao, 1899'da Amerikalılar tarafından ele geçirilip Moro halkının kontrolü sağlandıktan sonra askeri ve sivil hükümetler aracılığıyla yönetilmiştir. Bununla birlikte, Kuzey Filipinler'deki Filipinlilerle karşılaşmaları Amerikalıların, Moro halkını medeniyetsiz olarak görmelerine neden olmuştur. Bu çalışma, Filipin halkının hükümet yönetiminin kontrolünü ele geçirdiği ancak Mindanao'daki halkın 1946'ya kadar Amerikan yönetimi altında kaldığı 1898'den 1935'e kadar Amerikan işgaline odaklanmaktadır. Ayrıca, 20. yüzyılın başlarında Filipinler'in Amerikan kolonizasyonuna da değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Morolar, Amerikan, Sömürgeleştirme, Filipinler

ABSTRACT

Title of Thesis: The Southern Mindanao and The Moro People During American Occupation (1898-1935)

Author of Thesis: Mohammad Raveen ANWAR

Supervisor: Prof. Dr. Necmettin ALKAN

Accepted Date: 29/08/2022 **Number of Pages:** x (pre. sec.) + 87 (main sec.) + 7 (add.)

This study aims to examine the Moro people in Mindanao during the American period between 1898-1935. In the study, a historical qualitative approach was exhibited.

From the beginning of the Spanish colonization until the arrival of the Americans, the Moro people struggled with colonialism for centuries. The colonial mentality that affected the Philippines as a whole, including the Moros, is still visible today. The colonization of America and the instillation of democracy and liberalism in the minds of Filipinos are still creating problems for Philippine society and government today.

The armed struggle of the Moro people in Mindanao is a very important chapter in Philippine history. The armed struggle of the Moro people strained the Spanish army for 300 years and posed a military danger to the United States for nearly 40 years. Also, the Moro wars forced all Muslims to unite and rule the Filipinos. Although decades have passed since the armed struggle began, the Moro conflict remains a complex issue rooted in centuries of social disintegration and division.

Mindanao was governed by military and civilian governments after it was captured by the Americans in 1899 and controlled by the Moro people. However, comparisons with Filipinos in the northern Philippines have led Americans to view the Moro people as uncivilized. This study focuses on the American occupation from 1898 to 1935, when the Philippine people took control of the government administration, but the people in Mindanao remained under American rule until 1946. It also refers to the American colonization of the Philippines in the early 20th century.

Keywords: Moros, American, Colonialization, Philippines

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Filipinlilerin çoğunluğunun ve Moroların tarihinden habersiz olan diğerlerinin araştırma eksikliklerini ortaya çıkartmaktadır. Moro'nun kimliği, sömürgecilere karşı duyguları ve işgal sırasındaki deneyimlerine değinmek konu açısından önemlidir. Bunlar, tarihteki belirli olaylara karşı tepkilerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, kültürlerini derinlemesine anlamak ve kabul etmek, Morolar ve Filipinliler arasındaki boşlukları kapatmak konusunda kilometrelerce yol kat edecektir. Morolar için onurları onların yaşamlarıdır; yaptıklarının sorumluluğunu almak söz konusu olduğunda ölümden dahi korkmayan bir yapıya sahiptirler. Değerli olmanın ne demek olduğunu idealize edenlerdir. Moroların tarihi bize, tarih boyunca tüm Filipinlilerin paylaştığı güç ve bağımsızlık mücadelesini hatırlatmaktadır.

Bu çalışma Türkiye halkına Moro halkının tarihi, İspanyollar ve Amerikalılar tarafından işgal edilmesi, işgallere karşı mücadelesi, bu mücadelenin bugüne kadarki sonuçları hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, Moro halkının yaşadığı hadiseler ele alınarak Türk akademisine katkı sağlamak arzu edilmektedir.

Araştırma Önemi

Filipinler'e sömürüyü, adaletsizliği ve baskıyı getiren İspanya ve Amerika, Moro halkının geçmişinde önemli bir yere sahiptir. Bu devletlerin işgalleri neticesinde Morolar'ın, geleneksel yapılarıyla birlikte birçok değerlerini de yitirdikleri görülmektedir. Bu işgallerin sonuçları o kadar ağır olmuştur ki, bölgenin günümüzdeki mevcut birçok sorununun nedenleri, sömürge günlerine kadar geri gitmektedir. Ancak Morolar, bu sömürgecilere teslim olmamışlar ve bunlara karşı mücadele etmişlerdir. Mücadele sırasında çok sayıda Morolu hayatını kaybetmiş, gündelik hayatları alt üst olmuş ve birçok alanda geri kalmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla sömürge öncesindeki siyasi ve iktisadi durumlarını kaybetmişlerdir.

Moro tarihi ile ilgili literatürdeki çalışmaların çoğu ya Filipinli Hristiyanlar ya da sömürge döneminde Moro halkını inceleyen Amerikalılar tarafından yapılmıştır. Bu durum literatürle ilgili sorun oluşturmakla birlikte, bu sorunun kaynağı yazarların sömürgeci bakış açısında yatmaktadır. Bu yazarların bakış açısı, sömürgecilerin Moro

halkına karşı bakış açılarına benzemektedir. Bununla birlikte, Moro halkının mücadelesi hakkındaki kitaplar hem az sayıda bulunmakta hem de yeterince bilinmemektedir.

Araştırma Konusu

Çalışmanın konusunu, Filipinler'deki Mindanao bölgesinin Amerika tarafından işgal edilmesi ve bu işgalin Morolular açısından olumsuz etkileri oluşturmaktadır. Çalışma özelinde işgale karşı Moroluların mücadelesi ve işgalci Amerikan yönetiminin baskıları ele alınmaktadır. Ayrıca işgal öncesinde ve sırasında Moroların Osmanlı Devleti ile ilişkileri de incelenmektedir.

Mindanao Adası'nın ve Moro halkının tarihi geçmişi, adanın Osmanlı Devleti ile ilişkileri, Amerika tarafından işgal edilmesinin nedenleri, işgal süreci, Amerikan işgal yönetiminin Moro'daki uygulamaları ve işgalin sonuçları ile Moro'nun bu işgale karşı direnişi çalışma kapsamında üzerinde durulan başlıca alt konulardır. Çalışmada, bu işgallerin Moro Müslümanların milli bilinçlenmelerinde etkilerinin olup olmadığı üzerinde de durulmaktadır.

Araştırma, coğrafi olarak Güney Mindanao'daki Moro halkı ile ilgili olup, Zamboanga, Basilan ve Sulu Takımadalarına da odaklanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Kongre Kütüphanesi, Osmanlı belgeleri ve Ulusal Müze'deki birincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Tarihsel nitel yaklaşım sergilenmiştir. Çalışmanın probleminin daha iyi anlaşılması için birincil kaynakların yanında ikincil kaynaklar da kullanılmış ve farklı yazarların yayınlanmış kitap ve makalelerinden veri toplamıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Filipinler'in tarihi ve coğrafyası ele alınmaktadır. Moro ve Morolu Müslümanların tarihi, Moro kavramı ve kimliği ve kolonizasyon öncesi ve sonrası dönemde Moro alt başlıkları teşkil etmektedir. İkinci bölümde; Amerikan işgali sırasında Moro halkı ve 20. yüzyılın başlarında Morolular ve Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, Moro'nun emperyalistlere karşı verdiği mücadeleye temas edilmektedir.

Çalışmada kullanılan kaynaklar Kongre Kütüphanesi ve Filipinler Ulusal Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. Emma Blair ve James Robertson tarafından

düzenlenen “Filipin Adaları 1493-1898” başlıklı kitap, Amerikan sömürge rejiminin ortaya çıkmasından ve kuruluşundan önce, Filipinler hakkında en çok alıntı yapılan birincil kaynak arşivi değerine haiz olması nedeniyle çalışmada kullanılan önemli kaynaklardandır. Ayrıca, Antonio Pigafetta’nın “Primo Viaggio intorno al mundo” (1524), Miguel Loarca’nın “Relacion de las Yslas Filipinas” (1582) ve Juan de Plasencia’nın “Relacion de las Islas Pilipinas” (1592) gibi 16. yüzyıl güncelerinin çevirilerinden de yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında yararlanılan arşiv belgelerinin önemli bir bölümünü, hükümet raporları ve yasal belgeler gibi koloni yönetiminin kayıtları, özellikle İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri’nde, Filipinlerde ve yurtdışındaki arşiv belgelerinden oluşturmaktadır.

Dr. Najeeb M. Saleeby, Filipinler’de Moro tarihi, kültürü ile İslam’ın geçmişi üzerine çalışmalara öncülük eden Lübnanlı bir doktor ve bilim adamıdır. Saleeby’nin çalışmaları, Filipinler’in Hristiyan olmayan bölgesinin analizi için temel oluşturmakta ve yirminci yüzyıl Filipin tarihinin İspanyol ve Amerikan söylemine bir alternatif sağlamaktadır. Saleeby yerel sultanların güvenini kazanarak Müslüman Mindanao’nun tarihiyle ilgili önemli orijinal belgelerden bazıları toplamıştır.

Filipinli Müslümanların ülkenin tarihindeki rolünü ele alan bir başka tarihçi Samuel Tan’dır. “The Filipino Muslim Armed Struggle” adlı çalışmasında, Filipinli Müslümanların Amerikan sömürge rejimi ve ardından sömürge sonrası Filipinli yönetimler sırasında 20. yüzyıl ulus inşa etme dinamikleri bağlamındaki mücadelesini incelemektedir. Türkiye’den İsmail Hakkı Kadı ve Japonya’dan Kawashima Midori’nin editörlüğünü yaptığı, Amerikan işgali sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nun Filipinler’deki Mindanao Müslümanları açısından oynadığı rolü konu edinen “Ottoman and Southeast Asian Relations” kitap çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada Kadı’nın “The Ottoman Empire, United States and the Muslims of Moro Province” makalesi önemli bilgiler ihtiva ediyor. Yine bu kitaptaki Midori’nin de “The White Man’s Burden” bölümü önemlidir.

Çalışmamızda, Amerikan işgali sırasında Moro halkının nasıl yaşadığı, Moro halkının mücadelelerinin ne olduğu, Osmanlı Devleti’nin Amerikan zulmü sırasında Filipinler’deki Moro halkına nasıl yardım ettiği ve Amerikan işgalinin bugüne kadarki olumsuz etkilerinin ne olduğu gibi temel sorulara cevap bulmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM: FİLİPİNLER TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Filipinler Tarihi ve Coğrafyası

Filipinler Cumhuriyeti, Pasifik Okyanusu'nun batısındaki Güneydoğu Asya'nın ada ülkesidir. Vietnam kıyılarından 800 mil (1287.475 km) kadar uzakta bulunan yaklaşık 7.100 ada ve adacıktan oluşan bir takımadadır. Başkent Manila'dır, başkentnin yakınındaki Quezon City, ülkenin en kalabalık şehridir. Her ikisi de, en büyük ada olan Luzon'daki Ulusal Başkent Bölgesi'nin (Metro Manila) bir parçasıdır. Filipinler'in en büyük ikinci adası güneydoğudaki Mindanao'dur.

Harita 1: Filipinler Haritası

Kaynak: Hernandez, Philippines, 2022

Filipinler adını, adanın İspanya tarafından bir bölge olarak talep edildiği 16. yüzyılda İspanya kralı II. Philip'ten (Las Islas Filipinas) almıştır. 1542'de Filipinler'e ulaşma umuduyla Meksika'dan giden, ancak bir dönüş yolu bulamayan İspanyol işgalci Ruy Lopez de Villalobos, Philip'in henüz bir prens olduğu zaman adını almıştır. İspanyollar, Amerikalılar tarafından devrilene kadar 333 yıl boyunca Filipinler'i başarılı bir şekilde sömürgeleştirmişlerdir. Amerikalılar, İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1941'e kadar Filipinler'in ikinci sömürgecileri olmuşlardır. Japonların işgali ise daha kısa sürmüş ve İkinci Dünya Savaşı bitene kadar 4 yıl boyunca Filipinler'i sömürgeye devam etmişlerdir (Domingo, 1995, s. 7-14).

Bu işgaların ardından Filipinler bir türlü durulmamış ve 20. yüzyılın son çeyreğinde siyasi kargaşayla sarsılmıştır. Başkan Ferdinand Marcos, ülkeyi otoriter bir anlayışla yönetmiş fakat 1986'da başlayan halk hareketi bu otoriter rejime karşı çıkmıştır. Çatışma sadece Marcos'un devrilmesi ve sürgüne gönderilmesi ile değil, aynı zamanda Filipinler'de demokratik bir hükümetin restorasyonu ile de sonuçlanmıştır. Doğal kaynaklar bakımından zengin olan Filipinler, güçlü bir endüstriyel ekonomi inşa etme potansiyeline sahip olmasına rağmen, ülke büyük ölçüde tarımsal üretim düzeninde kalmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru, hızlı endüstriyel genişleme, yüksek derecede yerli ve yabancı yatırımla teşvik edilmiştir. Ancak bu büyüme, aynı zamanda çevrenin ciddi şekilde bozulmasına da neden olmuştur. Filipinler ayrıca 20. yüzyılın sonlarında, köklü bir devlet okulu ve üniversite sistemiyle eğitimde bölgesel bir lider olarak ortaya çıkmış ve 21. yüzyılın başlarında ülke, Asya'daki en yüksek okuryazarlık oranlarından birine sahip olmuştur.

Harita 2: Filipinler Haritası

Kaynak: Google maps, 2022

1.1.1. Filipinler'deki Etnik Gruplar

Filipinler'de yaşayan kişilere etnik açıdan farklı olup olmadıklarına bakılmaksızın "Filipinli" denmektedir. Nüfusun büyük çoğunluğunun ataları Malay kökenlidir. Köken

olarak ise Güneydoğu Asya ana karasından ve şu andaki Endonezya'dan gelmektedirler. Çağdaş Filipin toplumu, kültürel ve dilsel olarak yaklaşık 100 farklı etnik gruptan oluşmaktadır. Bunların en büyüğü, her biri ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan Luzon'daki Tagalog ve Visayan Adaları'ndaki Cebuano'dur. Diğer önemli gruplar arasında kuzey Luzon'daki Ilocano ve her biri nüfusun yaklaşık onda birini oluşturan Panay ve Negros'un Visayan adalarının Hiligaynon'u (Ilongo) bulunmaktadır. Visayas'taki Samar ve Leyte adalarının Waray-Waray'i ve Bicol Yarımadası'nın Bicol'u (Bikol) birlikte onda birini oluşturmaktadır. Filipinli Mestizolar ve güney-merkez Luzon'daki Kapampanganlar (Pampango) nüfusun küçük bir bölümünü teşkil etmektedir. Mindanao'da 13 etnik gruptan oluşan Moro Müslümanları yaşamaktadır. 10. yüzyıldan itibaren, Çin ile temaslar, aynı zamanda nüfusun azınlığını da oluşturan bir grup Filipin-Çin kökenli bir grubu ortaya çıkarmıştır. Az sayıdaki yerleşik Çinlilerin, Hindistan alt kıtasından gelen göçmenlerin, ABD vatandaşları ve İspanyolların, nüfusun etnik ve kültürel çeşitliliğine katkıda buldukları anlaşılmaktadır. Filipinler'in yerli halkı, IPRA raporunda bölgelere göre bölünmektedir. Cordillera İdari Bölgesi (CAR), Bölge I, Bölge II, Bölge III ve Luzon'un geri kalanı, Ada Grubu, Güney ve Doğu Mindanao, Merkez Mindanao ve Kuzey ve Batı Mindanao, IPRA tarafından tanımlanan 8 etnik bölgedir. Ancak, gerçek etnik gruplara dayanmak yerine, hükümet bu etnografik bölgeleri esas olarak idari amaçlar ve Yerli Halklar Ulusal Komisyonu'nda (NCIP) temsil edilmek üzere tanımlamıştır (Cariño, 2012, s. 2).

Filipin yerli halkları çok çeşitli kültürlerden oluşmaktadır. Farklı yerli etnik grupların toplam sayısı 70 ila 140 arasında değişmektedir. NCIP web sitesi 90 girişlik bir liste sunarken, çeşitli kaynaklardan yapılan bir derleme 109 yerli etnolingüistik grup ve alt grubu göstermektedir. Her etnik grubun kendi farklı kimliği, dili, yerel sosyo-politik ve kültürel sistemleri ve uygulamaları vardır ve diğer gruplar arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Yerli halklar normalde kendilerini belirli bir etnik gruba veya alt gruba ait olarak tanımlamalarına rağmen, ülkenin farklı bölgelerindeki yerli halklara atıfta bulunmak için belirli genel isimler kullanmaktadırlar. Filipinlerdeki belli başlı yerli halk gruplarından bazıları şunlardır: Igorot, kuzey Luzon'daki Cordillera sıradağlarının yerli halkları için genel ve toplu bir terimdir. Igorot, "dağlardan gelen insanlar" anlamına gelmektedir. Igorot, Cordillera bölgesindeki nüfusun %99'unu oluşturmakta ve Cordillera sıradağlarının yaylalarında, eteklerinde, platolarında ve nehir vadilerinde

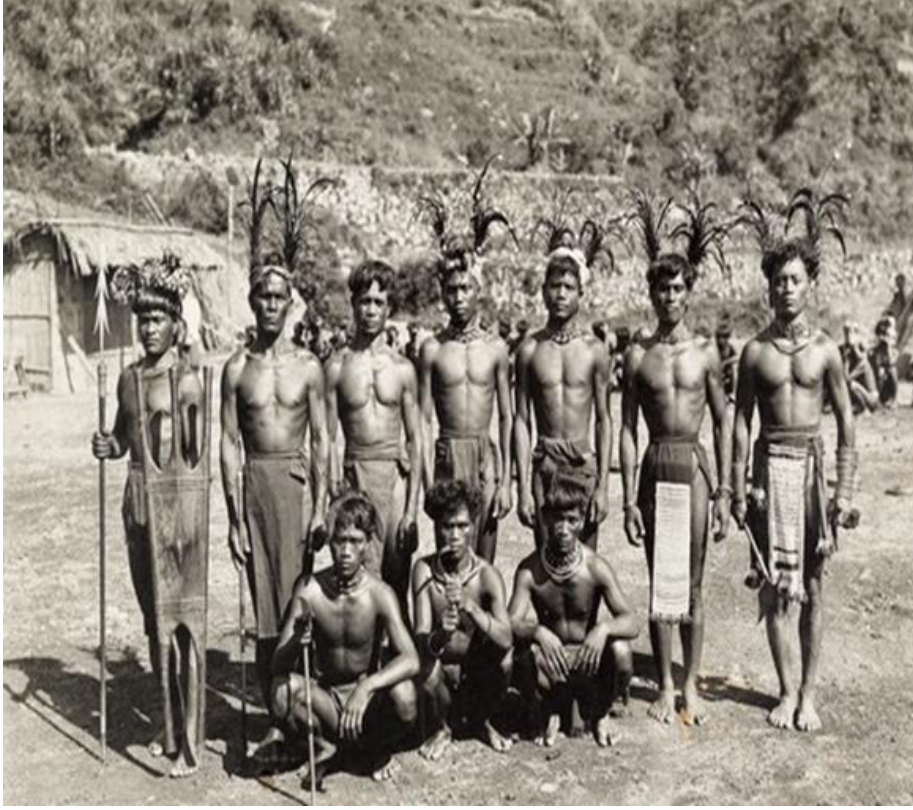
yaşamaktadır. Cordillera'daki başlıca etnik gruplar Kankanaey, Bontoc, Ifugao, Kalinga, Ibaloy, Isneg ve Tingguian'dır. Buradaki insanlar kendilerini, kendilerine tanımlanmış topraklarına veya atalarının topraklarına ve yerli sosyo-kültürel sistemlerine sahip yerli bir topluluk olan kendi "ili"lerine ait olarak tanımlamayı tercih etmektedirler (NCIP-CAR, 2022, s. yok).

Lumad, ülkedeki en yüksek yerli halk nüfusuna sahip olan Mindanao'nun yerli halklarını ifade etmektedir. Lumad, "toprak" anlamına gelen Visayan kelimesinden türetilmiştir. Lumad, Mindanao'ya dağılmış çok sayıda yerli halktan oluşmaktadır. 18 büyük Lumad grubu bulunmaktadır: Bunlar Subanen, B'laan, T'boli, Mandaya, Mansaka, Tiruray, Higaonon, Manobo, Bagobo, Bukidnon, Tagkaolo, Ubo, Banwaon, Kalagan, Dibabawon, Talaandig, Mamanwa ve Manguangan'dır. Davao del Norte, Davao del Sur, Bukidnon, Agusan del Norte, Agusan del Sur, Surigao, Zamboanga, Misamis Oriental, Misamis Occidental, Cagayan de Oro, Kuzey Cotabato, Güney Cotabato ve Saranggani Eyaleti'nin dağlık bölgelerinde yaşamaktadır (Cariño, 2012, s. 3).

Mindanao'da, Lumad Moro halkları arasında bir ayırım yapılmaktadır. Moro etnik gruplarından bazıları NCIP tarafından yerli halklar listesinde listelenmiş olsa da, çoğu Moro halkını yerli olarak tanımamaktadır. Mindanao-Sulu bölgesindeki Müslümanlar arasında 7 büyük etnik grup bulunmaktadır. Bunlar Maranao, Maguindanao, Tausug, Yakan, Samal, Iranun ve Kalagan'dır.

Mangyan, Mindoro ve Sibuyan Adası'nın yerli halkları, genellikle kuzey Mangyan'da (Tadyawan, Alangan ve Iraya) ve güney Mangyan'da (Buhid, Taobuid ve Hanunuo) ikamet etmektedirler. Palawan Adaları'nda yaşayan birkaç yerli halk da bulunmaktadır. Bunlar Tagbanua (Kalamianen), Palaw-an, Molbog ve Batak'tır. Negrito, belirgin fiziksel özelliklere sahip -kısa, koyu tenli, kıvrıkcık saçlı- yerli halklardan olup Filipinler'in kuzeyden güneye farklı bölgelerinde yaşamaktadır. Yaklaşık 30 Negrito grubu tespit edilmiştir. Kuzey Luzon'daki Cagayan'ın uzak ormanlık bölgelerindeki Agtalar, doğu Luzon'daki Sierra Madre Dağları'ndaki Dumagat halkı ve Pasifik kıyısı boyunca Bondoc ve Bicol dağlarına kadar uzanan dağlık gruplar halinde, ülke genelinde dağlık gruplar halinde yaşamaktadırlar. Diğerlerini, Zambales-Bataan tepelerinde (Hambal, Aeta ve Sambal olarak da bilinir), Pampanga ve Tarlac'ın Baluga'sında ve Güney Tagalog eteklerindeki daha büyük popülasyonlarla batı ve güney Luzon'da bulmak mümkündür.

Diğer Negrito grupları arasında Panay ve Negros, Palawan, Guimaras, Romblon ve kuzey Mindanao'da yaşayan Ati bulunmaktadır (Cariño, 2012, s. 3-4).

Fotoğraf 1: Kuzey Filipinler Yerli (Igorotlar)

Kaynak: Igorots, 2020 Mart

1.1.2. Moro Etnik Gruplar

Filipinli Müslümanlar, Filipinler'in Mindanao şehrinde yaşayan Moro adlı bir etnik grubu teşkil etmektedir. Filipinler İstatistik Kurumu (2020), nüfusun yaklaşık %4,4'ünün Müslüman olduğunu tahmin etmektedir. Müslümanların çoğunluğu güneydeki Mindanao Adası'nın yanı sıra Palawan ve Sulu takımadalarında yaşamaktadır. Birçoğu, kendilerini geleneksel toprakları Mindanao'da bulunan Bangsamoro veya Moro Müslümanları olarak tanımlamaktadır (Bangsamoro Autonomous Region on Muslim Mindanao, 2022, s. yok). Başlıca Moro etnolinguistik grupları Maguindanao, Marano, Tausug, Samal, Badjao, Yakan, Ilanon, Sangir, Melabugnan ve Jama Mapun'dur. Bununla birlikte, bu gruplardan üçü, Kuzey Cotabato, Kударat ve Maguindanao eyaletlerinin Maguindanao'su, iki Lanao eyaletinin Maranaoları ve Jolo'dan Tausug, Moroların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (Bangsamoro on Cultural Heritage, 2022, s. yok)

Bangsamoro Kültürel Mirası Koruma Komisyonu'na (BCPCH-BARMM) göre Mindanao'da 13 Moro etnik grubu bulunmaktadır:

Maranao, Mindanao'da Lanao del Norte ve Lanao del Sur'da yaşamaktadır. Maranao adı, Bukidnon-Lanao Platosu'ndaki Lanao Gölü'nü çevreleyen bölgedeki geleneksel topraklarından esinlenen "Gölün İnsanları" anlamına gelmektedir. Silsila'nın ilk yazılı soyağacı belgelerine göre, bu terim genellikle Lanao Gölü çevresinde yaşayan yerli halkı ifade etmektedir. Filipinler'deki en büyük İslami gruplardan biridir.

Maguindanao veya bazıları için Maguindanaw, Kuzey Cotabato, Güney Cotabato, Sultan Kudarat, Zamboanga del Sur ve Maguindanao'da yaşamaktadır. Maguindanao, "sel halkı" anlamına gelmektedir. Çünkü bu etnik grup, öncelikle geniş Pulangi Nehri vadisinde ve ara sıra taşan deltada yaşamaktadır.

Yakan, Basilan Adası'nda yaşamaktadır. Zamboanga Yarımadası'nda da bulunmaktadır. Yakan kelimesi, Doğu Endonezya'nın Orang Dyaks veya Tagihamas'ın torunları olduğuna inanıldığı için "Dayak" anlamına gelmektedir. Sama dilinin bir lehçesini konuşurlar ve kültürel olarak bir bakıma Tausug'dan etkilenirler.

Tausug, siyasi ve dini kurumları nedeniyle Sulu takımadalarında baskın etnik gruptur. Tausug, Sulu'da (BARMM) Jolo, Indanan, Siasi ve Patikul'da yaşamaktadır. Ayrıca Zamboanga del Sur ve Cotabato'da ve Malezya'da dağınık yerleşimler bulunmaktadır.

Sama-Badjao, Filipinler'deki Tawi-Tawi Adaları'nın baskın etnik gruplarından biridir. Ayrıca Sulu Takımadaları'nın diğer adalarında, Mindanao'nun kıyı bölgelerinde, kuzey ve doğu Borneo, Sulawesi ve doğu Endonezya adalarında bulunurlar. Sama-Badjao bazen "Deniz Çingeneleleri" veya "Deniz Göçebeleri" olarak anılmaktadır.

Iranon (Illanun), kültürel ve dilsel olarak Maranao ve Maguindanao ile yakından ilişkilidir. Illanun dili, Maranao ile en yakın ilişkili olan Austronesian ailesinin bir parçasıdır. Ancak İspanyollar ayrıldığında Maranao ve Illanun arasındaki temas azalmıştır.

Jama Mapun, insanlar anlamına gelen Jama kelimesinden gelmektedir. Mapun, Mapun Adası Belediyesi'nin adını göstermesi nedeniyle "Mapun Halkı" olarak adlandırılmaktadır. Filipinler'deki Moro etnik gruplarından biridir. Mapun Halkı, Sama dili konuşan, yaratıcılıkları ve gelenekleri ile tanınan insanlardır.

Kagan (Kalagan), Davao şehri Sirawan'da yaşamaktadır. Bazı bölgeleri Tagum, Davao del Norte; Mati, Davao Oriental ve Davao del Sur'dur. Konuşulan dil Tagakaolo, Tausug ve Maguindanaon dillerinin bir karışımıdır.

Kalibugan (*Kolibugan*) "karma cins" anlamına gelmekte ve Tausug ve Samal ile evlenen Filipinler'in Subanun'unu ifade etmektedir. Çoğu Müslüman olan bu topluluğun kültürü, Subanun, Tausug ve Samal topluluklarının kültürleriyle aynı unsurları paylaşmaktadır.

Sangil, Balut ve Sarangani Adaları'nın yanı sıra Güney Cotabato ve Davao del Sur illerinin kıyı bölgesinin bazı kısımlarında yaşamaktadır. Sangil, Doğu Endonezya'daki bir takımada olan Sangihe'nin soyundan gelmektedir. Kabilenin Filipinler'e gelmeden ve İslam'ın Mindanao'ya tanıtılmasından çok önce Müslüman olduğu bilinmektedir.

Molbog, Kuzey Borneo'dan göçmen olduğuna inanılan bir insan grubu olan Müslüman kültürel azınlıklardan biridir. Bu grup aynı zamanda Malebugan veya Molebuganon olarak da bilinmektedir. Molbog'un konumu olan Balabac Adası, Brunei, Palawan ve Sulu arasında seyahat eden Tausug tüccarlarının yiyecek ve su kaynaklarını yenilemek için uğradıkları olağan bir yer özelliği taşımaktadır.

Palawanonlar, çoğunlukla yayla nehirleri boyunca yaşamayı tercih ederken, birkaçı sahili tercih etmektedir. Başlıca gıda kaynakları, kes ve yak yöntemini kullanan tarımdır. Hava tabancası ile avlanma, balık tutma ve yiyecek toplama da geçimleri için güvenilirdir. (Bangsamoro on Cultural Heritage, 2022, s. yok)

Fotoğraf 2: Sama Etnik Gruplar

Kaynak: 'Moro' people of the philippines, 2019

Fotoğraf 3: Tausug Kadınları

Kaynak: 'Moro' people of the philippines, 2022 Temmuz

1.2. Filipinler’de Sömürge Öncesi Dönemde Sosyo-Ekonomik Hayat

İspanyollar gelmeden önce Filipinliler, kendi kültürel özelliklerini oluşturmuşlardır. Bu uygarlığın pek çok özelliği, Malaylardan ve yeni çevreye tepkiden etkilenmiştir. Değerler ve gelenekler, yönetim ve yaşam biçimi çoğunlukla günümüze kadar gelmiştir. Bu değerler ve gelenekleri, mevcut toplumun etkisine dayanmayı başarmış izole kırsal bölgelerde bulmak mümkündür. Sonuç olarak, sömürge öncesi Filipinlilerin gelenek ve uygulamalarının çoğu, çeşitli bölgelerde hâlâ kullanılmaktadır.

Resim 1: Tagaloglar (Boxer Codex)

Kaynak: Wright, 2022

1.2.1. Giyim

Eski Filipinliler arasındaki erkek kıyafetleri üst ve alt kısımlardan ibarettir. *Kanggan* adı verilen üst kısım, kısa kollu siyah veya mavi yakasız bir cekettir. Şefin kırmızı bir ceket giymesine istinaden, ceket renginin kişinin rütbesini gösterdiği söylenebilir. Nitekim alt rütbedekilerin, toplumdaki konumlarına bağlı olarak giydikleri ceketlerin renkleri mavi

veya siyahtır. Kıyafetin alt kısmı olan *Bahag*, bele sarılı ve baldırların arasından geçen bir kumaş şerididir. Böyle bir giyinme yöntemi, doğal olarak kişinin uyluklarını ve bacaklarını açıkta bırakan bir görünümüdür. Kadın kıyafetleri de üst ve alt kısımlardan ibarettir. Ozan veya *Camisa* denilen üst kısım kollu bir cekettir. Tagaloglar tarafından *Saya* ve Visayanlar tarafından *Patadyong* olarak adlandırılan alt kısım ise gevşek bir etektir. *Tapis* adı verilen ve genellikle bele sarılan bez ise kırmızı veya beyaz renktedir (Agoncillo, 1990, s. 34).

Sandaletler ve ayakkabılar İspanyol yenilikleri olduğu için erkekler, kadınlar ve çocuklar yalınayak dolaşmışlardır. Erkekler, kafalarına sarılan *Putong* adlı bir bez parçasından oluşan başlık kullanmışlardır. Ayrıca *Putong*'un rengi, bir erkeğin "erkekliliğini" gösterme özelliğine sahiptir. Nitekim kırmızı bir *Putong* giymek, erkeğin savaşta bir düşmanı öldürdüğünü ifade etmektedir. Bununla birlikte, en az yedi kişiyi öldüren erkek, işlemeli bir *Putong* giyme ayrıcalığına sahip olmaktadır. Öte yandan kadının *Putong*'u olmayıp, sadece saçları başının arkasında zarif bir şekilde düğümlenmektedir. (Agoncillo, 1990, s. 34-35).

1.2.2. Süsler

İlk Filipinliler kişisel süslenme konusunda çeşitli zaaf göstermişlerdir. Erkekler kadar kadınlar için de *Kalumbiga* adı verilen pazibentler, kolyeler, bilezikler, altın yüzükler, küpeler ve hatta lejyonetler gibi zinet eşyalarıyla uğraşmıştır. Bu süsler, madenlerde ve nehirlerde bol bulunan altından ve değerli taşlardan yapılmıştır. Altın yaygın bir mal olduğu için eskiler altından sadece yüzük, pazibent, bilezik yapmakla kalmayıp diş arası dolgusu yapmakta da yararlanmışlardır. Dolgular çürük bir dişi kapatmak için değil, dişlerini süslemek için yapılmıştır (Scott W. H., 1995, s. 17).

Vücutları sadece pahalı ve ağır mücevherler takılarak değil, çeşitli desenlerdeki dövmelemlerle de süslenmiştir. Keza kadınların da vücutları ve yüzlerinin dövmelemlerle süslenmesi, bir karnaval oditoryumunda maskeli bir baloya hazırlık izlenimi vermiştir. Dövme, o zamanlarda erkek veya kadının güzelliğini arttırmak için bir süs biçimi olmuştur. Dövmenin bir başka işlevi ise bir erkeğin savaş sicilinin sergilenmesidir. Bir erkeğin sahip olduğu dövme sayısı, bir bakıma onun savaş madalyaları gibi görülmüş ve onun toplumdaki popülaritesini arttırmıştır. Eski Filipinliler arasında, en fazla dövme sayısına sahip insanlar *Visayanlar* olmuşlar ve ilk İspanyol yazarları onlara *Pintados* veya boyalı

olanlar ve adalarına *Islas del Pintados* veya Boyalı İnsanlar Adası demeye zorlamışlardır. Dövmelerinin bolca sergilenmesinin bir cesaret işareti mi yoksa basit bir gösteriş mi olduğunu söylemek zordur. Bununla birlikte, en dövmeli erkeğin hem kibirli hem de cesur olduğu varsayılabilir (Agoncillo, 1990, s. 33).

1.2.3. Sosyal Sınıflar

Filipin toplumu üç sınıfa ayrılmıştır: *soylular*, *özgürler* ve *bağımlılar*.¹ Şefleri ve ailelerini içeren soylular, *barangay*'da üst düzey yetkileriyle normalde toplumun diğer kesimlerine verilmeyen haklardan yararlanmışlardır. Tagalog bölgesinde, genellikle *Lakan Dula* veya *Gat Maitan*'da olduğu gibi Gat veya Lakan unvanını taşımışlardır. Soyluların yanında, Tagaloglar tarafından *Maharlika* olarak adlandırılan özgür adamlar yer almıştır. Onlar özgür erkeklerden ve aynı şekilde özgürlüklerini kazanmış bağımlılardan oluşmuşlardır. En alt tabakayı oluşturanlar ise Tagaloglar arasında *Alipin* olarak bilinen bağımlılardır. Bir bağımlı, toplumdaki düşük statüsünü miras yoluyla, savaşta esaretle, borçlarını ödemeyerek, satın alarak veya usulüne uygun olarak mahkûm edildiği bir suç işlemekle elde etmiştir. Bununla birlikte, sınıflar arasında çizilen çizgilerin sert olmadığını belirtmek gerekir; sosyal sınıfların herhangi bir üyesi, mevcut koşullara bağlı olarak sosyal merdivende yukarı veya aşağı gidebilir (Scott W. H., 1980, s. 142).

Tagaloglar arasında bağımlılar ya *Aliping Namamahay* ya da *Aliping Sagigilid*'dir. Namamahay'ın kendi evi ve ailesi olup ekim ve hasat mevsimlerinde efendisine hizmet etmiştir. Ayrıca efendisi için kürek çekmek, evinin inşasına yardım etmek ve ziyaretçilerle ilgilenmek gibi hizmetlerde bulunmuştur. Sagigil'in ise kendine ait hiçbir mülkü bulunmamakla birlikte, efendiyle birlikte yaşamış ve hatta efendisinin rızası olmadan evlenmemiştir. Visayanlar arasında bağımlılar üç çeşittir: *Tumataban*, *Tumarampuk* ve *Ayuey*. *Tumataban*, çağrıldığında efendisi için çalışmış, *Tumarampuk* efendisi için bir gün, *Ayuey* ise efendisi için üç gün çalışmıştır. Ayrıca bağımlılar kendi

¹ İspanyol yazarlar ve onlardan etkilenen Filipinli yazarlar için toplumu soylular, özgür insanlar ve köleler olarak sınıflandırmak adet olmuştur. Antonio de Morga ve Juan de Plasencia'nın hesaplarını dikkatle okuyan kişi, sözde kölelerin aslında Avrupa anlamında köle değil, bağımlı kişiler olduğu izlenimini edinir. Bugün bile bazı yerlerde bu tür bağımlılar var ama onlara köle demek doğru değildir. John Leddy Phelan, Filipinler'in Hispanizasyonu adlı kitabında (Phelan, 1959, s. 20). Doğru bir şekilde şuna işaret ediyor: "İspanyolların çeşitli şekillerde yaptığı gibi, İspanyol öncesi işçi örgütlenmesi sistemini kölelik olarak adlandırmak yanıltıcıdır. Bütün düzenlemenin borç köleliği ve ortaklıkla, Avrupalı mal köleliğiyle olduğundan çok daha fazla ortak yanı vardı."

aralarında derecelere sahiptiler. Buna göre; tam bağımlı, bağımlı ebeveynlerin oğlu veya kızı; yarı bağımlı, biri tam bağımlı diğeri özgür olan ebeveynlerin oğlu veya kızı; çeyrek bağımlı, biri yarı bağımlı diğeri özgür olan ebeveynlerin oğlu veya kızından oluşmuştur (Scott W. H., 1980, s. 175).

1.2.4. Kadının Statüsü

İspanyol işgalinden önce kadınlar toplumda, İspanyol işgali sırasında torunlarının sahip olmadığı benzersiz bir konuma sahiptiler. Gelenek yasaları onlara erkeklerle eşit olma hakkını vermiştir. Mülk sahibi olmak, mülk edinmek, ticaret ve sanayi faaliyetlerine katılmak gibi haklara sahip olan kadınlara, bir erkek varisin yokluğunda bir *barangay*'ın şefliğini yürütme hakkı tanınmıştır. Ayrıca çocuklarına isim verme haklarına da sahiptiler. Erkekler, derin bir saygının göstergesi olarak kadınlara eşlik ederken onların arkasından yürümüşlerdir (Agoncillo, 1990, s. 36).

1.2.5. Hükümetler

Barangay, 30 ila 100 aileden oluşan hükümet birimidir. *Barangay* kelimesi, onları bu kıyılara taşıyan Malay balangay teknesinden türetilmiştir. Her *barangay* bağımsız olup bir Datu/şef tarafından yönetilmiştir. O günlerde kralın olmaması ve bazı şeflerin diğerlerinden daha güçlü olması nedeniyle diğer şefler tarafından saygı görmüşlerdir. Barangayların çokluğu, ulusal veya merkezi bir hükümetin olmadığı anlamına gelmektedir. Bir şefin birincil görevi, tebaasını yönetmek, idare etmek, onların refahını ve çıkarlarını desteklemektir. Onlardan aldıkları iyi muhafaza edilmeli ve hürmet edilmelidir. Tebaalar, savaşlarda ve seferlerde şeflerine hizmet etmişler ve toprağın sürülmesinde, ekilmesinde ve evinin yapımında şeflerine yardım etmişlerdir. *Buwis* adı verilen haraçları ekin şeklinde şeflerine ödemişlerdir. Şefin soyundan gelenler ve diğer akrabalar, barangay'da büyük saygı görmüş ve haraç ve hizmetlerden muaf tutulan soylular olarak kabul edilmiştir. Şeflerin geniş yetkileri hükümetin tüm işlevlerini yerine getirmelerine imkân tanımıştır. Yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kendi bünyelerinde toplamışlar ve savaş zamanında en yüksek düzeydeki komutan görevini üstlenmişlerdir (Agoncillo, 1990, s. 40-43).

Barangaylar arası ilişkiler, ticaret, dostluk ve ittifakla ilgili anlaşmalardan ibarettir. Buna göre, kan sözleşmesi veya *Sangduguan*'ın kullanıldığı bir dostluk ve ittifak anlaşması

imzalanmıştır. Bu anlaşmada, taraflar kollarından kan alıp bir bardakta şaraba karıştırmışlar ve daha sonra aynı bardaktan içerek “kan kardeşi” olmuşlardır. Barangay’lar arasındaki savaşlar, bir barangay’dan biri diğerine gittiğinde ve belirgin bir neden olmadan öldürüldüğünde meydana gelmiştir. Savaşın bir başka nedeni, Barangay’a mensup erkeklerin eşlerinin kaçırılmasıdır. Bir diğer nedeni ise, bir Barangay’ın erkeklerine başka bir Barangay’ın erkekleri tarafından kötü muamele edilmesidir. Savaşa neden olan bu üç durumda, çatışmaları uzlaştırmak için çok az girişimde bulunulmuş ya da hiç girişim olmamış ve çatışmanın çözümü zorla sağlanmıştır. İntikam, barangayların adamlarını birbirlerinin boğazını kesmeye iten itici güçtür (Scott W. H., 1995, s. 1).

1.2.6. Dini İnançlar

Eski Filipinliler, inanç hususunda ruhun ölümsüzlüğüne ve ölümden sonraki hayata inanmışlardır. Ritüelleri, *Bathalang Maykapal* ve bir dizi başka tanrı olarak adlandırdıkları dereceli bir tanrıya, çevresel ruhlara ve ruh ruhlarına olan inançlarına dayanmıştır. İspanyol *Dios*’unun eşdeğeri olan *Bathala*’nın, dünyanın ve insanın yaratıcısı olması gerektiği için diğer tüm tanrılardan üstün tutulmuştur. Bu tanrılar, müminlerin günlük yaşamlarıyla ilgili işlemlere sahiptiler. Bunlar arasında *İdiyanale* dedikleri tarım tanrısı; ölüm tanrısı *Sidapa*; gökkuşağı tanrısı *Balangaw*; savaş tanrısı *Mandarangan*; ateş tanrısı *Agni*; öteki dünya tanrısı *Magwayen*; hasat tanrıçası *Lalahon*; cehennem tanrısı *Siginarugan*; aşk tanrısı *Diyan Masalanta* sayılabilir (Agoncillo, 1990, s. 44-46).

Hastalık, çevre ruhlarının öfkesine ve ölü akrabaların ruhlarına atfedilmiştir. Filipinliler güneşe ve aya, hayvanlara ve kuşlara tapmışlardır. Nedeni ise doğanın nesnelere saygı duyulacak bir şey olarak görmeleridir. Nitekim *Tigmamanukin* adlı bir tür mavi kuşa ve kargaya tapmışlardır. Küçük timsah bile nasibini almış ve herkes onunla öyle bir huşu ve hürmetle konuşmuş ki, müminler kendilerine zarar vermemesi için ona yalvaracak kadar ileri gitmişlerdir. Sonuç olarak, dualarını pekiştirmek amacıyla timsahın yutacağı büyüklükte sahip olduklarından bir parçayı suya atmışlardır. Yakacak odun için bile uygun olmayan yaşlı ağaçların da “ilahi” olduğuna inanılmış ve aklı başında hiç kimse bu tür yaşlılık kalıntılarını kesmeye cesaret edememiştir. Resiflere, kayalara ve sarp kayalıklara da saygı duyulduğundan, eskiler üzerlerine tabak ve mutfak gereçleri bırakılmıştır. Diğer zamanlarda, geçişlerini kolaylaştırmak için oklarını denize doğru

uzanan kayalıklara atmışlardır. Böylece eski Filipinliler, insan ile doğa nesnesi arasındaki ilişkinin önemini gösteren, günlük yaşamlarına yakın olan hemen hemen her nesneye hürmet ermişlerdir (Costa, 1961, s. 346).

Ruhlarına saygı, eski Filipinliler arasında evrenseldir ve “Ölü Kültü” olarak adlandırabilmek mümkündür. Nitekim *Likha veya Larawan* adını verdikleri taş, altın veya fildişi putlar yontularak ölen akrabalarının anıları canlı tutulmuştur. Yakın zamanda ölen akrabasının anısına, sanki yaşıyormuş gibi saygı duyulmuş, böylece aralarındaki önceki ilişki, içlerinden birinin ölümünden sonra bile bir dereceye kadar devam etmiştir. Bu “özel” ilişkinin kökleri, onunla yiyecek ve şarap paylaşılmazsa ölünün ruhunun rahatsız olacağı ve gücendiği için ölünün ruhunun hastalığa neden olarak canlılardan intikam alacağı inancına dayanmaktadır (Agoncillo, 1990, s. 44).

Modern Filipinliler gibi eski Filipinliler de Tagalog’da *Anito* ve Visayan’da *Diwata* denilen putlara tapmışlardır. Anitos, kabaca mevcut azizlere karşılık gelmektedir. Günümüzdeki çoğu Filipinli gibi eski Filipinliler de Anitos’larına dualar ve yiyecek sunmuşlar; güvenli seyir veya iyi bir avlanma için eski balıkçılar denizin Anito’suna yiyecek ve dua sunmuşlar; iyi hasat için tarlaların Anito’suna yiyecek sunmuşlar; yeni doğmuş bir bebeğe iyi şanslar için evin Anito’sunu çağırmışlardır. Bununla birlikte, Anitos’ların her zaman iyi olduklarını söylemek mümkün değildir. İçlerinden bazılarının kötülükleriyle anılmaları, düşman olarak algılanmalarına yol açmıştır. Ancak iyi ya da kötü, insanlar onlara dualar ve kurbanlar sunmuşlardır (iyi niyetlerini kazanmak için iyilere ve öfkelerini yatıştırmak için kötülere). Yiyecek, şarap, domuz ve altından oluşurdu kurban töreni, Baylana veya Katalona adı verilen rahipler veya rahibeler tarafından düzenlenmiştir (Costa, 1961, s. 354).

1.2.7. Kullanım Ömrü

Sömürge öncesi günlerdeki ekonomik yaşamın, bugün birçok uzak köyde bulunandan çok farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Buradaki önemli değişiklik, hayatın temposundan kaynaklanmaktadır: Yarı unutulmuş o günlerdeki hayatın sakinliği, bugün olduğundan daha az ekonomik ve sosyal baskı ile karakterize edilmesine imkan tanımıştır. Çiftçilik, şimdi olduğu gibi, o zaman da ana geçim kaynağı olmuştur. Bol miktarda pirinç, hindistancevizi, şeker kamışı, pamuk, kenevir, muz, portakal ve birçok meyve ve sebze türü yetiştirilmiştir. Arazi ekiminin, günümüzdeki gibi iki şekilde yapıldığı

görülmektedir: Arazideki ağaçların ve çalılıkların kesilerek ve yakılarak temizlendiği, ardından arazide pirinç ve diğer mahsullerin ekildiği *Kaingin* sistemi. 1521'de Filipinler'e gelen Macellan seferinin tarihçisi Pigafetta, Cebu'nun darı, sorgum, portakal, şeker kamışı, hindistancevizi, su kabağı, sarımsak, limon ve diğer meyvelerin bolluğundan bahsetmiştir. İspanyolların Mactan/Macellan savaşında yenilmesinden sonra İspanya'ya dönüş yolunda, Palawan'a demir attıktan sonra, burada yerli tatlı patates ve şalgam benzeri kökler dışında Cebu'da bulunan gıda maddelerinin aynısını bol miktarda bulmuştur. Pigafetta, daha sonra İspanyolların Filipinlileri sadece daha fazla para kazanmak için değil, aynı zamanda Filipinlilerin zihinlerini düşünmekten uzaklaştırmak için horoz dövüşü yapmaya teşvik etmesine dikkat çekmiştir. Ancak bu sporun İspanyol kökenli olmadığına kanıt olarak Palawan'daki horoz dövüşünden özellikle bahsederek kurulu düzene isyan etmiştir (Paredes, s. 155).

Mountain Province'nin dünyaca ünlü Ifugao pirinç teraslarının kanıtladığı gibi, sulama hendeklerinin kullanımıyla verimlilik artmıştır. Bir hendek sistemi tarafından sulanan bu pirinç terasları, taş duvarlıdır ve dağın eteklerinde binlerce metre boyunca uzanmaktadır. Uzaktan bakıldığında bütün, gökyüzüne çıkan devasa bir merdivenin panoramik bir etkiye sahiptir. Uç uca yerleştirildiğinde uzunluğu tahmini olarak 19.300 kilometredir. Ayrıca kamuya ait veya özel olan belli bir toprak mülkiyeti sistemi oluşturulmuştur. Buna göre, daha az ekilebilir araziler ve dağ yamaçları kamu malı olarak kabul edilmiş ve bu nedenle, yeterli enerji ve inisiyatife sahip herkes tarafından özgürce işlenebilme imkanı meydana gelmiştir. Öte yandan zengin ve ekili topraklar, soyluların ve datuların özel koruma alanı olarak kabul edilmiştir. Bazı yerlerde, toprağı eken kişinin Datu'ya aynı veya nakdi olarak belirli bir ücret ödediği, toprak rantı olarak adlandırılacak gelirler yer almıştır. Bu hususlar, İspanyolların gelişi sırasında erken dönem Tagalogların gelenekleri üzerine yazan Papaz Juan de Plasencia tarafından iddia edilmiştir (Scott W. H., 1980, s. 54-55).

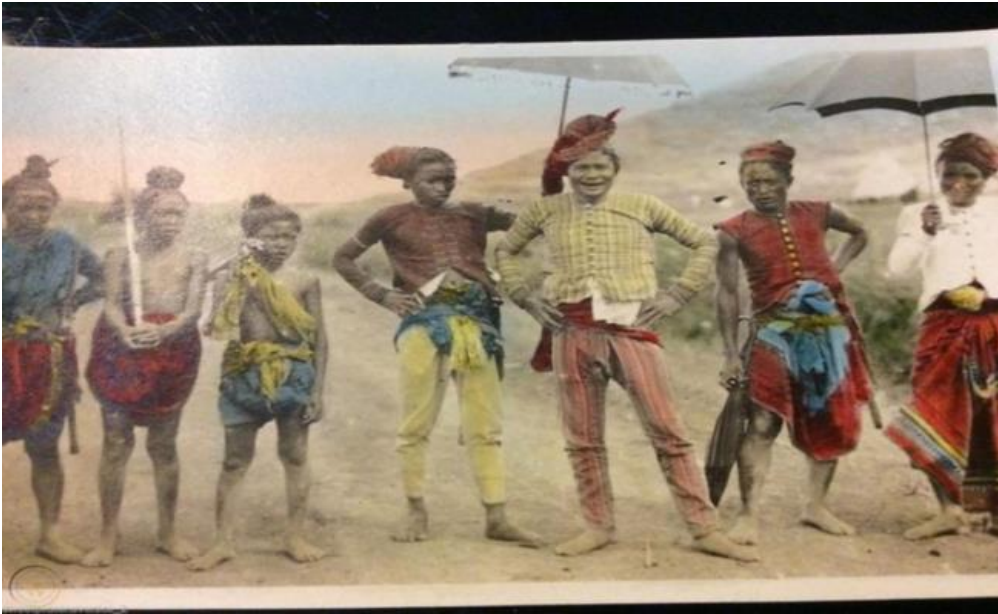
Günlük yemek, Antonio de Morga'nın dediği gibi, "bütün ülkenin günlük dayanağı olan, bol miktarda bulunan haşlanmış balık ve domuz veya geyik eti, aynı şekilde yabani bufalo veya manda eti" oluşturan pirinçten ibarettir. Hindistan cevizi ve *nipa avuçlarının*² bolluğu nedeniyle, sömürge öncesi Filipinliler bu avuçların özünü fermente ederek bugün

² Güneydoğu Asya'ya özgü bir palmye türü.

barriolarda yaptıkları gibi likör olarak kullanmışlardır. Fermente özsuya tuba denmektedir. Morga, Filipinlilerin içme eğiliminden şu şekilde bahseder: “Bu adaların yerlileri, toplantılarında, düğünlerinde, ziyafetlerinde, çevrelerinde gece gündüz bu içkiyi, bu alışkanlığı pek olmasa da, içmeye ve eğlenmeye çok meyilli birkaç kişi eşliğinde şarkı söyleyerek içiyorlar, kendi tahminlerine göre...” Sömürge öncesi Filipinlilerin, tarımın yanı sıra kümes hayvanları, hayvancılık, balıkçılık, madencilik, kerestecilik, gemi yapımı ve dokuma gibi başka endüstrilere de sahip oldukları anlaşılmaktadır. Tavuklar, domuzlar, keçiler, mandalar ve küçük veya yerli midilliler yetiştirmişlerdir. Fil yetiştirdikleri de söylenebilir, çünkü Filipin dillerinde (Tagalogca kelime Malay kökenli, yani Gadya) bu devasa hayvanın adı yer almaktadır. Yerleşim yerlerinin çoğunun nehirler ve denizler boyunca yer alması nedeniyle balıkçılık endüstrisi gelişmiştir. Bu durum, nehir ve deniz kıyılarındaki yerleşimlerin neden iç bölgelerde bulunanlardan daha gelişmiş olduğunu açıklamaktadır. Morga, birçok Filipinlinin “okyanusta giden gemiler inşa etmede usta” olduğu sömürge öncesi günlerde, kerestecilik ve gemi yapımının gelişen endüstriler olduğuna dikkat çekmektedir. Birinci sınıf sert ağaçlarla dolu sık ormanların bolluğu ve ülkenin ıssız karakteri, birçok Filipinlinin neden iyi denizciler ve gemi yapımcıları olduğunu açıklamaktadır. Hatta bazı yerleşim yerlerinin marangozları o kadar iyi zanaatkârlardı ki, “söz konusu meslekten başka bir ticaretle” uğraşmamışlardır. Gemi yapımcıları seyahat, savaş ve ticaret için her türlü tekneyi, İspanyolların daha sonra *banco*, *balangay*, *lapis*, *caracoa*, *virey*, *vinta* ve *prau* olarak adlandırdıkları tekneleri inşa etmişlerdir (Agoncillo, 1990, s. 48).

Barangaylar ve adalar arasında yerli bir bağlantı yer almaktadır. Deniz kıyısındaki yerleşimlerle bağlantısı dar patikalar yoluyla sağlanan iç bölgelere giden yollardan ziyade, suyolları boyunca muhtemelen daha fazla ticaret ve ticari işlemin olduğu söylenebilir. Luzon’dan birçok tekne, Luzon barangaylarında bulunmayan bu ihtiyaçlar için takas edilecek mallarla yüklü Visayas ve Mindanao’ya gitmiştir. 1565’te Legazpi, Cebu’ya yeni gelmiş ve Mindanao’daki *Bohol*, *Samar* ve *Butuan* kıyılarında birçok Luzon ticaret teknesi ile karşılaşmıştır. Legazpi seferiyle gelen Augustinian rahiplerinden biri olan Papaz Martin de Rada, Meksika Valisine Luzon, Jolo ve diğer adalardan birçok tüccarın ticaret ve macera arayışı içinde takımadaların denizlerine yelken açtığını yazmıştır. Çin, Japonya, Siam, Kamboçya, Borneo, Sumatra Java ve eski Malezya’nın diğer adalarıyla da dış ticaret yürütülmüştür. 1586 tarihli bir İspanyol belgesi,

Filipinlilerin “hevesli tüccarlar olduklarını ve uzun yıllar Çin ile ticaret yaptıklarını ve İspanyolların gelişinden önce Malaka, Hazian [Aceh], Parami, Bumei [Borneo] ve diğer krallıklara yelken a tıklarını” belirtmektedir. Ayrıca Para birimi o zamanlar kullanımda olmadığı için, sömürge  ncesi Filipinliler ticari işlemlerinde takas sistemini kullanmışlardır. Mallar bazen altın veya metal gonglar/ an sesi üzerinden fiyatlandırılmıştır. Çinli tüccarlar ertesini yıl geri döndüklerinde, kendilerine güvenen Çinlilere borçlarını görev bilinciyle ödeyen sömürge  ncesi Filipinlilerin dürüstlüğüne tanıklık etmişlerdir (Scott W. H., 1995, s. 54-57).

Fotoğraf 4: Morolar

Kaynak: Singıdas, 2015

1.3. Filipinler’de İslamlaşma

Güney Filipinler’e İslam’ın ulaşması 14. yüzyıla tekabül etmektedir. Güneydoğu Asya’yı ziyaret eden Arap ve Hintli tüccarlar hem ticaret yapmak hem de İslam’ın tebliğini yaymayı amaçlamışlardır. İslam’ın bölgede hızlı bir şekilde yayılmasını kolaylaştıran ticari ve kültürel ağlar kurulmuştur. Malaya iç merkezi ve Güneydoğu Asya denizcilik stratejik giriş noktası olan Malaka (Malacca), ilk dönüşüm noktası olarak hizmet etmiştir (Abinales & Amoroso, 2005, s. 43). Günümüzde Kuala Lumpur’un 150 kilometre güneyinde bulunan bu sultanlık, İslam’ın Java, Sumatra, Borneo ve Güney Filipinler’in kıyı bölgelerine yayılmasında etkili olmuştur. Patricio Abinales ve Donna Amoroso’ya

göre Malaka’da Hindu-Budist mahkeme geleneklerinin merkezileştirilmiş İslami yönetim anlayışları ile birleşimi, İslam’ın yayılması için desteklenmiştir: “Malaka’nın gücü ve ticari başarısı arttıkça, rakiplerine karşı avantaj arayan liman yöneticileri arasındaki yeni inancın ahlaki, askeri ve ticari ivmesi de artmıştır” (Abinales & Amoroso, 2005, s. 411-465).

Bölgenin kıyı toplumlarındaki liderler, İslam’ı kabul etmenin ekonomik, politik ve dini otorite bağlantılarına erişim sağlamak anlamına geldiğini çabuk anlamışlardır. İslam, yöneticilere yönetim için birleşik bir çerçeve sağlarken, aynı zamanda yerli halkın kültürel özelliklerine uyum sağlayarak meşruiyetini arttırmıştır. Seçkinler arasında hâkimiyet kazandıktan sonra, İslam inancı hızla Güneydoğu Asya’nın kıyı köylerine yayılmıştır. Bu dönemde İslam, Borneo üzerinden Sulu Takımadalarına girmiştir. Sulu Takımadalar zincirindeki yaklaşık 900 ada, Kuzey Borneo’daki Brunei İmparatorluğu’nun doğu kıyısı ile Filipin Takımadalarının güneydeki en büyük adası olan Mindanao arasında, Malakka Boğazı’ndan yaklaşık 2.300 kilometre mesafeye uzanmaktadır. Adaların, 14. yüzyılda daha büyük Asya devletlerinin kültürel ve ticari sistemleri karşısında giderek asimile oldukları anlaşılmaktadır. Bölgenin önceki üç yüzyıldaki gelişimi, toplumlar arasındaki bağların güçlenmesinde etkili olmuştur. Nüfus artışı ve kentleşme, bölgesel olarak güçlü Çin’in artan siyasi etkisi, Hint yarımadasından ithal edilen dini ideoloji, Hint Okyanusu dünya sistemi boyunca genişletilmiş ticaret ağları ve lüks mallara yönelik artan ilgi, liman kentlerinin idari ve ekonomik merkezler olarak yükselişini, bu etkilerin arasında saymak mümkündür (Wade, 2009, s. 258-265).

1380’de, İslam’ı yaymak için Makhdum İbrahim El-Ebu Bekir adlı Arap bir tebliğci Siminul’a gelmiştir. Borneo kıyısına yakın Tawi-Tawi grubunun bir parçası olan adada Çin, Malay devletleri ve Siam’ın ticaret kültürleriyle teması olan birkaç kişiyle tanışmıştır. Brunei’den bir Mekkeli Arap olan Seyyid Ebu Bekir Abirin’in (Şerif ül-Haşim olarak da bilinir) gelişinden sonra İslam, yarım yüzyıl sonra Güney Filipinler’de siyasi bir güç haline gelmiştir. Ebu Bekir 1390’da Sulu’ya gelmiş ve burada, iktidarın merkezleşmesinin başlangıcını gerçekleştirmiş biri olan Sumatra lideri Raja Baginda’nın kızlarından biri olan Paramisuli ile evlenmiştir. Baginda’nın ölümünün ardından Ebu Bekir, siyasi bir figür olan babasının sergilediği “hukukunun güvenilirliği” şeklindeki Türk modelinden referansla bir modelleme gerçekleştirmiş ve bunu bir saltanat kurmak

için kullanmıştır. Sulu'nun ve nihayetinde diğer bölgelerin etkileri Filipinler için çok derin anlamlar içermektedir:

“Ebu Bekir'in 1480'deki ölümüne kadar otuz yıllık etkisi ve egemenliği, Arapça ve Kur'an öğretimi, camilerin inşası, takımadaların Panglimas yönetimindeki bölgelere örgütlenmesini içeren önemli reformlarla karakterize edildi. Adil bir vergilendirme sisteminin getirilmesi, yasal biçimlerin başlatılması, ilk Sulu Yasasının oluşturulması ve bir mahkemeler sisteminin başlatılması. Aslında, Ebu Bakir dini, sosyal ve siyasi bir güç rolünü üstlendi ve Visayas, Luzon, Celebes, Palawan ve Kuzey Borneo'ya yayılan etkiyle takımadalar boyunca gerçekten güçlü bir Sultanlık kurmayı başardı. Sulu ile Çin, Japonya, Malaka, Sumatra ve Java arasında ticaret kurdu” (Tan, 1968, s. 3).

Başka bir deyişle, İspanyol istilaları başladığında, Sulu Sultanlığı'nın iyi gelişmiş yönetimi, yasal yapıları ve ticari kurumlarıyla gelişmiş bir devlet vasfına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1.4. Moro Kimliğinin Oluşumu

Moro terimi, 1511'de Malaka'yı ele geçiren Portekizliler tarafından Güneydoğu Asya'daki tüm Müslüman nüfusu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Moro, İspanyolların Filipinler'deki Müslüman halkı tanımlamak için kullandıkları isimdir. Kavramın kökeninin 8. yüzyılda İber Yarımadası'nın ve Afrika Kıtası'nın kuzey kıyılarının Mağribi Müslümanlar tarafından fethine dayandığı düşünülmektedir. İspanyollar 16. yüzyılda Pasifik Okyanusu'nu geçip Filipinler'e vardıklarında, ülkenin Güney Sultanlığı'nda (Mindanao) yaşayan Müslümanların şiddetli direnişiyle karşılaşmışlardır. Bu durum İspanyollara, İslami bir tema olmanın yanı sıra “Moors” (Fas'taki Müslümanlar) gibi eski düşmanlarını hatırlatmış ve bu nedenle Filipinli Müslümanları “Morolar” olarak adlandırmalarına neden olmuştur (McAmis, 2002, s. 7).

Müslümanların anavatanları olarak Mindanao ve Sulu hakkındaki tarihi iddiaları, 1565'te General Legazpi'nin gelişiyle başlayan Filipinler'in İspanyol sömürgeciliğinden öncesine dayanmaktadır. Sömürge yönetiminden yaklaşık 200 yıl önce, yerel İslami toplulukların ve yerleşimlerin Sulu ve Mindanao'da gelişim gösterdikleri görülmektedir. İspanyolların Filipinler'in kuzey kesimini kontrol altına almasından çok önce “Jolo” (ilk Müslüman saltanatının merkezi), “Sulu” ve “Maguindanao” adlarında üç adet sultanlığın varlığı göze

çarpmaktadır. Malay bölgelerinden ve ötesinden gelen Müslüman tüccarların ticaret faaliyetlerinin de gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. 1573 yılı İspanyol kayıtlarına göre, Luzon’da yeni oluşum aşamalarında üç Müslüman yerleşim yeri bulunmaktadır (Corpuz, 2007, s. 48). Bu durum, tüm takımadaları komşu ülkelere benzer bir Müslüman ulusa dönüştürebilecek şekilde ülkede İslam’ın artan etkisini ifade etmektedir. Ancak bununla birlikte, 16. yüzyılda İspanyol sömürgeciliğinin ülkede İslam’ın yayılmasının yolunu kestiği de unutulmamalıdır.

İspanyol monarşisi, “Indios” (“yerli” anlamına gelen Hintçe bir kelimedenden gelir) topraklarının çoğunda egemenlik iddiasında bulunması nedeniyle Moro toprakları üzerinde egemenlik iddia edememiştir. Bununla birlikte Müslümanlar, sömürgecilerin Moro ülkesini İspanyol Krallığı’na ilhak etme çabalarını kısıtlamak için direniş başlatmışlardır. Bir yanda İspanyollar ve askere alınan “İndio” askerler ve diğer yanda Müslümanlar arasındaki savaşlar, dinsel çağrışımlara sebebiyet vermiştir. İspanyol egemenliğine karşı çıkma, yerli Müslümanların etnolinguistik kimliklerini, “İndio”nun (İspanyol, ezilen ve Hristiyanlaşmış) dönüşümü ile karşılaştırılabilir ulusal ve aşkın bir Moro kimliğini aşmada başarısız olmuştur. 1896 Devrimi’nin kıvılcımından yıllar önce bir ulusal Filipinli kimliğinin varlığı tartışmalıdır. Luzon’daki Katipunero’ların İspanyollara karşı devrimi değerlendirildiğinde İspanyolların gelişinden beri savaşan Moro halkının aksine, 300 yıl boyunca köle olarak muamele gördüklerini söylemek mümkündür (Corpuz, 2007, s. 111-134). Tarihsel kanıtlar incelendiğinde, Müslümanların sömürge yönetimine direnişinin bir sonucu olarak, Moro ulusunun ortaya çıktığı sonucuna varmak için yetersizdir. Gerçekte, Müslümanların İspanyol “işgalcilerin” istilalarını geri püskürtmedeki kayda değer başarılarına rağmen, sınırlı etnolinguistik kimliklerinin üzerine çıkamadıkları görülmektedir.

Genel anlamda Müslüman topluluklar arasında İspanyol sömürgeciliğine karşı ne tek taraflı ne de toplu şekilde tek bir mücadele fiiliyata geçmemiştir. Çünkü Morolardan bahsederken Luzon’dan farklı sorunlar ortaya çıkmış ve Mindanao halkı, yabancılar tarafından sömürgeleştirilmeyi kabul etmemiştir. McKenna, saldırgan bir şekilde Hristiyan olmanın Müslümanların İslami farkındalığını ve kimliğini arttırdığı fikrine karşı çıkmaktadır. Çünkü ona göre, sömürgeciler ne kadar baskı yaparsa yapsınlar Mindanao halkı buna karşı direniş göstermiştir (McKenna, 1998, s. 86-112). Müslüman halk arasındaki bir “Moroluk” duygusunu, İspanyol rejiminin sert ve acımasız yönetimine

atfetmek doğru değildir. Moro, 300 yılı aşkın İspanyol egemenliğinden ziyade, yarım yüzyıldan kısa süren Amerikan sömürge rejimi sırasında bilinçli bir “Filipinli Müslüman etnik kimliği” olarak ortaya çıkmıştır.

1.4.1. Filipinler’de İspanyol İşgali ve Yönetimi

Filipinler’in İspanyollar tarafından işgal girişimi, Macellan’ın 1521 yılında bu bölgedeki adalara gelişini takip eden süreçte cereyan etmiştir. Ardından İspanyol Krallığı bölgeyi işgal etmek için bir dizi askeri sefer düzenlemiştir. 1523 yılında Barbosa’nın önderliğindeki bir grup Mindanao’ya çıkmış ancak yerliler bunlara karşı direniş göstermişlerdir. Orta ve kuzey Filipinler’deki Müslüman hükümdarların hâkimiyeti 16. yüzyılın sonlarına kadar İspanyol seferleri neticesinde yavaş yavaş kaybolmuştur. 1565’te Miguel Lopez de Legazpi, ilk kalıcı İspanyol yerleşimini kurmuştur (Hurley, 1936, s. 39). 6 yıl sonra, bölgedeki “İslam kalesi” olarak tanımlanan Manila işgal edilmiştir. 1578’de Genel Vali Francisco de Sande, Legazpi’nin bir arkadaşı olan Kaptan Esteban Rodriguez de Figueroa’yı Jolo’ya saldırması ve Sultanlığa İspanyol egemenliğini kabul ettirip Roma Katolikliğine dönmeye zorlaması için yönlendirmiştir: “Muhammed mezhebinin vaizlerinin artık aralarında olmamasını emredeceksin, çünkü bu kötüdür ve sadece Hristiyanlarınki iyidir.” Sande, Figueroa’ya talimat vermiştir: “Mindanao Lordu kısa bir süre için Borneolu imamlar tarafından aldatılmış ve halk Moro olduğu için onlara amacımızın onları Hristiyanlaştırmak ve yerlilerin vaazları dinlemesine imkân tanımak olduğunu onlara bildireceksiniz ve şeflerden korkmadan din değiştirileceklerini belirteceksiniz” (Herald, 1914, s. 3).

Sulu Takımadaları Müslümanları, işgalcilerin yasal devleti olmayı kabul etmeyerek bunlara karşı direnmişlerdir. Bu, İspanyol sömürge güçleri ile Güney Filipinler halkları arasında 300 yıllık aralıklı bir çatışma döneminin başlangıcı olmuştur. İspanyollar, Mindanao’nun kuzey sahili boyunca ve yakın bölgelerde kaleler kurarak Sulu takımadalarına saldırılar başlatırken, aynı zamanda Mindanao’nun iç bölgelerinde egemenliklerini sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Kaptan Figueroa, 1596 yılında İspanyol yetkililer tarafından “Mindanao Valisi” olarak seçilmiş ve Maguindanao’daki Rio Grande Nehri’nde Tampacan yakınlarına bir sefer başlatmıştır. Maguindanao ve Mindanao’daki diğer Müslüman topluluklar aynı anda Sulu Sultanlığından bağımsız olarak ortaya çıkmışlardır. İslam inancı, Maguindanao’ya (Amerikan döneminde Cotabato olarak

bilinir) 1460 yılında gelmiştir. Sultan Muhammed Kabungsuwan, 16. yüzyılın başlarında bu bölgede yönetici bir hanedanlık kurmuştur. Maguindanao Sultanlığı, Sultan Dipatuan Kudarat'ın uzun hükümdarlığı sırasında 17. yüzyıla kadar gücünü pekiştirememiştir. Sulu'daki komşuları gibi bir denizcilik toplumu olan Maguindanao halkı, sömürge döneminin büyük bir bölümünde İspanyollarla huzursuz bir ateşkes içinde yaşamışlar, Manila ve Güneydoğu Asya'daki diğer ticaret merkezleriyle geçimlerini sağlamışlardır. Maranao halkı, İslam toplumunun üçüncü merkezi olarak hizmet veren Maguindanao'nun kuzeydoğusundaki Lanao Gölü çevresinde yaşamışlardır. Bu bölge kıyı grubundan uzakta, 19. yüzyılın sonlarına kadar neredeyse tamamen kendi kendine yeter bir durumda kalmıştır (Tan, 1968, s. 154-155).

Resim 2: Ferdinand Macellan'ın Cebu'ya Gelişi

Kaynak: 'Moro' people of the philippines, 2019

17. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, İspanyol-Müslüman ilişkilerinde yeni bir model ortaya çıkmıştır. Çatışmanın seviyesine bağlı olarak küçük ölçekli İspanyol kıyı şeridi karakolları ortaya çıkmış, fakat daha sonra ortadan kalkmıştır. Ateşkes sırasında, İspanyol tüccarlar ve Cizvit misyonerler Maguindanao'nun ticaret limanlarında görünmeye başlamışlardır. Ancak Güney bölgeler üzerindeki gerçek hâkimiyet, Manila ve Madrid'deki sömürge yöneticilerinin elinde kalmıştır. Örneğin, Samboangan (daha sonra Zamboanga) 1634 yılında kurulmuştur. Daha sonra 1662'de terk edilmiş ve sonunda 1718'de tamamlanmıştır (Non, 1993, s. 413). Gemilere ve kıyı topluluklarına yapılan Müslüman baskınları, Filipinler'in İspanyol ve Hristiyan yerli nüfusunu etkilemiştir. Bu arada 17. ve 18. yüzyıllarda Hollanda, Doğu Hint Adaları'nda köle ticareti yürütmüştür.

Bu durum, Müslümanların ve gayrimüslimlerin yakalanmasına ve satılmasına ve Sulu, Mindanao ve Borneo'daki genç erkeklerin değerli bir meta olarak görülmesine yol açmıştır. Bu durum her ne kadar ticari bir girişim anlamına gelse de tehlike arz etmiştir. Kölecilik yanlısı olmalarına rağmen, İspanyol sömürgeciler, bu “korsanların“ eylemlerine öfkelenmişlerdir.³

1750'lerde, yani Müslüman akınlarının yoğunlaştığı dönemde, Kuzey Mindanao'dan Luzon'a topluluklar düzenli olarak tehcir edilmiştir. Zaman zaman 1.000'den fazla Müslüman bu saldırılara karışmış ve bunların bir kısmı kuşatmalarla sonuçlanarak Luzon'da İspanyolların kölesi olmak durumunda kalmıştır. Tandağ 1754 yılında işgal edildiğinde, köylüler yakınlardaki bir kaleye kaçmışlar, yaklaşık dört buçuk ay kadar dayanabilmişler ve en sonunda kale korsanlar tarafından işgal edilmiştir. Teslim olduktan sonra, yarı aç kurtulanlar köleleştirilmiş ve kasabalıların eşyalarına el konulmuştur. Korsanlıkla bağlantılı olanlar İspanyolları ve Filipinli tebaayı ekonomik bir tehdit ve aynı zamanda bir gelir kaynağı olarak görmüşler ve ayrıca onları asimile etmek için devlet destekli misyonerlik sürecine pek sıcak bakmamışlardır. 17. ve 18. yüzyıllarda Güneydoğu Denizcilik, Tausug (Sulu) ve Maguindanao korsanlarının yağmalanmasına neden olan sayısız rakip devlet ve sömürge oluşumuna ev sahipliği yapmıştır. Köleler, Müslüman toplumlarda da önemli bir rol oynamışlardır. James Francis Warren'a göre, 18. ve 19. yüzyıllarda “köle emeği küresel-bölgesel ticareti mümkün kıldı” ve Sulu Sultanlığı için “baskın üretim tarzı” haline gelmiştir. Warren bunu, esir alınan kölelerin emekleri ve hizmet süreleri aracılığıyla Tausug kimliğine dâhil edildikleri “açık” bir kölelik sistemi olarak adlandırmaktadır (Warren, 2003, s. 112).

İspanya İmparatorluğu'nun Avrupa'daki çökmekte olan konumuna karşın Filipinler'deki yeri değişmiştir. Bu durum, Müslüman Mindanao ve Sulu toplumlarına yaramıştır (Charbonneau, 2016, s. 45). Çin ticaretine girmek isteyen İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, güçlerini 1762'de Manila'yı işgal etmek için kullanmış ve iki yıllık bir süre zarfında bu bölgede kalmıştır. Bu durumun etkileri Müslüman Güney'de sınırlanmıştır, çünkü Sulu Sultanı daha önce Doğu Hindistan Şirketi'nin genç bir temsilcisi olan İskoç coğrafyacı Alexander Dalrymple ile bir anlaşma imzalamıştır. İspanyolların Cotabato ablukası, 18.

³ Buradaki terim, Avrupa hesaplarında kimin bir “Korsan” genellikle Asyalı denizci gruplarının sömürge ayrıcalıklarına göre nasıl faaliyet gösterdiğine bağlıydı. Düşün burada “direniş savaşçısı”, “isyancı” ve “terörist” arasındaki karmaşık çağdaş ayrımlar.

yüzyılın sonlarında Maguindanao Sultanlığı'nın gücünü azaltarak, Sulu'yu Güney Filipinler'deki baskın varlık haline getirmiştir. Patricio Abinales ve Donna Amoroso'ya göre, 17. ve 18. yüzyıllar, “Müslüman güneyi, İspanyollar tarafından sahip olunan ve devletin kontrolü dışında olan topraklardaki bir alanı temsil eden” bir çeşit “iktidar mücadelesi” dönemidir. (Abinales & Amoroso, 2005, s. 43). Bu iktidar mücadelesi, askeri teknolojiye ilerlemelerin (özellikle askeri buharlı gemilerin devreye girmesi) İspanyol donanmasının sultanların gücünü zayıflatmasına olanak sağladığı 19. yüzyılın ortalarında sona ermiştir. Avrupa'nın sömürgeciliğe dayalı zenginleşmesi karşısında Güneydoğu Asya'daki küçük devletlerin eşzamanlı olarak marjinalleşmesi, malların ve insanların hareketini sınırlandırarak siyasi ve ekonomik kaynakların daha da aşındırılmasına neden olmuştur.

1850-1877 arasında, İspanyollarla yaşanan bir dizi askeri çatışma, bağımsız bir varlık olarak Sulu Sultanlığının sonunu getirmiştir. Jolo adası, İspanya tarafından defalarca saldırıya uğramış ve 1876'da Jolo kasabasının ele geçirilmesiyle sonuçlanan bir istila ile sona ermiştir. Ayrıca İspanyollar, birincil çıkarları olan bölgeye sınırsız ekonomik erişim imkânı olan İngilizler ve Almanlarla bir serbest ticaret anlaşması müzakere ederek takımadalar üzerindeki kontrollerine yönelik dış tehditleri de ortadan kaldırmışlardır. Sultan Jamalul Alam, Temmuz 1878'de Licup'ta İspanya ile Sulu'daki İspanyol egemenliğini tanıyan nitelikte bir antlaşma imzalamıştır (Charbonneau, 2016, s. 45-47). Bununla birlikte, Jolo'daki durum istikrarsız bir şekilde devam etmiş ve burada bulunan İspanyol birlikleri, düzenli olarak “Juramentadolar” tarafından saldırıya uğramıştır. Dini amaçlı savaşçılar olarak tanınan Juramentadolar, intihar saldırısı yaparak olabildiğince çok sayıda sömürgeciyi öldürmeye çalışmışlardır. 1900'lerin başında, Najeeb Saleeby bu noktada İspanyol gücünün kullanımından etkilenmemiştir: “Vali Arolas antlaşmayı ayaklar altına aldı, keyfi ve mutlak otorite üstlendi ve isteklerine uymamayı sadakatsizlik ve isyan olarak değerlendirdi.” diye yazmaktadır. Yine kendisinin ifadesiyle: “Nefret, böyle bir gaspın sonucudur ve düşmanlık tacizin sonucudur.” demektedir. 1880'ler ve 1890'lardaki huzursuzlukların bir kısmı, İspanya'nın popüler olmayan Harun Ar-Rashid'i Sulu Sultanı olarak yerleştirmesinden kaynaklanmıştır. İspanyollar, II. Cemalul Kiram'ı 1894'te Sulu Takımadaları'nın Sultanı olarak tanıdığında, bu yaklaşım terk edilmiştir. Kiram, Amerikan sömürge dönemi boyunca Müslüman Güney'de, İspanyol sömürge yönetiminden daha uzun süren bir sembol olarak kalmıştır (Saleeby, 2017, s. 243-244).

İspanyollar, kendi bakış açıları çerçevesince Mindanao ve Sulu'nun tarihini yazmışlardır. Bu tarih yazımında, İspanyollar yerli halkın gerçekleştirdiği eylemlerden “vahşet” olarak bahsetmektedirler. Bunlara örnek olarak José Nieto Aguilar'ın “Mindanao Su Historia y Geographia” (Madrid: Imprenta Del Cuerpo Administrativo Del Ejército, 1894) adlı çalışması gösterilebilir. Yazarların çoğu, askeri güçlere iç bölgelere kadar eşlik eden ve İslami direnişin karşısında şok geçiren Cizvit misyonerlerinden oluşmaktadır. İlk olarak 1667'de yayınlanan Jesuit Francisco Combés'in yazıları, 1897'de Hristiyan Filipinliler'in İspanyol sömürge devletine karşı harekete geçmesiyle yeniden basılmıştır. Yeni bir önsözde, memur ve “Filipinolog” Wenceslao Retana okuyucuları Combés'in sözlerine kulak vermeye davet etmektedir: “İspanya'nın Mindanao'daki hâkimiyeti [o zaman] meşru bir istekse, şimdi bunu acil bir ihtiyaç olarak görmeliyiz.” Francisco Combés yazdı, Historia de Mindanao y Jolo (Charbonneau, 2016, s. 46).

Maguindanao'da aristokrat Datu Piang, akıl hocası olan diktatörce ve popüler olmayan Datu Uto'nun yerini almak için İspanya ile çalışmıştır. Piang, Kiram gibi İspanyol sömürge varlığından sağ kurtulmuş ve Amerikan döneminde iktidarı kullanmaya devam etmiştir. Lanao, sonuna kadar İspanyollar için bir çatışma noktası olarak kalmıştır. Daha sonra yeniden merkezileştirme politikası nedeniyle Küba'da kötü şöhretli olan Genel Vali Valeriano Weyler liderliğindeki kampanyalar bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Genel Vali Ramon Blanco, 1895'te gölün etrafındaki Maranao surlarına saldırarak için makineli tüfeklerle donanmış savaş gemilerini göndermiştir. Ardından İngiliz mühendisler tarafından, Çinli denizcilerin yardımıyla Lanao Gölü'nün kuzey ucunda Iligan'dan Marawi'ye askeri yol inşa edilmiştir. Bununla birlikte, İspanyollar 1898'de Filipinler'in kontrolünü bıraktığında, Maranao neredeyse tamamen kontrollerinin dışında kalmıştır (Gowing, 1983, s. 63).

2. BÖLÜM: AMERİKAN DÖNEMİ

2.1. Amerikan Dönemi

İspanyol-Amerikan Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra İspanya, Filipinler'i ABD'ye bırakıp Aralık 1898'de Paris Antlaşması'na imza atarak Filipin topraklarındaki Amerikan egemenliğini resmen tanımıştır. Amerika sömürge olarak, Sulu Takımadaları ve Mindanao'nun egemenliğini elde etmiştir. Çağdaş Mindanao çatışmasının ve ayrılıkçı hareketlerin kökenlerini, Amerikan sömürge yönetimi dönemine kadar izlemek mümkündür. İspanya'nın Amerikalılara karşı yenilgisinden sonra Paris Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, İspanya'nın işgal ettiği tüm ülkeler Amerikalılara verilmiştir. Bu anlaşmayla birlikte, Amerika'ya fiili devletlerin toprakları geçmiştir. İlk olarak, General Emilio Aguinaldo antlaşmanın imzalanmasından 6 ay önce, 12 Haziran 1898'de Filipinler'in İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. İkincisi, Sulu ve Mindanao Sultanlıkları hiçbir zaman İspanyol egemenliği altında olmamıştır. Üçüncüsü, yerli Lumad kabileleri İspanyol kontrolünden bağımsız olarak kalmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Mindanao ve Sulu Takımadalarının, İspanyol kolonilerinin bir parçası olmamakla birlikte, en başından itibaren antlaşmaya dâhil edilmesi hatalı bir yaklaşımdır (Charbonneau, 2016, s. 47-50).

Luzon ve Visayas'taki meselelerle meşgul olan Amerikalılar, Mindanao ve Sulu'daki İspanyol garnizonlarını Filipinler'e varışlarından yaklaşık bir yıl sonra, 1899 baharına kadar görevden almamışlardır. İspanyolların hızla teslim olması, 1900'de takımadaların kuzey ve orta adalarında gerilla savaşına dönüşen Filipin milliyetçi hareketinin güçlerine karşı savaşılmasına yol açmıştır. ABD kurmay askerleri, Güneyli Müslümanlarla olan düşmanlıklarının, onların konumlarını daha da karmaşık hale getirerek insan gücü ve kaynaklarının tükenmesine neden olabileceğinden korkmuşlardır. Bu nedenle, Kuzey'deki sorunlar sona erdiğinde gerekli her türlü barışın gerçekleşeceği anlayışıyla, Mindanao ve Sulu'daki Müslüman liderlerle görece daha yumuşak siyasete yönelmişlerdir. Temmuz 1899'da 8. Kolordu komutanı (kısa süre sonra adaların askeri valisi olmuştur) Elwell S. Otis, Tuğgeneral John Bates'i Sulu'ya göndermiş ve Bates'e Sulu Sultanı ile Birleşik Devletler hükümeti arasında yazılı bir anlaşma müzakere etme görevini vermiştir (Hernandez, 2017, s. 18-25).

2.1.1. Amerikalılar ve Moro Müslümanları Arasındaki İlk Karşılaşma

Amerikan sömürge yönetimi dönemindeki en etkili düşünürlerden biri olan Najeeb Saleeby, 1913 tarihli “The Moro Problem” adlı makalesinde, çeşitli Müslüman etnolinguistik grupların birleşmediğini ve toplu ya da bireysel olarak siyasi açıdan güçlü bir muhalif İslami bilince sahip olmadıklarını belirtmektedir. Morolar arasında kolektif bir gelişme duygusu ve ortak bir “kader” aşılamanın önemini kabul eden Saleeby, Morolar’ın, Amerikalılar tarafından Hristiyan Filipinliler için tasarlanan benzer “üstün” bir kültürü taklit etmelerine izin verilmesini önermektedir. Saleeby’e göre “Morolar üstün medeniyeti taklit etmeye yönelik doğal bir eğilimle hareket ederek, geleneklerini ve ev yaşamını bilinçsizce yeniden düzenler ve yavaş yavaş Amerikan fikirlerini ve yeni hırslarını edinirlerdi. Amerikalı yetkililer tarafından akıllıca yönlendirilen aydınlanmış bir Moro topluluğu şüphesiz kendi kaderini belirleyecek ve bunun yanı sıra büyüme ve kalkınmanın doğal yasasını takip ederek zenginlik ve kültürel açıdan kademeli olarak demokratik bir belediye düzeyine yükselecektir.” (Saleeby, 1913, s. 243-244). Saleeby, bu tespitiyle Morolar’ın doğusunun kolonyal kökenini ortaya koymaktadır.

Bu köken üç madde şeklinde şu şekilde izah edilebilir: Birincisi, yeni bir Müslüman kimliğinin oluşturulması yoluyla, Müslüman etnik kimliklerin tek bir Moro kimliğine dönüştürülmesi ve kaynaşması yoluyla Datu liderliğindeki bir gelişme ve Filipin Müslümanlarının birleşmesi için yürüttüğü kampanyadır. İkincisi, insanların anlayışını ve aynı zamanda dinleri olarak İslam’ı takdir etmeyi yoğunlaştırmak ve derinleştirmektir. Üçüncüsü, Morolar’ın Amerikalıların Hristiyan Filipinlilerden miras aldığı ekonomik ve politik gelişme düzeyine ulaşmasını sağlamak için sosyal geçişi hızlandırmaktır. Amerika’nın Müslüman güneyde daha uzun süren ve kuzeyli isyancılara göre daha acımasız yöntemler uygulayan şiddetli pasifleştirme operasyonlarına rağmen, yardımseverlikleri de belirgindir (Tan, 1977, s. 21-22). Ülkedeki Müslümanlar ve diğer Hristiyan olmayan gruplar, medeniyeti ve maddi refahı ilerletmek için devlet korumasına ve ek vesayetlere ihtiyaç duymuşlar ve devletin vesayeti olarak muamele görmüşlerdir (Thomas, 1971, s. 9). Abinales’e göre, bazı Müslümanlar Amerikalılarla ilişkilerini samimi ve oldukça kişisel hale getirirken, siyasi açıdan daha akıllı olan Datular, siyasi çıkarlar elde etmek umuduyla yeni sömürgecilerle uzun süreli ilişkiler kurmuşlardır (Abinales P. , 1998, s. 9).

Açıkça görülüyor ki, Amerikan tipi eğitimin teşvik edilmesi ve tüm Filipinlerde devlet okulu sisteminin kurumsallaşması, Müslüman Filipinliler olarak Müslüman kimliğinin büyümesini ve oluşumunu hızlandırmıştır. Yeni bir Batı yönelimli ve eğitilmiş Müslüman seçkinler sınıfı üreten Amerikan eğitim sisteminin etkisinin yanı sıra, laikleştirme politikası Müslüman siyasi sisteminin önemli ölçüde rasyonelleşmesine yol açmıştır. McKenna, Amerikan yönetiminin sonlarına doğru ABD politikalarına yönelik değerlendirmesinde şu tespitleri yapmaktadır:

“...Amerikan sömürge politikaları Filipinler’deki Müslüman kimliğini etnikleştirme etkisine sahipti. İslam’ı “etnikleştirmek” derken, Amerikan sömürge yöneticilerinin, aksi takdirde önemli dilsel, coğrafi ve bir dereceye kadar kültürel engellerle bölünmüş olan eğitilmiş bir Müslüman elit nesli arasında öz bilince sahip bir Filipinli Müslüman kimliğinin gelişmesini teşvik ettiğini söylemek istiyorum. “Moro” terimi Filipinli Hristiyanlar arasında aşağılayıcı olmaya devam ederken, en yaygın alternatif mezhep, yeni (veya yakında) Filipin ulusunun Müslüman bir vatandaşını ifade eden “Müslüman Filipinli” oldu.” (McKenna, 1998, s. 132).

1946’da ABD’nin Filipinler’e bağımsızlığını yakın bir zamanda vereceğinin farkında olan Müslüman politikacılar, Hristiyan Filipinliler tarafından kontrol edilecek bir ulus-devlette bazı bölgeleri elde etmek için birleşik ve yeniden canlanmış bir nüfus imajını gündeme getirmeye çalışmışlardır. Filipinli Müslümanlar olarak bilinçli bir kimliğin güçlendirilmesine gayret etmişlerdir. Gayretleri Amerikan sömürge yönetimine muhalefetlerinden ziyade Batı’nın kalkınma ve laiklik hedeflerine bağlılıklarından başlamıştır.

2.1.2. Bates Antlaşması

Bates’in kolonyal bir yönetimin kurulması hususundaki düşüncelerinin bu noktada zikredilmesi gerekmektedir. Bu durumun İngilizlere göre çaresi, bölgedeki şeflere ve bunların konseylerine bir sübvansiyon ve yerleşik bir İngiliz sulh yargıcının gözetimi altında yetkilerini korumak şeklinde görülmektedir. Tüm para cezaları Sömürge Hazinesine aktarılmış ve bu politika, sanayi okullarının kurulmasıyla desteklenmiştir. Jolo’daki ilk adım, Hz. Muhammed’in soyundan gelen ve kadim bir soyun başı olarak prestijini desteklemek için Sultan’a yeterli bir gelirin tesis edilmiş olmasıdır. Bu, başkentte (Miabung) yapılan ithalat üzerindeki vergiler ve diğer adalardan alınan harç,

deniz kabukları ve incilerdeki paylarla birlikte yeterli olmuştur. Sultan'ın gelirinin çok yetersiz olduğu ve Amerika'yı koruma arzusunun çiftçileri adalara çekmek, toprak satmak, iç ticareti ve ithalatı artırmak olduğu söylenmiştir. Birkaç Amerikalı üreticinin varlığı arzu edilmiş olsa da, toprakların herhangi bir şekilde toptan bir yaklaşımla yabancılaştırılmasının halk için faydasız olabileceği ihtimali ortaya çıkmıştır. Sultan, toprakları halkı için mütevelli olarak tutmuştur. Buna göre, herhangi bir özgür tebaa herhangi bir boş araziye çevreleme ve işleyebildiği sürece, kendisinin olduğunu iddia etme hakkına sahip olmuştur. Bununla birlikte, yetiştirme, açık bir geçim kaynağı yetiştirmekle sınırlandırılmıştır (Bates, 1899, s. 1-2).

“Feodal toplumda bilinen her biçimde kölelik bulunmakta ve özgür insan ne tarımda ne de balıkçılıkta ücret karşılığı istihdam edilmez. Ücret almaktan ve kendilerini kölelerle aynı düzeye getirmekten hoşlanmazlar. Tapu sahibi toprak sahipleri yapılabirler. Kölelik kabul edilebilir ve belirli bir tarihten sonra doğan tüm çocukların özgür doğumunda onun kaldırılması bulunabilir. Sultan ve Datulara, artan gelirlerin sanayi ve iyileştirmeleri takip edeceğini ve kendilerine söz verilirse artan gelirden iyi bir payın bu tür etkilere açık olacağını gösteren argümanlarla ikna edilebilir...” (Bates, 1899, s. 9).

Bates'in adını taşıyan antlaşma, 5 yıl boyunca Amerikan-Tausug işbirliğinin temelini oluşturmuştur. Antlaşmayı modellerken Bates, yerel seçkinleri yönetmek ve Malaya'daki korsanlığı bastırmak için İngiliz yöntemlerinin yanı sıra Saltanat ile İspanyol antlaşmalarına da dikkat etmiştir. Cotabato'da Amerikalılar, İspanyolların yardımıyla 10 yıl önce Datu Uto'nun yerini alan Maguindanao-Çin hükümdarı Datu Piang'da yerli bir müttefiklik oluşturmuşlardır. Kolonyal düzenin değiştiğini anlayan Piang, ABD askeri yetkililerine destek sözü vermiştir (Charbonneau, 2016, s. 30-35).

Zamboanga civarında Amerikalılar, Sama Moro lideri Datu Mandi'nin desteğini almıştır. Fakir bir ailenin üyesi olan Mandi, Tawi-Tawi'deki Bongao Adası'nda İspanya için lehçelerin tercümanı olarak alışılmadık bir kariyer yapmıştır. 1877'de İspanya'nın sömürge tebaası olarak Amsterdam Exposition'a gitmiş ve Amerikan hükümetine olan bağlılığından dolayı altın madalya ile ödüllendirilmiştir. Devam eden süreçte Jurementado saldırılarını bastırma, aşı kampanyalarına katılma ve 1897 depreminin ardından yardım çalışmaları yapma konusundaki çalışmaları nedeniyle İspanyollardan çok sayıda liyakat takdiri almıştır. Filipinli milliyetçiler ile İspanyollar arasındaki

çatışmada tarafsız kalan Mandi, 1899'da Amerika'nın gelişini bir fırsat olarak görmüştür. Mandi'nin, halk arasındaki yüksek statüsü, kısmen, dilleri ve yabancı işgalcilerle etkin bir şekilde çalışabilme becerisi ile şekillenmiştir. Hızla Amerikalıların gözdesi olmuş ve Mandi'nin liderliğindeki Zamboanga Yarımadası'nın kontrolünün en az sorunlu alanlardan biri olduğunu kanıtlamıştır. Daha sonra gelenlerin aksine, ilk yıldaki askeri yetkililer genellikle yerel liderlerin günlük işleri yönetmeye devam etmelerine izin vermişlerdir. Ordunun Güney'de İslami bir isyanla mücadelede çok az ilgisi olduğu ve aynı zamanda Luzon bölgesindeki milliyetçi direniş savaşıyla savaştığı için, bu müdahalesiz yaklaşım mümkün hale gelmiştir. Bununla birlikte, Müslümanlar arasında yaygın olan sosyal ve ekonomik uygulamalar, askeri yöneticilerin dönüştürücü vizyonlarıyla çatışmıştır. Askeri valiler William A. Kobbe ve George W. Davis köle ticaretinin, çok eşliliğin ve kendilerine acımasız görünen yerel yasal geleneklerin devam etmesine karşı çıkmışlardır. Ordunun tekrarlanan istihbarat toplama ve araştırma misyonları huzursuzluğa neden olmuş ve 1901'de Jolo'da Tausug lideri Panglima Hassan ve Amerikalılar arasında bir dizi devam eden savaflara yol açmıştır (Yegar, 2002, s. 214).

Doğrudan yönetim, 1 Haziran 1903'te Moro Eyaleti'nin kurulmasıyla gelmiştir. 1902 tarihli Filipin Yasası ve Güney'i (Mindanao) ulusal açıdan bütünleştirmeye yönelik Filipinli milliyetçi çağrılar tarafından teşvik edilen askeri yetkililer, uzun süreli bir vesayet altında yönetim sergilemişlerdir. Eylül 1903'te hükümet Müslüman bölgelerin kültürel dokusunu yeniden şekillendirmeyi amaçlayan inşaat projeleri ile her birinin kendi valisi (genellikle bir Amerikan askeri subayı) ve bölge kurulu olan ilçeler halinde yeniden düzenlenmiştir (Charbonneau, 2016, s. 50).

Mindanao'nun hükümet idaresi, Eylül 1903'te bölgelere ayrılmış ve her ilde genellikle bir Amerikan askeri subayı olan kendi valisi ve bir il kurulu yer almıştır. Bu sistem, 1904'te mahallelerin belediyelere ve aşiret bölgelerine ayrılmasıyla daha da geliştirilmiştir. İkincisi içinde, diğer halk grupları (Morolar ve Lumadlar) kaymakam tarafından seçilen ve sınırlı yasal yetkilere sahip yerel bir lider tarafından denetlenmiştir. Yetkililer, bu yöntemin Datuları ve uyruklarını modern bir yönetim yapısına sorunsuz bir şekilde geçireceğine inanmışlardır. Bölgeler kendi denetimleri olarak, Vali Leonard Wood başkanlığındaki Moro Eyaleti Yasama Konseyi'nin genel denetimi altında kalmıştır. Harvard eğitilmiş bir doktor olan Wood, İspanyol-Amerikan Savaşı'ndan önceki yıllarda güçlü isimlerle dostluklar kurmuştur. Daha çok Theodore Roosevelt'in "Kaba

Binicileri” olarak bilinen 1. Gönüllü Süvari Alayı’ndaki alay komuta görevleriyle öne çıkmıştır. Wood, 1902 yılına kadar Küba Askeri Valisi olarak görev yapmış ve Filipinler’e atanmıştır. Najeeb Saleeby ve Frank McCoy da dâhil olmak üzere, bu anlatıda daha sonra aşına olacak diğer kişiler de konseyde ona katılmışlardır. Eyalet başkanı olarak Wood, hükümetin Müslüman yaşamına katılımını büyük ölçüde genişletmiştir. Yerel gelenekleri ve İslam’ı bir bütün olarak reddeden hükümet, bölgeyi model bir sömürge devletine dönüştürmeyi amaçlayan bir dizi yasama eylemi gerçekleştirmiştir. Wood ve ekibi, Avrupa kolonilerini ziyaret ederken topladıkları bilgilerden yola çıkarak vergilendirme sistemleri oluşturmuş, halkın eğitimini zorunlu hale getirmiş, zorunlu çalışma planları tasarlamış, iddialı bayındırlık projeleri planlamış ve Müslümanları Batılı yasal modellere yönlendirmeye çalışmıştır (Go & Foster, 2003, s. 118-119).

Amerika Birleşik Devletleri, kuzey Luzon’daki direnişi bastırma hedefini tamamladıktan sonra, 2 Mart 1904’te Sultan’ın Moro direnişini bastırmakta başarısız olduğunu ve antlaşmanın Moro’nun etkin sömürge yönetimine engel olduğunu iddia ederek Bates Antlaşması’nı tek taraflı olarak feshetmiştir. 1904’te Bates Antlaşması’nın iptal edilmesi ve yeni hükümet programlarının, özellikle “cedula” vergi artışının getirilmesi, Moro nüfusu arasında huzursuzluğa neden olduğu anlaşılmaktadır. Amerikan güçleri ile sömürgeciler tarafından dayatılanlara boyun eğmek istemeyen yerel liderler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Cotabato’da, Maguindanao’ya Datu Ali, Güneybatı Mindanao ormanında aylarca Amerika ile savaşmıştır. Amerikan gazeteleri Ali’nin mücadelesini takip ederek Ali’yi, “bir Kızılderili kadar kurnaz” ve adamlarını “acımasız, amansız ve ölümcül” olarak nitelendirmiştir. Wood’un yardımcısı Frank McCoy liderliğindeki bir ekip, Ekim 1905’te Ali’yi öldürmüştür. Jolo’da, sömürge düzenine yönelik rahatsızlıklar sık sık meydana gelmiş ve acımasızca bastırılmıştır. Bölge Valisi Hugh Cott, 1903’te Panglima Hassan’a karşı adamları yönetmiş ve Siet Gölü çevresindeki bölgede lojmanları ve yerleşimleri yok etmiştir. Hassan sonunda Mart 1904’te Bud Bagsak yakınlarında köşeye sıkıştırılmış ve öldürülmüştür. Moro Eyaleti’nin ilk yıllarındaki şiddet, Jolo kasabasının güneydoğusundaki sönmüş bir yanardağ olan Bud Dajo’da zirve yapmıştır. Burada, vergilendirmeden ve diğer sömürge dayatmalarından memnun olmayan yüzlerce Tausug vatandaşı Amerikalılara karşı savaşmıştır. Savaşta 700 Müslüman erkek ve 900 kadın ve çocuk öldürülmüştür (White, 1928, s. 299-313).

2.1.3. John Pershing Yönetim

John Pershing, Moro Eyaleti'nin son yöneticisi olmuş ve yüzbaşılıktan tuğgeneralliğe yükselmiştir. Görev süresi Kasım 1909'da başlamış ve Aralık 1913'teki sivil yönetime geçişe kadar sürmüştür. Pershing, daha fazla sivil yetkiliyi işe almış, bayındırlık harcamalarını arttırmış, Mindanao ve Sulu'da devlet okullarının genişletilmesini teşvik etmiştir. 1911'den başlayarak Pershing, çekişmeli bir silahsızlanma kampanyasını yönetmiştir. Aynı yılın Aralık ayına kadar Moro halkına, izinsiz silahları yetkililere teslim etmeleri emredilmiş ve halka açık yerlerde “barong” veya “kris” taşımaları yasaklanmıştır. Silah ruhsatlarının elde edilmesinin zor olması, aslında bu silahlara sahip olan neredeyse tüm Moroların silahları teslim etmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Pershing, silahsızlanmanın Güney Filipinler'i pasifize etmenin önündeki son engellerden biri olduğuna inanmıştır. Pershing 1913'te bu durumu “eyalet hükümetinin kurulmasından bu yana silahlı Morolar tarafından işlenen uzun cinayet ve suikast listesi, eyalete itibar kaybettirdi.” diyerek belirtmektedir. “Bu ahlaksız kötü adamların silah bulundurması, sivil yönetime yönelik en ciddi çabaları boşa çıkardı ve barışçıl eğilimli sakinlerin insafına bıraktı” (Tan, 1977, s. 22).

Silahsızlanma kampanyasının zirvesi Haziran 1913'te Jolo'daki Bud Bagsak'ta meydana gelmiş ve burada, yönetime meydan okuyan bir grup Tausug Moros yeni yasalara karşı çıktuktan sonra geri çekilmiştir. Bagsak, sömürge yönetimine direnen Tausug halkının tahkimatlarını içeren bir yer haline gelmiştir. Datu Amilm teslim olmayı reddetmiş ve 4 günlük bir savaş sırasında yaklaşık 500 Moros öldürülmüştür. Büyük direniş hareketlerinin engellenmesi ve silahsızlanmanın tamamlanmasıyla Pershing, Filipinler askeri komutanı Tümgeneral J. Franklin Bell'e ordu yönetiminin Mindanao ve Sulu'da sona ermesini tavsiye etmiştir. Cotabato, Datu Piang'ın sıkıyönetimi altına girmiş ve Datu Ali'nin ölümünden bu yana ciddi bir rahatsızlık olmamıştır. Lanao, 1908-1912 yılları arasında bir dizi kampanyada daha da pasifize edilmiş, Zamboanga Yarımadası'ndaki etnik gruplar ve Lumadlar arasında yalnızca ara sıra bir yıllık ayaklanma yaşanmış ve Pershing'in Jolo'ya yönelik eylemleri buradaki tehdidi sona erdirmiştir (Abinales P. , 1998, s. 60).

15 Aralık 1913'te Frank W. Carpenter, John Pershing'in yerine vali olarak atanmıştır. Moro Eyaleti, 23 Temmuz 1914'te resmen Mindanao ve Sulu Departmanı haline

gelmiştir. Carpenter yarım yıldan fazla bir süredir görevde olmasına rağmen, isim değişikliği ve müteakip yeniden yapılanma ile Güney Filipinler'deki askeri yönetimin son noktasını oluşturmuştur. 1915'e gelindiğinde, Müslüman bölgelerde bu atamalar sadece siyasi elitlerin oylarıyla yapılırsa da, Hristiyanların çoğunlukta olduğu illerde il meclis üyeleri halkoyuyla seçilmiştir. Belediye bölgesi, aşiret koğuş sisteminin yerini almış ve 1915'te Mindanao ve Sulu'da 21 belediye ve 178 belediye bölgesi varlık göstermiştir. Son olarak, devlet bürokrasileri Manila'daki Insular Hükümet daireleriyle birleşmiştir. Vergi toplama, mahkeme sistemi, hapisaneler, bayındırlık işleri ve eğitim, 1914-1920 arasında giderek artan bir şekilde ulusal merkeze entegre edilmiştir. Geçici bir varlık olarak oluşturulan Mindanao ve Sulu Departmanı, yeni illeri geri kalan illerle senkronize etmek için tasarlanmıştır. Bu süreç, kavram ve uygulama açısından, bakanlıklar aracılığıyla icra edilen bir çeşit ulus inşası çalışmasıdır. Mindanao ve Sulu Departmanı'nın, yeni eyaletleri ulusun geri kalanıyla senkronize etmek için bir geçiş kurumu olarak kurulduğu anlaşılmaktadır (Hernandez, 2017, s. 20).

Mindanao ve Sulu'nun yeniden düzenlenmesi, daha geniş "Filipinleştirme" süreciyle aynı zamana denk gelmektedir. Genel Vali Harrison ve yönetiminin, Amerikalıları hükümet bürolarından uzaklaştırma ve onların yerine Hristiyan Filipinlileri getirme gibi devasa bir görevi üstlendikleri görülmektedir. Bunun nedeni, Birinci Dünya Savaşı'nın özel sektördeki fırsatları artırması ve Amerikan hükümetinin gönüllü emeklilik programlarının bu olguyu desteklemesidir. Özel sektördeki beklentileri artıran Birinci Dünya Savaşı ve hükümetin sunduğu gönüllü emeklilik paketleri bu sürece yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, Washington ve Manila'da, sömürge Filipinler'in kurulmasına yardım eden Amerikalılara haksız muamele edildiğini ve Filipinlilerin kendilerine liderlik yapmak için uygun olmadığını düşünen güçlü bir birlik yer almıştır (Hernandez, 2017, s. 30-33).

Mindanao'da Filipinleşme, Hristiyan Filipinlilerin, özellikle Müslüman çoğunluklu topluluklarda hükümet pozisyonlarına girmesiyle sonuçlanmıştır. Gerginlik olacağı kesin olmakla birlikte, pek çok Moro, Filipinlilerden nefret etmiş ve onları kısmen aciz görmüşlerdir. Ancak aynı zamanda topluluklarındaki mevcut etnik ve dini akrabalık bağlarını çözecek yekpare bir ulusal kültürün dayatılmasından da korkmuşlardır. Bununla birlikte, Filipinlileri destekleyen Harrison ve Carpenter dönemi, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında artan "iyi niyet ve güven" dönemi olarak nitelendirilmiştir. Fakat

1920’lerde ve 1930’larda Amerikalılara, bağımsız Filipinler’e dâhil edilmemeleri için yalvaran Moro dilekçeleri, daha karmaşık gerçeklere işaret etmektedir (Charbonneau, 2016, s. 136).

2.1.4. Sulu Sultanlığı’nın Düşüşü

General Carpenter yılları, aynı zamanda kabul edilen bir siyasi varlık olarak Sulu Sultanlığı’nın da sonunu getirmiştir. Mart 1915’te Carpenter, Sultan II. Jamalul Kiram ile hükümdarın “egemenlik iddialarını” kaybettiğine dair bir anlaşmayı müzakere etmiştir. Kiram, kendisine Amerika Birleşik Devletleri’nde dini otoritenin nispeten sınırlı yetkilerini veren bir atama olan “Sulu takımadalarında İslam’ın manevi başkanı” olarak tanınmıştır. Sulu Sultanı, Amerika Birleşik Devletleri’nin egemenliğini Carpenter Antlaşması’nda “herhangi bir çekince veya sınırlama olmaksızın” kabul etmiş ve yasal anlaşmazlıkları tahkim etme yetkisinden feragat etmiştir. Bir noktada Carpenter’ın hükümeti, askeri yetkililer tarafından başlatılan geliştirme çalışmalarını sürdürmek, Güney Filipinler ile Güneydoğu Asya arasındaki ticaret bağlantılarını güçlendirmek, kereste ve madencilik işletmelerini genişletmek için de gerekli görülmüştür. Bölgenin öğretim kadrosu 1913-1919 yılları arasında 7 kat artmış, birçok yeni hastane ve dispanser açılmıştır. Özellikle, yetkililer Güney’i bir yerleşim bölgesi olarak agresif bir şekilde desteklemeye başlamışlar ve kalabalık kuzeyden potansiyel çiftlik sahiplerini teşvik etmek için sübvansiyonlu tarım kolonileri kurmuşlardır. Carpenter, 1916 yıllık raporunda bu durumu, “Mindanao-Sulu artık yalnızca cüretkârlar için bir sınır değil, şimdi kapitalistin ve ev arayanların lehte ilgisini garanti eden bir konuma geldi” diyerek ifade etmiştir (Gowing, 1983, s. 291).

“Hristiyan Olmayan Kabileler Bürosu”, 1916’da Jones Yasası tarafından “Hristiyan olmayan Filipinlilerin yaşadığı bölgeler lehine ilerleme ve özgürlük çalışmalarını sürdürmek için yeniden kurulmuştur. Büroda, “bu bölgelerin ahlaki, maddi, ekonomik, sosyal ve siyasi gelişimini her türlü yeterli araçla ve sistematik, hızlı ve eksiksiz bir şekilde teşvik”e yönelik çalışmaların yapılması amaçlanmıştır. Bu arada Amerikalılar, her zaman Filipinli Hristiyanların daha eğitilmiş olduğunu ve okuma yazma bilmeyen Morolardan farklı olduğunu düşünmüşlerdir (Carpenter, 1900, s. 12).

Frank Carpenter 1918’de büro şefi olarak atanmış ve 1920’de devlet hizmetinden emekli olana kadar bu pozisyonda görevine devam etmiştir. Yardımcısı, hukukçu ve politikacı

Teopisto Guingona, bu yıllarda Mindanao ve Sulu Departmanı'nın başkanlığını yapmış ve ayrıldıktan sonra Carpenter'ın yerini almıştır. Bölümün kendisi 5 Şubat 1920'de lağvedilmiş ve Hristiyan olmayan bölgeler üzerindeki nihai yetki Büro'ya verilmiştir.

Filipinler'in bağımsızlığına giden yolun Amerikan iç siyaseti tarafından kesintiye uğramış olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Mart 1921'de, yeni seçilen Cumhuriyetçi Başkan Warren G. Harding, Filipinleşmenin sömürge devleti üzerindeki etkilerini değerlendirmek için Leonard Wood ve W. Cameron Forbes liderliğindeki bir grubu görevlendirmiştir. Hem Wood hem de Forbes, Filipinlilerin özyönetim kapasitesini sorgulayan Anglo-Sakson üstünlükçüleri olarak kabul edilmiştir. Wood-Forbes Misyonu'nun raporunda yazarlar, Harrison yıllarında güç transferlerini sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Belge, sömürge hükümetinin 1913'ten bu yana nasıl başarısız olduğunun kısa bir açıklaması ve hem demokratik atananların hem de Filipinli siyasi sınıfın sürekli bir eleştirisidir. Wood ve Forbes, "Filipin halkına ihanet, Amerikan halkı için bir talihsizlik, ilerleme yolunda belirgin bir geri adım ve geri çekilmemizin ulusal görevimizi itibarsız bir şekilde ihmal edeceğine ikna olduklarını" ifade ederek eleştirilerini sona erdirmişlerdir. "Adalardan ayrılmalı ve Filipinlilere düzenli ve kalıcı olarak istikrarlı bir hükümete sahip olmaları için mümkün olan en iyi şansını vermeden ilişkimizi orada sonlandırmamalıyız." Başka bir deyişle, Filipinleşmenin yavaşlamaya ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir. Neticede, Harding ve kabinesi sonuçları kabul etmiş ve daha sonra Wood'u Filipinler Genel Valisi olarak atamıştır (Worcester, 1921, s. 1).

Leonard Wood'un Filipinler'e yeniden görevlendirilmesi Ekim 1921'den 1927'deki ölümüne kadar sürmüştür. Filipinler'in güneyindeki Müslüman topluluklar, eğitim ve vergilendirme planlarına direnmeye devam etmişlerdir. Lanao ve Cotabato, 1923'te zorunlu devlet okullarında devam eden bir dizi rahatsızlığa tanık olmuştur. Zabıta kuvvetleri, şiddetli çatışmalarda defalarca Maranao ve Maguindanao çetelerini öldürmüştür. 1920'lerin sonlarında, Lanao'daki yirmiden fazla okul protesto amacıyla yakılmış ve eyaletteki halk eğitimi neredeyse tamamen sona ermiştir. Sulu Takımadaları'nda da benzer çatışmaların yaşandığı görülmektedir. 1920'lerin sonlarında küçük Pata Adası'nda meydana gelen olay, otuzdan fazla Tausug'un ölümüyle sonuçlanmıştır. 1927'de Jolo'da yerel bir lider olan Datu Tahil, Vali Carl Moore tarafından yürütülen vergilendirmeye isyan etmiştir. Özellikle Lanao'daki haydut çeteleri, polis teşkilatı için sürekli sorun teşkil etmiştir (Wood & Forbes, 1921, s. 60).

Müslüman siyasi seçkinler ise hem bağımsızlık yanlısı hem de bağımsızlık karşıtı tarafların peşine düşmüşlerdi. Gulamu Rasul, Hadji Butu ve Arolas Tulawie gibi Batılı liderler, Müslümanların haklarını elde edebilmesi adına siyasi çözüm üretmek için hükümette görev almışlardır. Bu bağlamda Güney Filipinler'in karşı karşıya olduğu sorunlara bir çözüm olarak Amerikan varlığı savunulmuştur. 1920'lerde ve 1930'larda Morolar tarafından, Manila ve Washington'daki Amerikan siyasilerinin Hristiyan Filipinlilerin siyasi egemenliğine karşı müdahale etmesini isteyen çok sayıda dilekçe gönderilmiştir. Lanao, Sulu ve Cotabato'daki önde gelen şahsiyetlerin tümü, Amerikalıların ayrılması durumunda "Müslümanların yönetilemezliği efsanesi"ne dayanılarak çekişme konusunda uyarılmıştır. Bu dinamikte, Amerikan sömürge otoritesi Filipinli sömürge otoritesinden daha az sakıncalı kabul edilmiştir. Lanao'daki Genel Vali Frank Murphy'ye gönderilen 1934 tarihli bir dilekçede bu durum dile getirilmektedir: "Mindanao ve Sulu'yu Bağımsız Filipinler'den ayırmanızı rica ediyoruz çünkü biz eğitim görene kadar Amerikalıların egemenliğinden ayrılmak istemiyoruz" (Hayden, 1934, s. 11). 1935'te Dansalan'da toplanan diğer bir grup Datu, doğrudan Başkan Franklin D. Roosevelt'e yazarak, Filipinler'de İslam'ın geleceği için giderek artan Hristiyan Filipin kültürel hegemonyasından korktuklarını belirtmiştir. Ardından Datular da ayrılık istemişlerdir. Bu taktik, itaatkâr karaktere sahip Moroların hayatta kalmak için sürekli dış desteğe ihtiyaç duyduğunu hisseden Amerikalıların endişe etmelerine neden olmuştur. Patricio Abinales, bu belirsiz dönemde Müslüman seçkinlerin eylemlerinin nadiren tutarlı olduğunu gözlemlemiştir. Abinales'e göre, bu sadakat değişiklikleri "akıllı oyuncuların veya küçük komplocuların eylemlerinden çok, kaderinden emin olmayan yerel bir seçkinlerin eylemleriydi" (Abinales P. , 2000, s. 58).

Temsilci Robert Bacon tarafından 1926'da Birleşik Devletler Senatosu'na sunulan bir yasa tasarısı, Filipinler'in bölünmesini ve Güney'in doğrudan Amerikan yönetimi altında ayrı olarak yönetilmesini önermektedir. Leonard Wood ve diğerleri bunu savunurken, tasarı başarısız olmuş ve Wood'un ölümünden sonra, sömürge devleti Mindanao ve Sulu'yu da içeren bağımsız Filipinler'e karşı amansız bir şekilde hareket ettiğinden bu fikir bir kenara atılmıştır. Bu yöndeki sondan bir önceki adım, bağımsızlık şartlarını belirleyen 1934 Tydings-McDuffie Yasası olmuştur. Ulusal bir anayasanın hazırlanması ve 1935'te ülkenin ilk cumhurbaşkanı Manuel Quezon'un seçilmesiyle on yıllık bir geçiş dönemi başlamıştır. Güney Filipinler'de, sömürge devletinin okullarında ve kurumlarında

eğitim almış genç nesil Müslüman liderler, kendilerini Filipinleşmenin gerçekleriyle uzlaştırmışlar ve kendilerini “Müslüman Filipinliler” olarak tanımlamaya başlamışlardır. Filipin devletine bağlılık yemini etmişler, ancak dağınık bir siyasi manzara içinde kendilerini belirli bir çıkar grubu olarak tanıtmanın bir aracı olarak dini kimliklerini korumuşlardır (Charbonneau, 2016, s. 135-138).

1935'ten sonra Mindanao ve Sulu'da, az ama etkili sayıda Amerikalı kalmıştır. 1936'da, Müslüman bölgelerin ulus-devlet içinde normalleştirilmesini amaçlayan bir meclis komitesi, Hristiyan Olmayan Kabileler Bürosu'nu kaldırmıştır. Manuel Quezon, Büro'nun yerine Mindanao ve Sulu için özel bir komisyon yesi getirmiştir. Aynı yıl, Sultan II. Cemalul Kiram'ın Sulu'da ölümü, hükümetin Güney'deki tüm geleneksel unvanların tanınmasına son vermesi için bir fırsat yaratmıştır. Böylece, “Bütün Filipinlilerin kanun önünde ve devlet kurumlarının muamelelerinde eşit olduğu ilkesine göre padişah ve datu rütbeleri iptal edildi.” Mindanao'nun verimli bir topya olarak devlet tarafından teşvik edilmesiyle kandırılan Hristiyan yerleşimciler, bölgenin demografisini değiştirerek giderek daha fazla güneye taşınmışlardır. Hükümet, büyük altyapı projelerine başlayarak coşkuyla yanıt vermiştir. Eyaletler arası karayolları, hidroelektrik barajlar, hava limanları ve demiryolu hatları, kuzey ve güney arasındaki yeni bağlantının fiziksel tezahürleri haline gelmiştir. Manila basınında hevesle yer alan bu gelişmeler, devam eden çatışmaları gizlemiştir. Lanao bir kızgınlık yatağı olarak kalmış ve polis teşkilatı direnişi bastırmakta etkisiz kalınca Filipin Ordusu getirilmiştir. Bu durum 1930'lar boyunca defalarca meydana gelmiş, Moro lojmanları hava bombardımanına, topçu atışlarına ve hatta kimyasal silah kullanımına maruz kalmıştır. 1941'in sonlarında Filipinler'in Japon işgali, gergin entegrasyon sürecini geçici olarak durdurmuş ve Hristiyan Filipinlileri ve Müslümanları, başka bir sömürgeci gücün yönetimini nasıl müzakere edeceklerine karar vermeye zorlamıştır (Abinales P. , 1998, s. 77).

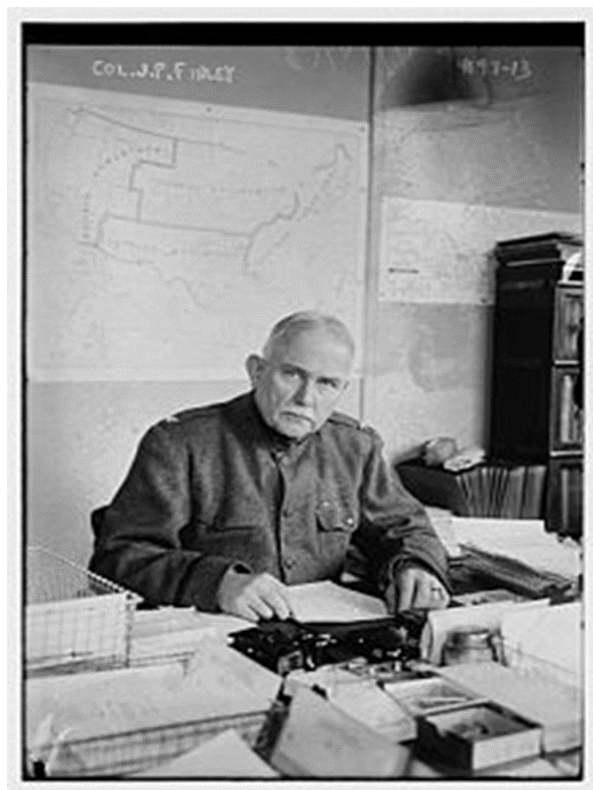
2.2. John Finley'in Misyonu

Amerikan askeri yönetiminin son yıllarında, John Finley'in kültürel siyasetinin bir sonucu olarak Morolar, Amerikalılar ve Osmanlılar arasında beklenmedik bir keşişme meydana gelmiştir. Mindanao'da en uzun süre görev yapan eyalet valisi Finley, Basilan ve Zamboanga Yarımadası'ndaki Yakan ve Samal Moros'un sesi olmayı kendine görev edinmiştir. 1911'de kendisine (talebi üzerine) “ğretmen, Sultan ve Baba” anlamlarını

karşılayan Tuan Maas unvanı verilmiştir. Ertesi yıl, Zamboanga'ya 20 kilometre uzaklıktaki Taluksangay'da Samal Moros'u halka açık bir toplantıya çağırılmış ve burada Zamboanga Yarımadası Müslümanlarına *Wakil Mutalak* (diplomat) olarak atanmıştır. Ardından Finley, Sultan V. Mehmed'e (1909-1918) bir dilekçe vermek üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Finley, Moro'nun hükümet sisteminde reform yapılması hususunda, ayrıntılı bir planın parçası olarak Osmanlı İmparatorluğu gezisini düzenlemiştir (Finley, 1912, s. 1).

Amerika'daki Osmanlı Büyükelçisinin John Finley'in görevi hakkında Dışişleri Bakanlığı'na ilettiği mektubun bir bölümünde şu ifadeler yer almaktadır:

“Amerikan-İspanyol savaşının ardından adalar Amerikan egemenliğine geçmiştir. Sonuç olarak, Washington'daki hükümet bu insanların güvenini sağlamak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlere verilen önemin boyutu, eski Amerikan Büyükelçisi Bay Straus (Oscar S. Straus, 1898-1899) ve Binbaşı John Finley'nin önemli açıklamaları, İstanbul'a resmi bir görevle gelenler incelenmektedir. Eski hükümdarla ilgili olarak alınan bu Amerikan girişimi, eski Başkan McKinley'in (1898-1901) açıklamalarının da teyit ettiği gibi, önemli faydalar sağlamıştır. Sonuç olarak şimdi, efendimiz'in emperyal öneri ve emirlerinin duyurulmasının sağlayacağı büyük faydalar dikkate alınarak, ünlü Halife Majesteleri (Filipinler'in eski valisi, halkının güvenini kazanmış olan) Binbaşı Finley gönderilmiştir. Filipinler Müslümanlarının temsilcisi olarak Felicity'nin Evi” (Kadı & Peacock, 2020, s. 933-934).

Fotoğraf 5: Col. J.P. Finley

Kaynak: Library of congress, 1917

Albay John Park Finley, çok zor ve ilginç bir misyonu başarmak için bir müddet Washington'da bulunmuştur. Ayrıca Mindanao'nun güneyindeki Zamboanga Eyaleti'nin valisi olarak 11 yıl hizmet etmiştir. Finley, bir elçi olarak Moro Datular'dan aldığı kimlik bilgileriyle kendini güvende hissetmiştir. Hizmeti boyunca, Osmanlı padişahının ABD egemenliğini dini tasdik mührü koyarak tanıyıp tanıyamayacağını öğrenmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, Güney Filipinler'in vahşi doğasında düzeni sağlamak için silahlı ev sahiplerinden daha fazlasını yapma durumu ortaya çıkmış ve Babıali ile temas kurması gerekmiştir. Bunun için Finley, Babıali ile teması hususunda dönemin İstanbul büyükelçisi olan Rockhill ile iletişime geçmiştir. Rockhill'in, bir Hristiyan elçisi adına Müminlerin Emiri'ne dini bir istekte bulunmak için Babiâli'yi dini bir yaklaşımla açmak gibi zor bir görevi söz konusudur. Ayrıca sivil koşulların iyileştirilmesinde de etkili olmuş bir figürdür (Churchill, 1915, s. 1).

Finley, dilekçenin önce Washington'daki Osmanlı elçisine verilmesini, elçinin de İstanbul'daki Padişah'a iletmesini planlamıştır. Osmanlıların Moro meseleleriyle “daha geniş ve daha derin bir ilgi duymasını” temenni ederek Osmanlı padişahının Moro Eyaleti'ndeki durumu incelemesi için bir elçi göndermesini talep etmiştir. Bu temsilciden, Moroların “kanunlarını ve geleneklerini... Amerikan hükümetinin yasaları ve gelenekleriyle uyumlu hale getirmelerine ve anlaşmalarına” yardımcı olması beklenmiştir. Ayrıca, Sultan'dan, Amerikan Devleti'nin yasalarını engellemeden Kur'an-ı Kerim ve Hadis'te Hz. Muhammed tarafından verilenlere itaat ederek “daha iyi, daha güçlü ve daha asil bir İslam inancı elde etmede Morolara “tavsiye ve yardım” etmesi” istenmiştir. 60 Moro Datu tarafından imzalanan dilekçede, Finley'in Osmanlıların Morolar için “bir baba veya ağabeyden daha fazlası” olduğu ve adını “Tuan Maas” koyma kararının alındığı bildirilmiştir. Dilekçe, Padişaha övgüyle ve onun dışında “hiçbir kimsenin daha saf bir İslam inancı için arzularımızı gerçekleştirmemize yardım edemeyeceği” beyanı ile sona erdirilmiştir (Finley, 1912, s. 1).

1899'da ABD'nin Babiâli'deki Büyükelçisi Oscar Straus, Sultan II. Abdülhamid'i, Filipinli Müslümanlara Amerikalılarla işbirliği yapmaları gerektiğini tavsiye etmesi için ikna etmiştir. Sultan, Filipinler'den çok sayıda hacının bulunduğu Mekke'ye telgraf çekmiştir. Hacılar için halife unvanına sahip Abdülhamid'in sözleri, direnişin akılsızca

olduğundan şüphelenen Filipinli Müslümanların argümanlarını güçlendirmiştir. Finley, Straus'un diplomasisinin ABD'yi Hristiyan Filipinlilerin İslam'a müdahale edememesi için ayrı bir Moro Eyaleti oluşturmaya çalıştığına inanmaktadır. Bu nedenle Finley, Moro Devleti ile İslam dünyası arasında daha yakın bağlar kurulmasını savunmuştur. Finley 1912'de Filipinler'den ayrıldığında, Zamboanga'daki Sama Müslümanlarının, Osmanlı padişahından kendilerine İslam'ı öğretmesi için bir hoca gönderilmesi talebine dair bir dilekçe getirmiştir. Datu Mandi dilekçeyi imzalamış, ancak aslında bu dilekçenin Finley'i Moro Eyaleti'ne geri getirmek için bir araç olduğunun farkına varmamıştır. Finley, dilekçe sahiplerinin gerekçesini, Genelkurmay Başkanı Leonard Wood aracılığıyla Başkan William Howard Taft'a sunulacak bir makale koleksiyonunda özetlemiştir. Plan ve dilekçe Finley'nin fikirleri olmasına rağmen, bunlar Moro'nun artan özerklik arzusunun gerçek temsilleri olarak sunulmuştur. "Bu insanlar hükümetin vesayetinde ve dolayısıyla devletin çocuklarıdır." diyerek Finley, Taft'a özellikle Moroların ebeveyn rolü alması gerektiğini yazmıştır "Bu, onların dilekçelerinin yüküdür ve çağrılarına kulak verilmelidir." Moroların, modern bir Müslüman aracılığıyla hareket ederek kendileri için ve dolayısıyla hükümetin ilerlemesi için daha fazlasını başarabileceklerine inandıkları anlaşılmaktadır. Plan ayrıca Osmanlı Padişahının bir temsilcisinin Mindanao'ya gönderilmesini ve İslami liderlik pozisyonuna getirilmesini şart koşmaktadır.

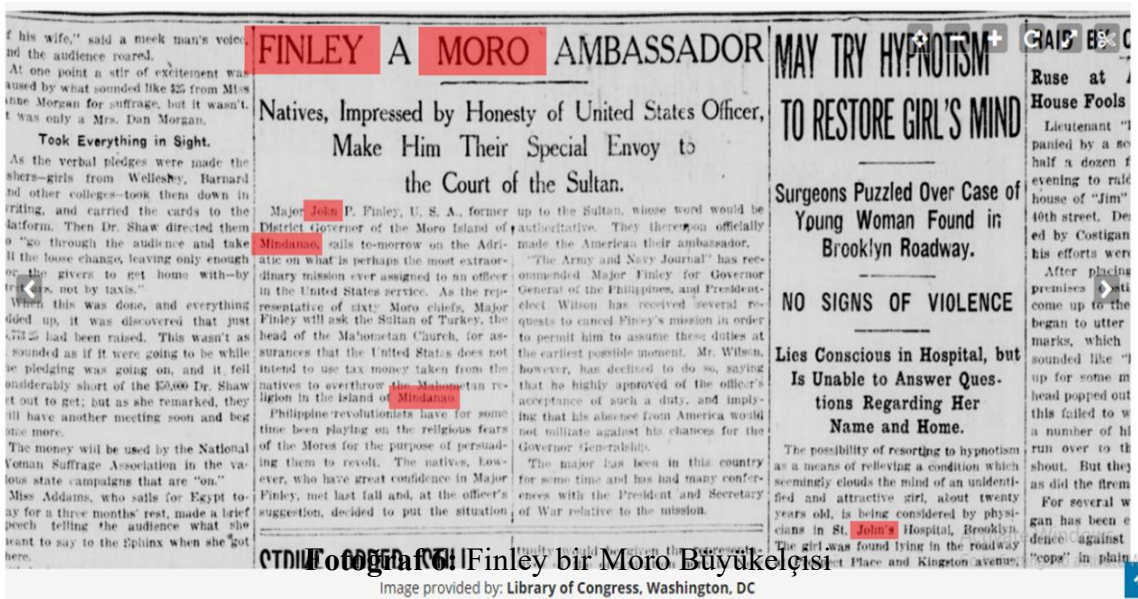
Buna göre;

"Tam bir güvene sahip olan tam yetkili temsilcinin ifadesinden, Müslüman öğretmenlerin himayesi altındaki Müslümanların bir kısmının, menfur emirler uyarınca Hristiyanları ve bazı Amerikan yetkililerini ve memurlarını öldürüp yaraladıkları anlaşılmaktadır. Juramentado ve Mag-sabil gelenekleri... Bir önceki dilekçeden, insanların hayatlarını gerçek Müslümanlara yakışır bir şekilde geçirmeye istekli olmalarına rağmen, çoğunun dinin şartlarından ve hakikatinden habersiz oldukları anlaşılmaktadır. Gerçek bir Müslüman olan, bağlı olduğu hükümete itaat etmeli ve kumar, alkollü içki içme, hırsızlık, yalan söyleme, baskın ve yağma ve zina gibi Kuran-ı Kerim'in yasakladığı suçlardan ve kötü davranışlardan kaçınmalıdır" (Kadı & Peacock, 2020, s. 935-942).

Bu mektup, John Finley'in Filipinler'de general olduğu dönemde yazılmıştır. Bu mektupta, tüm çabasını Mindanao'daki Moro halkının Amerikalılara karşı savaşı durdurmasına yardım etmek için kullandığı görülmektedir. Finley'in, o dönemde İslam'ın

kalesi olan Osmanlı İmparatorluğu ile iletişim kurarak yasal bir yol bulmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Finley'in planı "Amerika'nın para ve hayatın maddi şeyleri için acelesi, Moroların kasıtlı ve yavaş ilerleyen doğu fikirlerini ve yöntemlerini altüst etme eğilimindeydi." kabulünden hareket etmektedir. Bu nedenle sömürge projesine dini meşruiyet kazandırarak, İslami öğretiyi Amerikan amaçlarına yeniden yönlendirmeyi hedeflemiştir. Finley, temsilcinin Morolara sağlık yasalarına uyma, şiddet üzerindeki devlet tekeline saygı duyma, kumar ve diğer ahlaksızlıkları engelleme, topraklarını sanayi ve tarım yoluyla geliştirme, yerel mahkeme sistemine uyma, kilise ile devlet arasındaki ayrılığı takdir etme talimatını nasıl vereceğini ayrıntılı olarak açıklamıştır; "tutumlu, ölçülü, çalışkan, yasalara itaatkâr ve yetkililere saygılı olmak" (Finley, 1912, p. 1). Osmanlı temsilcisinin, bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlamak için her bölgede bir Amerikalı görevli tarafından denetlenmesi istenmiştir. Bu fikir özünde, Charles Brent gibi Protestan misyonerlerin amaçlarına benzeyen, ancak Morolara daha uygun İslami bir kaynak aracılığıyla yorumlanan ahlaki ve sosyo-ekonomik değişikliklerden biridir. Planı desteklemek için İngilizce, Fransızca ve Hollanda sömürge örneklerinden bahsedilmiştir. Diğer Batılı güçlerin, yerel unvanları ve gelenekleri tanıdığı ve yerel hükümet tarafından uygun kontrolün sürdürülmesini tehlikeye atmadığı savunulmuştur. Osmanlı temsilcisinden, anayasayı veya hükümet politikasını zorlayacak herhangi bir şeyden kaçınırken, Morolara makul tavizler verilme talebine izin verilmesi istenmiştir (Charbonneau, 2016, s. 288).

Kaynak: Library of congress, 1917

Finley'nin görevi, 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında İstanbul'da iki aydan fazla sürmüş, ancak hedeflerine ulaşmıştır. Bu arada Sultan II. Abdülhamid tahttan indirilmiş ve yerine geçen Sultan V. Mehmed'in Jön Türkler üzerindeki siyasi etkisi yetersiz kalmıştır. Değişime direnen Müslümanlar, Osmanlı Şeyhülislamı Musa Kâzım tarafından, kâtabi Mehmet Vecih'i Filipinler'e Şeyhülislam olması için göndermesini kabul etmişlerdir. Mehmet Vecih, Filistin'in Nablus şehrinden genç bir matematikçi olup Finley ile birlikte ayrılmamış, ancak Filipin hacıları Mekke'den döndüklerinde birkaç ay içinde onu takip etmeye söz vermiştir. Padişah, Finley'in talebini ve Moro halkından gelen mektubu kabul etmiştir. Filipinli Müslümanlar için öğretmenlere söz veren ve cinayet, fuhuş, sarhoşluk, kumar ve soygunu kınayan bir mektuba izin vermiştir. Bu mesaj ve hediyelerle Binbaşı Finley, 13 Temmuz 1913'te Manila'ya ulaşmıştır (Thompson, 1975, s. 236).

2.2.1. Osmanlı Devleti ve Filipinler

Bu başlık altında Osmanlı Devleti'nin Filipinler ve Filipinli Müslümanlarla olan ilişkileri ele alınıyor.

2.2.1.1. Filipinler'de Osmanlı Konsolosluğu'nun Kurulması

Sultan V. Mehmed Filipinler'de kurulan konsolosluk ile Amerika döneminde Osmanlı ve Filipinler ile yapılan ticaretin yanı sıra Filipinler'deki Müslümanların durumunu da öğrenmeyi amaçlanmıştır. Kara'ya göre;

“1910 senesine ait Filipinler'e ait bilgilerin yer aldığı raporda pek çok mühim tespit görülmektedir. Rapordan anlaşıldığı üzere, Osmanlı Devleti'nin bölgeden haberdar olmadığı ortadadır. Kurulacak ilişkiler sonrası bölgenin ihtiyaçlarının karşılanması ile devlet önemli bir pazar bulacaktır.” (Kara, 2013, s. 331). Bundan sonra, Osmanlı Devleti'nin ilk Filipinler konsolosu olarak Necip Hacı Efendi tayin edilmiştir. Atamasıyla ilgili belge şu şekildedir:

“En mütevazı kulunuzun ricası ise; Filipin Adaları'nın başkenti Manila'da Birinci Konsolosluk atamasının oluşturulmasına karar verildi. Ragusa'da eski Başkonsolosu Necip Hacı Efendi'nin, Sadrazamlarınızın izniyle emrini istemeniz

rica olunur, bu göreve atanmak, Başkonsolos unvanını korumak şartıyla” (Kadı & Peacock, 2020, s. 456-457).

27 Temmuz 1910’da Manila’daki ilk konsolosluğun açılışı, Osmanlı-Filipin ilişkilerindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Ragusa’nın önceki başkonsolosu Necip Halil Efendi Manila konsolosluğuna atanmıştır. Necip Halil, 18 Haziran 1911’de Manila’ya geldikten hemen sonra, Filipinler’deki Müslümanlar hakkında bir rapor hazırlamıştır. Raporunda, Mindanao’daki Moro Müslümanlarının İslam dünyasında yeterince bilinmediklerinden bahsetmektedir. Bir Nuño’nun Osmanlı İmparatorluğu’na yazdığı bir mektuba kadar, işgalcilere karşı mücadele eden bu Müslümanların İslam dünyasının hiçbir yerinde seslerini duyuramadıkları anlaşılmaktadır. Sulu Sultanı, güneydeki Mindanao Adası’nın Amerikalıların varlığıyla huzurunun bozulduğunu, vatanlarını savunmaya çalıştıklarını ancak Amerikalıların silahlarına ve kanyonlarına karşı Moroların sadece bir kris (kılıç) ve yayı olduğunu belirtmektedir. Sonuçta Morolar, yenilmişler, ancak asla teslim olmamışlardır. Necip Halil’in raporundan sonra, Osmanlı Devleti Filipinler’e bir şeyhülislam göndermiştir (Özkan, 2019, s. 299).

Özkan’a göre Necip Halil, Mindanao’daki Moro Müslümanlarının sorunlarıyla uğraşırken ve onları çözmeye çalışırken, Zamboanga Valisi Binbaşı John Park Finley, Morolar’a İslami eğitim vermenin Moro halkının zihnini açacağına ve Amerikan yönetimine karşı bir protesto veya mücadelede bulunmayacağına inanmıştır. Finley, bu amacı gerçekleştirmek için yola çıkmış ve Washington Büyükelçiliği Osmanlı İmparatorluğu ile diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. Çünkü Filipin yönetiminin Amerikan gücüne kayması, Filipinlilerin sömürgecilğe karşı direnişine son vermemiştir. ABD’nin Zamboanga Valisi Finley, Müslümanlarla diyalogun direnişi yaygınlaştıracığını ve bölgedeki Amerikan hâkimiyetini arttıracığını düşünmüştür. Finley, Nuño’dan Filipinler’deki Moro Müslümanlarının çektiği acılara dair bir dilekçe yazmasını istemiştir. Finley, mektubunu Osmanlı İmparatorluğu’na sunmak için 13 Mart 1913’te yola çıkmıştır. Mektupta şu kısım yer almaktadır:

“bizler ki İslam’ın evlatlarıyız. Buna binaen, sizin aciz kullarınız olarak naçizane arzumuz şudur ki; Kudretli Sultanımız, bizim ahval ve amellerimizi müşahede etmek maksadı ile Moro Vilayetine bir mümessil göndersin... ve bizi şu iki hususta ta lim etsin; Fikh-ı İslam ve Adet-i İslamiye’yi Amerikan kanun ve adetleri ile nasıl birleştirebileceğimiz hususu ile Allah’ın kelamı- doğrultusunda amel ederek, Kuran-

ı Kerim'i ve Resul-ü Ekrem'in Hadislerini şiar edinerek, dini Muhammediyye'yi nasıl inşa ve il- uzam edeceğimizi...” (Özkan, 2019, s. 300-301).

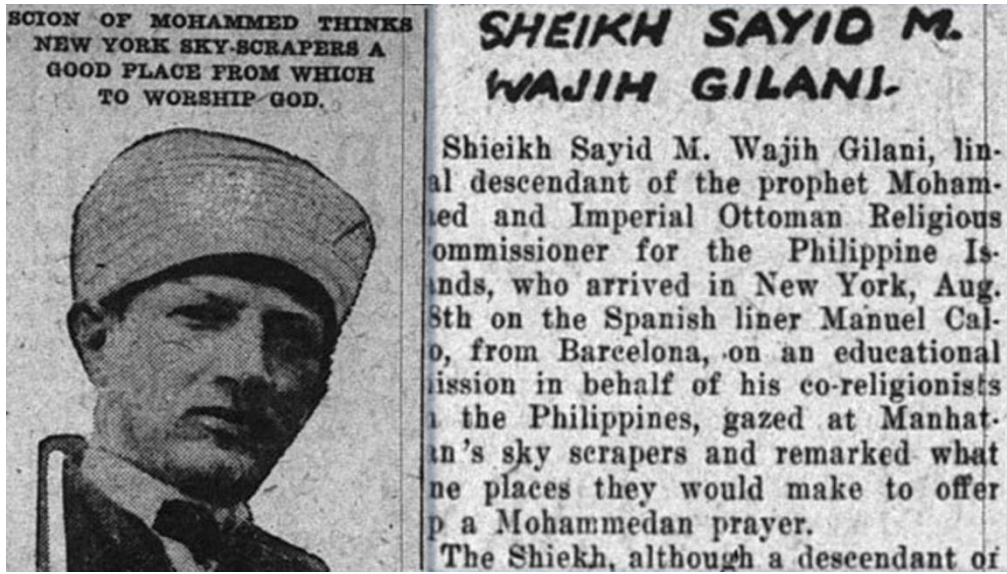
Finley'in raporu, Necip Halil'in Moros'un İslami kurallara aykırı yapılanlara dair (öldürmek, içki içmek, kızlarını satmak ve fuhuşa zorlamanın yasaklanması vs.) raporuyla benzerlik taşımaktadır.

Mehmet El-Vecih el-Geylani al-Nablusi, 1913 yılında Filipinler'de Şeyhülislam olarak atanmış ve kendi yetki alanındaki Müslümanların durumunu gözlemlemeye başlamıştır. Bu ziyaret aynı zamanda Osmanlı-Filipin diplomasisinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Necip Halil gibi Mehmet El-Vecih el-Geylani el-Nablusi de yazdığı raporlardaki önemli tespitlerle katkıda bulunmuştur. Mehmet El-Vecih el-Gilani el-Nablusi raporunda, Hindistan ve Uzak Doğu'daki seçim bölgelerinin durumuna ilişkin sorunların altını çizmektedir. Bu konsolosların İslam dünyasının çoğunluğunu oluşturan ve yetmiş milyonluk Müslüman nüfusa sahip bölgelerde başarılı bir şekilde temsil ve yükümlülüklerini yerine getiremediklerini belirtmektedir. Manila'ya Başşehbender olarak atanan Necip Halil Efendi'nin, bölgeye ulaştığında görevlerini tamamlamak için çok çalıştığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin Filipinler ile geç başlayan bağlantılarında, Mindanao'nun ihtiyaçlarına cevap vererek ekonomiden yararlanmak ve orada yaşayan Moroların haklarına saygı göstermenin gerekli olduğu anlaşılmıştır (Kara, 2013, s. 339).

2.2.1.2. Filipinler Şeyhülislamlığına Mehmet Vecih'in Atanması

John Finley, Moro halkının halifeye bağlılığını bildiğinden ve bu durumdan yararlanmak için Filipinler'den ayrılmıştır. Finley, İslam'ı anlamak için Kur'an-ı Kerim'i öğrenmiş ve bir cami inşası girişiminde bulunmuştur. Moro halkının dini inançlarını bu şekilde anlayabileceğini düşünmüştür. Ancak Moro'nun âlimin rehberliğine ihtiyacı olduğunu anlamıştır. Finley, Hacı Abdullah Nuño ve diğer 58 Moro Müslüman liderinin dilekçesini Sultan V. Mehmed'e teslim ederek Amerika'ya geri dönmüştür. Çünkü Filipinler'deki Amerikan yönetiminin çoğu ona karşı çıkmıştır. Finley, Moro dilekçe mektubunu Osmanlı padişahına teslim etmek hususunda, Amerikan hükümetini izin vermesi için ikna etmeye çalışmıştır. 27 Mart 1913'te Şeyhülislam Esad Efendi ile Finley İstanbul'da bir araya gelerek Moro sorununu tartışmışlardır. Kendisine gönderdikleri mektubu da halifeye sunulmak üzere teslim etmiştir. Finley'in Moro Eyaleti'ne âlim gönderilmesi

talebi Şeyhülislam Esad Efendi tarafından kabul edilmiştir. Meşihat Şubesi'nden Mehmet Vecih Efendi, Esad Efendi tarafından Sultan V. Mehmed'e tavsiye edilmiştir. Mayıs 1913'te Esad Efendi'nin tavsiyesi üzerine Sultan Reşat, Mehmet Vecih'in Şeyhülislam olarak Filipinler'e gönderilmesi talebini onaylamıştır: "Vecid'i gönderdim, Filipinler Şeyhülislamı, bir Amerikan gemisiyle Filipinler'e gidiyor. Para alana kadar geçinmesi için kendisine dört yüz lira verdim. Harcamalarım bugünlerde oldukça fazla olduğu için elimde Paramın olması için bu dört yüz liranın ihtiyat fonundan iletilmesini talep ediyorum" (Kadı & Peacock, 2020, s. 954-955).

Fotoğraf 7: Şeyhülislam Mehmet el Vecih

Kaynak: Forum USA, 1914

Finley, İstanbul'da Mehmet el Vecih el-Geylani'yi Filipinler'e Şeyhülislam olarak atayan Sultan ile görüşmüştür. Padişahın tasvibinin ardından Mehmet Vecih, İstanbul'dan ayrılarak 1913 yılı Temmuz ayı ortalarında Filipinler'e geri dönmüştür. Manila'da, görevi sona eren Genel Vali Forbes ile bir araya gelmiş ve Türkiye'ye yalnızca Osmanlı dini yetkililerinden belirli dini metinleri toplamak ve Moro'ya teslim etmek için seyahat ettiğini ve İstanbul'daki yetkililerle görüşmediğini belirtmiştir. Mehmet Vecih Efendi Filipinler'e vardığında, Finley'in Zamboanga'ya gelişindeki gibi Moro halkı tarafından gösterişli bir törenle karşılanmıştır. Hristiyan gazetecilerin çoğu, Mehmet Vecih'i Filipinler'e getirdiği için Finley'e tepki göstermiş, Amerikalıların "hükümet idaresinin din işlerine karışmaz" ilkelerinin çiğnendiğini belirtmişlerdir. Finley, geleneklerini takip ederek ve inançlarına müdahale etmeyerek Moro halkını güvence altına almak istemiştir.

Mehmet Vecih'in gelişini takip eden günlerden sonra Mehmet Vecih Efendi, Filipinler Şeyhülislamının gelişini haber vermek için diğer Moro vilayetlerini ziyaret etmiştir.

“Filipinli Müslümanların uygunsuz davranışlarının söylentisini önlemek için tavsiyede bulunmak; Şeyhülislamlık makamının görevlendireceği faziletli din âlimlerinden üç veya dört kişiyi dini ilimler öğretmek üzere göndermek; söz konusu temsilciye emanet edilen halifenin yüce adıyla bu kişilere Şeyhülislamlık makamı tarafından hazırlanacak bir mektubu göndermek ve orada inşa edilen asil camiye sabitlenmek üzere (İmparatorluk Vakıflar Nezareti tarafından düzenlenecek) kutsal yazıtları göndermek. Amaçlanan mektubun bir taslağı ve diğer belgeler ekte sunulmaktadır” (Kadı & Peacock, 2020, s. 944-947).

Mehmet Vecih'in Ocak 1914'ün sonunda Mindanao'da ortaya çıkması, Amerikalı yetkililer tarafından şaşkınlık ve dehşetle karşılanmıştır. Francis Burton Harrison, Washington'daki yeni Wilson İdaresi beklentisiyle Forbes'in yerini almıştır. Mindanao'da askeri yönetim kaldırılmış ve Moro Eyaleti Mindanao ve Sulu Departmanı'na geçmiştir. Finley ve Mehmet Vecih'in ortaya çıkması üzerine Vali Frank Carpenter, Manila'ya telgraf çekerek Finley'in faaliyetlerinin “yersiz ve muhtemelen kamu düzenini bozduğunu” belirtmiştir. Finley'in özellikle “yalnızca Zamboanga'daki Müslümanlarla birlikte” olduğunu ve Lanao, Sulu veya Cotabato'daki Moros tarafından tanınmadığını da sözlerine eklemiştir. Bununla birlikte Finley'in, Demokrat Parti tarafından Müslümanlarla birlikte İslam'ı vaaz etmek ve buradaki insanlara İslam inancını öğretmek için yetkilendirildiğini de iddia ederek bölgeyi dolaşmasını talep etmiştir (Charbonneau, 2016, s. 397).

Filipinler askeri komutanı General J. Franklin Bell de aynı şekilde endişelenmiş ve Harrison'a, Mehmet Vecih ve Finley'i bir an önce ülkeden çıkarmanın bir yolunu bulmaya çalıştığını yazmıştır. Bell, Mehmet Vecih'in ABD'nin Moroları daha etkin bir şekilde yönetmesinin bir yolunu temsil etmediğine ve Mindanao ve Sulu'da kamu düzenine “ciddi bir tehdit” olan İslami dirilişin bir ajanı olduğuna inanmıştır. Finley'in seyahatleri sırasında ABD ordusu subayı üniformasını giymesi ek bir endişe kaynağına neden olmuştur. Bell, Finley'in görevi sırasında Birleşik Devletler Hükümeti'nin ve buradaki özel girişimlerinde Hristiyan mezhepsel ve mezhepsel olmayan çabaların medenileştirici etkisini engellediği görüşündedir. Finley'in eylemleri askeri açıdan sakıncalı olup, herhangi bir ordu subayının, özellikle Bell'in “dini propaganda” olarak

nitelendirdiği hizmetteyken, kendisini oradaki duruma sokması uygun düşmemektedir. Aksine Finley, Şeyh Mehmet Vecih'in ziyaretini mutlak bir başarı olarak görmüş ve Filipinler'deki aktif ve emekli askerler için bir gazete olan *Army and Navy Weekly* için bir makale yazmıştır. Makalede, Zamboanga'daki Moros'un Gilani'nin etrafında ellerini ve giysilerini öpmek için toplandığı ifade edilmektedir. Finley, bu durumu "Onlar için bu, Mesih'in gelişi gibiydi; umutları sonunda gerçekleşti." diyerek belirtmektedir. Abartma bir yana Finley, Morolar ile Osmanlı Devleti arasındaki bağları güçlendirmenin Güney Filipinler'deki sömürge yönetimini Amerikalılar için kolaylaştıracağına içtenlikle inanmıştır (Charbonneau, 2016, s. 399).

2.2.1.3. Şeyh Mehmet Vecih'in Geri Dönüşü ve Ölümü

John Finley'in Moro halkına İslami bilgiler öğretmek için yardım etme planı, Amerikan yönetiminin Mehmet Vecih'e karşı çıkması nedeniyle başarısız olmuştur. Mehmet Vecih, gelişinden birkaç ay sonra Filipinler'den ayrılmak zorunda kalmış ve Amerika Birleşik Devletleri'ne geri gönderilmiştir. Yine de Vecih, Şeyhülislam olarak atanmasını ciddiye almış ve Eylül 1914'te Türkiye'ye geldikten kısa bir süre sonra, Savaş Bakanı Lindley M. Garrison'a bir dönüş gezisi düzenlemesi için yardım talep ettiğini yazmıştır. Mektupta, "Moroların acıklı durumundan ve İstanbul'daki dini otoritelerin onlara dinimizin ahlaki ilkelerini öğretmek" arzusundan bahsedilmektedir. Mehmet Vecih, ertesi yıl Filipinler'e olası dönüşü nedeniyle, bir savaş gemisiyle ilgili Genel Vali Harrison'ı o kadar çok desteklemiş ki Insular Bürosu'na, böyle bir olayın Gilani'nin Müslüman nüfus ve Müslümanlar arasındaki prestijini ve etkisini arttıracak olduğunu yazmıştır. Bunun dışında, çoğu Morolu'nun Mehmet Vecih'in dönüşüne karşı olduğunu ve "onun ilgisini veya dönüşünü teşvik edenlerin önemsiz unsurlar ve birkaç Arap, Türk ve Malay" olduğunu belirtmiştir (Charbonneau, 2016, s. 388).

Resmi kayıtsızlık veya görevine karşı muhalefetten yılmayan Mehmet Vecih, "Amerikan halkına duyduğu büyük saygı ve hayranlığı" ifade etmek istediği Başkan Wilson ile görüşmek ümidiyle Ağustos 1915'te Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. New York Times, Şeyh'in gelişiyi ilgili haberinde, Mehmet Vecih'in hizmetçisi 16 yaşından küçük olduğu için Ellis Adası'nda gümrükte tutulduğunu kaydetmiştir. Gazete, Vecih'in Moroların "ABD'nin utanmayacağı vatandaşlar haline geleceğini" duyurduğunu aktarmaktadır. John Finley Şeyh'le ilişkisini sürdürmüş ve Hugh Scott'a, Osmanlı

büyükelçisinin Morolara “inançları ve düzenin korunması ve ilerici gelişmede hükümete karşı sorumlulukları hakkında” yardımcı olmaya en nitelikli kişi olduğunu iddia eden bir tanıtım mektubu göndererek Şeyh’le ilişkisini pekiştirmiştir. Mehmet Vecih Amerika Birleşik Devletleri’ndeysen tavsiye almak için Najeeb Saleeby’ye yazmış, ancak Filipinler’e dönmeden önce uygun resmi kanalları bilgilendirmesi gerektiğine dair kısa ve öz bir yanıt almıştır. Ayrıca, İstanbul’dayken önceki ziyareti sırasında, görevini tehlikeye atmamak için Filipinler’den ayrılmasının istendiğini Osmanlı makamlarına bildirmediğini iletmek için Savaş Sekreteri Garnizonu ile tekrar temasa geçmiştir. Vecih, Amerika Birleşik Devletleri’ne “en ilerici ve barışçıl dini görüşlerini Amerikan halkına yayınlamak” için geldiğini iddia etmiştir (Charbonneau, 2016, s. 400).

Amerika Birleşik Devletleri ve Filipinler’deki yetkililer, Vecih’in ısrarından rahatsız olmuşlar, ancak Genel Vali Harrison, Insular İşleri Bürosu tarafından elçiye koloniye geri dönmesi için gönülsüzce izin vermesi için talimat vermiştir. Büro, Vecih’in taleplerine, kilise ve devletin ayrılmasının “hükümetin adalardaki dini işlerle hiçbir ilgisi olmadığı ve bu tür işlerin peşinde koşan herhangi birine müdahale etme eğilimi olmadığı” anlamına geldiğini söyleyen bir yanıt taslağı hazırlamıştır. Bu nedenle “adalardaki herhangi bir misyonerlik çalışmasına teşvik veya yardım veremez”. Özünde, adadaki yetkililer Vecih’e kesinlikle hiçbir yardım sağlamayarak marjinalleştirmeye çalışmışlar ve böylece, Manila’daki hükümetin konuğu olma durumunda kazandığı tüm prestijleri elinden almayı planlamışlardır. Olay, Mayıs 1916’da Mehmet Vecih’in ölümüyle beklenmedik bir şekilde çözülmüştür. Şeyhülislam Mehmet Vecih, Washington’dayken hastalanmış ve 5 Mayıs’ta son nefesini verdiği Richmond, Virginia’daki Hygeia Hastanesi ve Sanatoryumu’na gönderilmiştir. İki yıl sonraki yazısında Frank W. Carpenter, Mehmet Vecih’in ölümünü Mindanao ve Sulu’da kamu düzenine yönelik bir tehdit olarak ortadan kaldırdığı için “zamanında” olarak nitelendirmiştir. Dışişleri Bakanlığı’ndan İçişleri Bakanlığı’na Şeyhülislam’ın ölümünü bildiren bir yazı gönderilmiştir: “*Filipinler Şeyhülislamı, yakalandığı hastalığa dayanamamış ve 4 Mayıs 1916’da Virginia Eyaleti’nde vefat etmiştir. Osmanlı’nın New York Başkonsolosluğu tarafından ilan edilmiştir*” (Kadı & Peacock, 2020, s. 955-956).

2.2.2. Hacı Datu Abdullah Nuño ve Taluksangay

1880’de Nuño, konumu için Taluksangay’ı seçmiştir. Çünkü Taluksangay, daha küçük adalara bitişik olduğu için fırtınalardan ve devasa dalgalardan korunma özelliğine sahiptir. Taluksangay, Sama gruplarının lideri olan Abdullah Nuño’nun akrabalarını topladıktan sonra ortaya çıkmıştır. Nuño, onları Zamboanga Yarımadası açıklarında ıssız yerleştirmiştir. Taluksangay denizle çevrili olup adacıklar Sama’nın kökeni olan Banguingui Adası’ndaki kumlu mercan çizgisini andırmaktadır. Taluksangay aslen 19. yüzyılın son çeyreğinde dağılık Sama’nın bir yerleşim yeri olarak kurulmuştur. Adı “Taluk” ve “Sangay” kelimelerinden türetilmiştir. Taluk menekşe ve Sangay ise huzurlu bir yaşama yeri anlamına gelmektedir. Menekşe, Banguingui kabilesinin rengidir (History of the City, 2022, s. yok).

1830’lardaki İspanyol rejimi sırasında bu ada, iyi tahkim edilmiş kaleleri olan güçlü bir lider tarafından yönetilmiştir. Adı Panglima Taupan olan bu kişi Sama kabilesinin bir Moro hamisidir. Sama Banguingui’ler, İspanyol otoritesine şiddetle karşı çıkmış, deniz kıyılarındaki (Hristiyan olan) insanlara yönelik köle baskınlarına katılmış ve bugün olduğu gibi o zamanların da en kârlı geçim kaynağı olan Güneydoğu Asya’da ticaret faaliyetlerinde yer almışlardır. Balanguingui Adası’ndaki Sama Moroları boyun eğdirmek için yapılan çeşitli İspanyol askeri seferleri başarısız olmuştur. İspanyol saldırganlar her seferinde mağlup olarak dağılmışlardır. Banguingui yerlileri şiddetli ve inatçı savaşçılardan oluşmaktadır. 1838’de kadınlarının da silah taşımaya izin verilmiştir. Kadınları özgürleştiren şey, erkekleri tarafından kabilelerinin savunmasına yardım etmeleri için onlara güvenilmesinden kaynaklanmaktadır (Anies, ve diğerleri, 2012, s. 1-3). 1848’de Genel Vali Narciso Claveria, Banguingui yerlilerini yakalamak için üç buharlı savaş gemisi istemiştir. Bu gemiler İngiltere’den Filipinler’e getirilmiştir. Panglima Taupan, en cesur savaşçılarıyla birlikte Borneo’da ticaret faaliyetlerini sürdürmüştür. Kömür ve taş duvarların üzerinden tırmanan Claveria’nın adamları, dört kalelerinde Sama’lara saldırmış ve ele geçirmiştir. Hayatta kalan tüm kadınlar ve çocuklar Zamboanga şehrine getirilmiştir (Charbonneau, 2016, s. 395).

Panglima Taupan döndüğünde, yerleşim yerinin terk edilmiş ve yerle bir olduğunu görmüştür. En kötüsü de, eşlerinin kaybolmasıdır. Yıllar sonra Zamboanga’daki Sama mahkûmları Tondo ve Cavite’ye ve çok daha sonra Fort Santiago’ya transfer edilmiş ve

nihayet 1866'da Cagayan Vadisi'ne sürgüne gönderilmiştir. En ağır ceza, kuzeyde Isabela'da eğitimsiz çiftçiler olarak toprağı sürmek zorunda kalan güneyli denizcilerin, bu Müslüman mahkûmların sürgün edilmesidir. Bu arada cesur Panglima umutsuzluğa kapılmamış ve baskınlarına devam etmiştir (Anies, ve diğerleri, 2012, s. 4).

Sözlü rivayetler ve arşiv belgeleri, Taupan'ın oğlu Antonio de la Cruz'un Cavite'de olduğunu ve Hristiyan olarak vaftiz edildiğini göstermektedir. Antonio de la Cruz'un daha sonra adını Abdullah Nuño olarak değiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu arada Vali Severo Ventura y Nuño, Abdullah Nuño'yu İspanyolca konuşabilen ve yazabilen bir Moro-Müslüman olduğu için bir *escrebiente* "sekreter" olarak istihdam etmiştir. Dela Cruz'un (Nuño), valinin güvenine minnettar olarak hamisi Nuño'nun adını aldığı anlaşılmaktadır.

Abdullah Nuño, birliklerini Zamboanga'daki olası yer değiştirme yerlerini araştırmak için göndermiştir. İspanyol hükümetinin izniyle, Banguingui'leri, Basilan'ı Taluksangay'a kalıcı olarak yerleşmek için terk etmiştir. Mindanao ve Sulu Departmanı'ndan Vali Frank Carpenter'ın yetkisiyle Isabela Samaları sonunda Taluksangay'a nakledilmiştir (Charbonneau, 2016, s. 891-893). 1913'te Taluksangay'da Hacı Abdullah Nuño, Zamboanga'daki Moro Eyaleti Valisi Binbaşı John Finley aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bir şeyhin Zamboanga'daki Müslümanlara eğitim vermesine izin vermesi için dilekçe vermiştir. Mehmet Vecih, Abdullah Nuño'nun ölümünün ardından Amerikan hükümeti tarafından sınır dışı edilerek Türkiye'ye gönderilmiştir (Kawashima, 2014, s. 900-903).

2.2.3. Abdullah Nuño'nun Morolar Hakkındaki Dilekçesi

Abdullah Nuño'nun dilekçeyi neden kendi dili Sama'da değil de Tausug dilinde yazdığı, tarihçiler arasında tartışma konusudur. Muhtemel cevaplardan biri, Abdullah Nuño'nun Zamboanga Yarımadası'nda yaşıyor olması ve Sulu Sultanlığı'nın etkisi altındaki bölgede iletişim aracı olarak Tausug dilinin hâkimiyetinin bulunmasıdır. Ayrıca 19. yüzyılın sonlarında, Sulu sultanlarının diplomatik mektuplarında Tausug dilini kullandıkları görülmektedir. Nuño dilekçesinde, atalarının yaklaşık 300 yıl önce İslam'ı kabul ettiğini ancak son yıllarda Agama İslam'ını⁴ desteklediklerini dile getirerek şunları yazmaktadır: "*Burada Zamboanga bölgesindeki ve Moro Eyaletindeki İslam halkının*

⁴ Agama din demektir.

mütevazı tebaasına gelince, bizler yarım milyondan fazla kişiyiz. Biz geçmiş zamanlarda atalarımızdan beri İslam dinini benimsiyoruz ve bu dönemin süresi yaklaşık üç yüz yıl.” (Kawashima, 2014, s. 909). Ayrıca Taluksangay’da kendilerini her gün ve gece İslam’ı öğrenmeye ve öğrenmeye adadıkları ve beş vakit namaz kıldıkları bir cami olduğunu belirtmektedir. Nuño, ABD işgali altındaki yeni siyasi ve sosyal koşulların ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde Moro Eyaleti’ndeki Müslümanlar arasında İslam’ı yerleştirmeyi amaçlamıştır. Filipinler dışındaki bir İslami öğrenme merkezi ile bağlantı kurarak ve ayrıca Amerikalı yöneticilerden destek alarak İslam’ın öğretileri hakkında yeni bilgiler öğrenmeyi temenni etmiştir. Nuño, İspanyollar tarafından köylerinin yıkılması nedeniyle yerinden edilmiş olan Sama-Banguingui diasporasından biridir. Luzon’da 20 yıl ikamet etmesinin yanı sıra iki kez Hac yapmıştır. Bu nedenle Nuño, Midori Kawashima’nın kendisi hakkında “iyi seyahat eden bir kişi olarak Nuño, Batılı güçlerin Müslüman topraklarına giderek daha fazla tecavüz ettiği çağdaş dünya durumu hakkında oldukça bilgili olmalıdır.” diyerek düşünmesini sağlamıştır. O, Batılı ülkelerin askeri ve ekonomik üstünlüğü karşısında halkının savunmasızlığının farkındadır. Nuño’nun diğer Müslümanlarla birlikte olmak ve kolektif kimliklerini Bangsa İslami olarak öne çıkarmak için İslam dünyası ile bağlantı kurmak istediğini belirtmektedir (Kawashima, 2014, s. 911-912).

Nuño, Luzon’daki gençliği sırasında siyasi ve sosyal çevre gibi Batı ideolojisine maruz kalmıştır. Batı modernitesi ile uzun vadeli bağlantı ile Amerikalıların yerleşik kurumlarını ve fikirlerini hemen benimsemiştir. Amerikan yönetimlerine itaat etmeyi kabul etmiş, ancak karşılığında onların kendi dinlerine müdahale etmemelerini, başka bir deyişle Nuño, Moroları Amerikan yönetimi altında güvenceye almak ve topluluklarının gelişmesine yardımcı olmak istemiştir. Amerikalıların Moroları geliştirmelerine ve eğitmelerine yardımcı olabileceğine ve İslami yönetimde kendi anavatanlarını yönetebileceğine inandığını şöyle anlatmaktadır:

“Bu nedenle, Osmanlı padişahı en yüce ve hükümdar hazretlerinden pişmanlık duymadan kendisinden af dilemeyi düşündük. Moro Eyaletindeki mütevazı tebaanızın gerçek yaşam koşullarını incelemeniz ve gözlemlemeniz gerekiyor, çünkü bizim açımızdan talep ettiğimiz şey aşırı bir istek değil, çünkü biz İslam’ın çocuklarıyız. Bu nedenle, alçakgönüllü tebaalarınız alçakgönüllülükle yalvarıyorlar, Majestelerinden [Osmanlı sultanı] bir elçinin buraya gönderilmesini

ve Moro Eyaletindeki davranışlarımızı ve eylemlerimizi gözlemlemesini, ayrıca bize ve valiye yardım etmesini istiyoruz. İslamî örf ve kanunlarımızın Amerikan örf ve kanunlarıyla nasıl birleştirilebileceğini ve özellikle Allah'ın sözlerini nasıl takip edip İslam dinini Kur'an'da ve Kur'an'da bildirildiği gibi nasıl kurabileceğimizi öğretmek için, böylece Amerikan hükümetinin geleneklerini ve yasalarını ihlal etmeyelim.” (Kawashima, 2014, s. 930-931).

Yukarıda tartışıldığı gibi, Şeyhülislam'ın Zamboanga'ya gelişi Moro Müslüman toplumu üzerinde bir etki yaratmış ancak Nuño'nun ölümünden sonra, Amerikalılar Şeyhülislam'ı Filipinler'den kovmuştur. Şeyhülislam'ın etkisi kontrol edilemez hale gelince, bunu kendi yönetimleri için bir tehdit olarak görmüşler ve Şeyhülislam'ı Türkiye'ye geri göndermeye karar vermişlerdir. Ancak ne yazık ki Şeyhülislam, ABD'ye giderken yolda ölmüştür. Amerikalıların Şeyhülislam'ı geri göndermelerine rağmen, Morolar üzerindeki etkisi dikkat çekicidir. Filipinler'de İslam'ın var olduğuna ve işgalcilerin işgali altında yüzlerce yıldır İslami mücadele için savaşıldığına dair daha fazla bir farkındalık söz konusudur.

Fotoğraf 8: Abdullah Nuño

Kaynak: The unsung heroes of the philippines, 2022 Haziran

Resim 3: Moro Halkının Dilekçe Mektubu

Kaynak: The unsung heroes of the philippines, 2022 Ağustos

3. BÖLÜM: MINDANAO'DA MORO VE AMERİKAN YÖNETİMİNİN EMPERYAL BAĞLANTILARININ KURULMASI

3.1. Mindanao'da Moro ve Amerikan Yönetiminin Emperyal Bağlantılarının Kurulması

Filipin bağımsızlık mücadelesi ve bunu takip eden İspanyol-Amerikan Savaşı, İspanyolların Mindanao'da kurmayı başardığı her türlü varlığı hızla yıpratmıştır. Bölgedeki yerel hâkim güçler stratejik ticaret yolları ve kasabalar üzerindeki kontrollerini yeniden ilan ederken, gayrimüslim topluluklar şiddetli saldırılarla karşı karşıya kalmıştır. Filipinler'in kuzeyi ve orta bölgesinde büyük bir isyanla karşı karşıya kalan Amerikan ordusu komutanları, Müslümanların yoğun oldukları bölgelerde dolaylı bir yönetim sistemi kurmuşlardır. 1899'da Sulu Sultanı ile imzalanan Bates Antlaşması ile Mindanao'nun güneybatısındaki yerel Datular bir dizi gayri resmi anlaşmayla birleştirilmiştir. Filipin ayaklanmasının bastırılması öncelik haline gelmiş ve Müslümanların işlerine müdahale minimum seviyede tutulmuştur (Charbonneau, 2016, s. 202-215).

Amerikalıların kölelik kurumunu uygun bulmamalarına rağmen, kölelik kurumuna karşı aktif bir politika da uygulamadıkları anlaşılmaktadır. Amerikan askeri savunma hatlarına kaçmayı başaran köleler, Datuları takip etmekten dolayı koruma altına alınmışlardır. Ancak memurların, efendilerinin mülkünde ikamet eden köleleri özgürleştirmeleri fiilen yasaklanmıştır. İsyancı çetelerin 1902'de ovalık alanlarda kalan Hristiyan bölgelerinde tutulması, sömürge devletinin dikkatini güneye çevirmesini sağlamıştır. Amerikalı yetkililer, "kendi başına kanun" gibi hareket eden özerk silahlı şeflerin varlığını artık kabul edilemez bulmuşlardır. İsyancı çetelerin 1902'de ovalık alanlardaki Hristiyan bölgelerinde tutulması, sömürge devletinin dikkatini güney Mindanao'ya yöneltmiştir. Köleliğin derhal kaldırılması, Amerikan egemenliğinin iddiası için ideal bir sebep oluşturmuştur. 1903'te Moro Eyaleti'nde doğrudan askeri yönetim ilan edilmiş ve bu durum 1913'e kadar devam etmiştir. Bates Antlaşması 1904'te tek taraflı olarak feshedilmiştir. Geleneksel ayrıcalıklara böylesine bir saldırı, bölge genelinde yaygın bir silahlı direnişe yol açmıştır. Amerikan askeri birimleri, gelecek on yıl boyunca yerel isyancılara karşı daha şiddetli bir biçimde karşılık vermeye başlamışlardır (Charbonneau, 2016, s. 208-1-210).

Sulu takımadaları, belirli noktalarda Amerikan egemenliğinin dayatılmasına şiddetle direnmiştir (Kiefer, 1972, s. 4). Bölgede sultanın gücü ve etkisi azalmış ve bundan dolayı askeri yetkililer doğrudan yerel Datular üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. Korsanlık daha çok yerel bölgelerde kalmış ve silahlı kuvvetler tarafından bastırılması gerekmiştir. Kolonyal şiddet, özellikle 1906'da Bud Dajo katliamına neden olan vergi uygulamaları girişimlerinin yol açtığı Jolo Adası'na yayılmıştır. Moro topluluklarının silahsızlandırma girişimi, 1913'te Bud Bagsak'ta ve Jolo'da toplu bir katliama sebep olmuştur (Gowing, 1983, s. 162-163, 238-242).

Silahlı baskın ve yasadışı kaçakçılık geçmişi olan bir sınır bölgesiyle karşılaştığında, sömürge devletinin çok ağır bir darbe aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Lanao bölgesinde olduğu gibi bu faaliyetler azaltılmış olsa da devam etmiştir. Hükümetin pasifleştirme kampanyalarına yardımcı olmak için Moro polis teşkilatı ve keşif taburları kurulmuştur (Funtecha, 1979, s. 45-48). Hristiyan eyaletlerinde, Müslüman asker ve polis birliklerinde iyi bir etki bırakmak için kullanılan eski uygulamaların yaygın ve benzersiz birtakım kültürel özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Moro birlikleri, psikolojik hassasiyetler için püsküllü fes giymişler, Lanao'daki zabıta birimleri modern Krag ile birlikte geleneksel kılıçlar taşımışlardır. Bu askeri teçhizatlar Müslüman askerlere ayrı bir statü kazandırmıştır. Ayrıca daha sert bir imaj yansıtmak için yalın ayakla hizmet etmişlerdir. Ancak Moro'da şiddet ortadan kaldırılamamış, sadece dinginleşmiş ve sömürgeci amaçlara boyun eğdirilmiştir. Bu dövüşçü ırk, ehlileştirildikten sonra festivallerde, sergilerde ve fuarlarda sergilenmiştir (Hawkins, 2013, s. 51-52). Ancak Müslümanların bir savaş ırkı olarak damgalanmaktan önemli kazanımlar elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Asker ve polis teşkilatlarında görev yapan Moroların, genellikle toplumsal düzenin en alt tabakalarından geldikleri anlaşılmaktadır. Kaotik bir izlenim sergileyen sömürgeci geçiş sürecinde, çok sayıda köle, efendilerinden kaçmış ve ortaya çıkan yeni zorlayıcı kurumların saflarını hevesle doldurmuştur. Amerikalı komutanlar, bir askerin yeniden köleleştirilmesine engel olabilecek yegâne bir güç olarak görülmüştür. Kölelik resmen kaldırıldığında Müslüman askerler, bu uygulamayı bırakmayı reddeden Datularla hararetle savaşmışlardır. Bastırma kampanyaları sırasında, Moro polis birimlerinin taktiksel olarak özellikle yararlı oldukları kanıtlanmıştır. Moro zabıta kuvvetleri, bastırma çabaları ilerledikçe stratejik olarak giderek daha önemli hale gelmiştir. Amerikan silahlı

güçleri, isyancı grupları ve dağlık bölgelerin tepelerinde konuşlanan tahkimatları kolayca yok etmiştir. Bununla birlikte sabit mevzilerinin yok edilmesi Müslüman direnişini, ağır kararların yararsız olduğu küçük gezici gruplara ayırmıştır. Fiziki ve politik manzaraya aşına olan ve yerel düzeyde örgütlenen zabıta birliklerinin, isyancıları daha kolay taciz edebilir, yakalayabilir veya öldürebilir bir durumda olduğu anlaşılmıştır (Funtecha, 1979, s. 52-54, 121-124). Moro askerleri, sömürgeci görüşün dışında kalan alanlara hayranlık duymuşlardır. Savaş alanları, kışlalar ve devlet şiddetinin aksine, genç Müslüman erkeklerin normal bir sosyo-ekonomik hayatı arzuladıkları anlaşılmaktadır.

3.2. Amerikalıların Bud Dajo'daki Katliamı

Güney Filipinler'deki Amerikan sömürgeciliğinin ilk yıllarındaki şiddet, 1906 yılı Mart ayının başlarında Jolo kasabasının 8 kilometre dışında sönmüş bir yanardağ olan Bud Dajo'da zirveye ulaşmıştır. Yüzlerce Tausug Moro, *cedula* vergisi başta olmak üzere genel olarak Amerikalıların ve gizli Moro seçkinlerinin, yerlilerin kazançlarını çaldıklarına itiraz etmek için yanardağ eteklerinde güçlerini birleştirmiştir. Vergilerin yüklü meblağla toplanması, Jolo sakinleri ile sömürge hükümeti arasında kalıcı bir sürtüşmenin nedenini oluşturmuştur. Önceki iki yıl içinde Amerikan ordusu ile direnişçi Morolar arasında bir gün içinde 226 Moro'nun öldürüldüğü bir çatışma da dâhil olmak üzere bir dizi çatışmalar meydana gelmiştir (Hepler, 1906, s. 3). İlçe Kaymakamı Hugh Scott, tekrarla *Cedula*'yı açıkladığı ve "bu verginin Müslüman dininin 11 ilkesine hiçbir şekilde müdahale etmediğini beyan eden bir konuşma yaptığı" bir dizi toplantı yapmak zorunda kalmıştır. Amerikalılar, vergi toplamak için yerel seçkinlere yönelmişler ancak süreç boyunca yaygın yolsuzluk iddiaları, Joloano'yu daha da yabancılaştırmıştır. Katliamdan önceki aylarda Amerikalıların, Sulu Takımadaları'nda Pala adlı bir korsanın yağmalanması ve Amerikan komutanının Siasi Adası'nda öldürülmesi de dâhil olmak üzere birtakım huzursuzluklarla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Langhore, 1905, s. 30).

Scott, Bud Dajo'daki beklenen hareketliliklere karşı ölçülü bir yaklaşımı savunmasına rağmen, tıbbi tedavi için Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiği sırada yerine James Reeves görevlendirilmiştir. Yeni atanan Reeves'in deneyimsizliği ve cezalandırma eyleminin gerekliliğine olan inancı, eyalet valisi Leonard Wood'un yaklaşımlarını da etkilemiştir. Manila ve Washington'daki üstlerine, Moroların neredeyse pasifize

edildiğine dair güvence vermiş olan Wood, Bud Dajo için müzakereden daha uygun bir çözüm istemiştir. Nitekim Wood'un yardımcısı ve Moro Eyaleti Sekreteri George Langhorne'un raporlarında bu durum, "Bud Dajo Dağı'ndaki Moroların yok edilmesi gerekecekti" (Langhore, 1905, s. 96) şeklinde ifade edilmektedir.

Fotoğraf 9: Bud Dajo Katliam

Kaynak: The bud dajo massacre, 1906

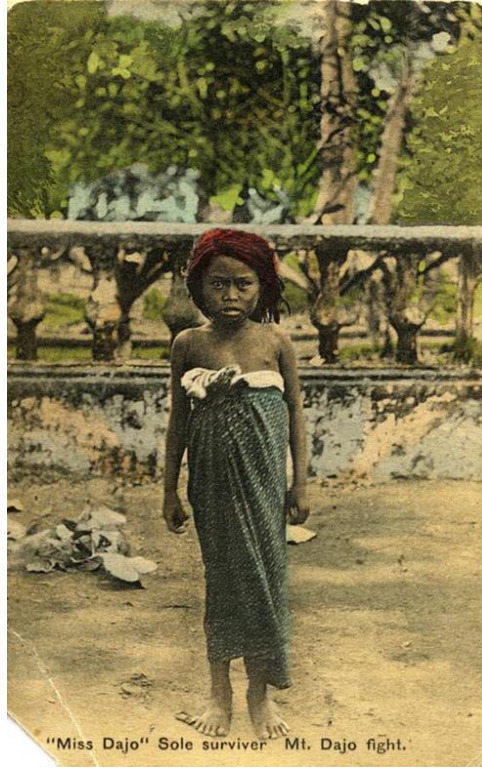
Scott yumuşatıcı bir güç olarak hareket etmeksizin, Sulu'daki Amerikan liderliği, Bud Dajo durumuna nasıl bir yaklaşım sergileneceği konusunda hemfikirdir. Bölgede çok az deneyimi olan 6. Piyade'den Albay Joseph W. Duncan'a, Filipin Zabıta Teşkilatı'nın bazı üyeleri ve az sayıda askerle birlikte 6. Piyade, 19. Piyade, 4. Süvari ve 28. Topçu ve birkaç ABD denizcisi eşlik etmiştir. Uzun bir raporda Duncan, 1906 Mart ayının başlarındaki olayları anlatmaktadır. Jolo kasabası yakınlarındaki Schuck ailesinin çiftliğinde 4. Süvari ile bir toplantı yapmıştır. Adamlarıyla birlikte "şüpheli" yiyecek kaynaklarını ve yapılarını yok ederek Bud Dajo'ya doğru yürümüştür. Savaş 6 Mart'ta dağlık bölgelerde patlak vermiş, Amerikalılar ertesi güne kadar kraterin zirvesine ulaşamamışlardır. Morolar, Amerikalılara ilk etapta sağlam bir şekilde direnmiş olsalar da, Bud Dajo'nun tepesindeki son çatışmanın neredeyse tam bir katliam olduğu anlaşılmaktadır. Amerikan askeri birlikleri, Krag-Jorgensen tüfeklerini ve Colt Automatics silahlarını kullanarak erkek, kadın ve çocuklardan oluşan bir grup Tausug topluluğunu katletmişlerdir. Üç saldırıdan birinin komutanı Yüzbaşı Edward P. Lawton, Moroların "çaresiz direnişini"

ifade ederken Şu sözleri sarf etmektedir: “Korkunç bir katliamla vuruldular, kraterin kenarlarında cesetler yerlere yığıldı.” Lawton daha sonra barakaları yakmak ve orada hayatta olabilecek tüm Moroları yok etmek için kraterin ağzına müfrezeler göndermiştir. Takip eden süreçte bölgedeki nüfus tamamen yok edilmiştir. 8 Mart’ta, son Moro kotası Amerikalılar tarafından ele geçirilmiştir. İçeride, “sayıları 50 kadar olan bir yığın ceset” bulunmuştur. Duncan ve Wood’un tüm yapıların ve gıda kaynaklarının imha edilmesini emretmesiyle temizlik çalışmaları hemen başlamıştır (Wood, 1906, s. 6).

Bud Dajo’daki l sayılarına dair farklı tahminler bulunmaktadır. Saldırı taburu liderlerinde Binbaşı Omar Bundy, katliamın ardından koşulları bilen ve en doğru tahminde bulunabilen Moro tercümanlarının yaklaşık 1000 Moro’nun yaŐadığını ve bunların neredeyse tamamının öldürüldüğünü belirtmektedir (Wood, 1906, s. 6). Resmî ordu tahminleri sayıyı 600 civarında, Robert Fulton ise gerçek rakamın 700 ila 900 arasında olduğunu öne sürmektedir (Fulton, 2011, s. 153-154). Albay Duncan, kapanıŐ konuŐmasında, “Bud Dajo’daki savaş sırasında bazı kadın ve çocukların hiçbir neden olmadan öldürüldüğü” gerçeğinden yakınmıŐtır. Amerikalıların insani eğilimlerinin kanıtı olarak çocuğuyla birlikte dağdan inen yaralı bir Moro kadınına verilen tıbbi müdahale örneğini kullanmıştır. Duncan durumu, “Birçok durumda kadınların Őeytanlar gibi savaştığı söylense de, bir kadının veya çocuğun herhangi biri tarafından kasten öldürüldüğüne inanılmıyor.” Şeklinde ifade etmektedir. Duncan, kendini suçlamak istemediği için kadınların ve çocukların ölümlerinden Moroları sorumlu tutmaktadır. Bud Dajo’daki olayların sona ermesinden sadece iki gün sonra yapılan bu açıklamaların, Amerika Birleşik Devletleri’nde müteakip bazı rezaletlerin habercisi olduğu anlaşılmaktadır (Hawkins, 2011, s. 99-100).

Bud Dajo’daki kadınlar, Şiddetli baskılar karŐısındaki tutumları ile cesur savaşçılar olarak ortaya çıkmışlardır. Hugh Scott, anılarında Moro kadınlarının “erkekler kadar sert” (Scott H. , 1928, s. 353) savaŐtıklarını iddia ederek basındaki raporların haklılığını ifade etmektedir. Leonard Wood, “savaşçı olmayanlar arasındaki kayıpların kaçınılmaz olduğunu ve birlikler tarafından içtenlikle pişmanlık duyulduğunu, ancak kadınların çoğu durumda cesur ve aktif bir taraf olduğu için böyle bir sonuçtan kaçınmanın bir yolu olmadığını” belirtmektedir (Bliss, 1907, s. 3). Katliamın cinsiyete dayalı boyutlarını analiz eden Michael Hawkins, savaşa katılarak, “Moro kadınlarının, uygar toplumda var

olan kadınlık ve şövalyelik arasındaki karşılıklı ilişkiyi ihlal ettiği düşünülüyordu” demektedir (Hawkins, 2011, s. 102).

Fotoğraf 10: Bayan Dajo

Kaynak: Tewel, 1906

Askeri liderler ve cumhuriyetçi politikacılar, şiddetin tatsız olduğunu, ancak yine de bir gereklilik olduğunu belirtmişlerdir. Onlar için Bud Dajo'nun tepesindeki insanlar, sömürge düzenine bir tehdit olarak görülmüşlerdir. Şiddetle ortadan kaldırılmaları, diğer potansiyel suçlular için bir uyarı teşkil etmiştir. Amerikan halkının hikâyeye olan ilgisi birkaç hafta içinde azalmış ve Güney Filipinler'de, İkinci Dünya Savaşı'na kadar olaylar aynı şekilde tekrar yaşanmamıştır. Yine de, Jolo huzursuz bir yer olmaya devam etmiştir. Beş yıl sonra Bud Dajo'daki ikinci bir katliamdan kıl payı kaçınılsa da, 1913'te Jolo'daki Bud Bagsak adlı aktif olmayan başka bir yanardağda benzer şekilde asimetrik bir çatışmada yaklaşık 500 Morolu öldürülmüştür (Hawkins, 2011, s. 95-100).

Güney Filipinler'in Müslüman bölgeleri, Japon işgalinin arifesine kadar Amerikalılar ve Hristiyan Filipinliler tarafından kanunsuz ve anarşik bir yer olarak görülmeye devam etmiştir. 1930'ların sonlarında, Morolar tarafından gerçekleştirilen çeşitli eylemler Manila basınında mümkün olan en abartılı dilde yer edinmiştir. Canlı kalkan olarak

kullanılan bebekler, kota baskınları, katliamlarla sonuçlanan kafa kesmeler, askerlik hizmetine karşı direniş vb. dış yönetime karşı koordineli direniş, bağımsızlık sonrasına kadar yeniden ortaya çıkmasa da Mindanao'daki Müslümanlar, sömürgeci güç için sorunlu olmaya devam etmiştir. Bu durumda filizlenmekte olan Filipin ulusuyla itaatkâr bir şekilde birleşmeyi reddetmişlerdir. Amerikan devleti, Moroları itaatsizliklerinden dolayı yoğun bir şekilde cezalandırmıştır. Geç sömürge döneminde, Bud Dajo tarzı büyük katliamların yerini Müslümanlar ve bölgeyi sürekli bir kargaşa içinde bırakan yetkililer arasındaki daha küçük silahlı çatışmalar almıştır (Charbonneau, 2016, s. 236-239).

3.2.1. Lanao Direnişi 1902-1912

Amerika'nın Maranao liderliğini etkisiz hale getirme çabalarına rağmen, sadece bir kısmının Amerikan egemenliğini kabul etmeye müsait olduğu görülmektedir. Nitekim sömürgeciliğe karşı "Moro direnişini" sürdüren diğer kısım, Sajiduciman, Ampuanagus ve Datu Grande gibi geleneksel liderler tarafından temsil edilmiştir. Haziran 1902'de Onayanlı Datu Tungul, Camp Vicars'a saldırmış, Amerikalı yetkililer, Binidayan Sultanı'nın Tungul olayına karıştığından şüphelenmişlerdir. Nitekim tutuklanmış ve üstelik Amerikalıları masumiyetine ikna edemeyince çıldırmıştır. Ölümü Lanao Müslümanları arasında huzursuzluk yaratmış ve Makao'da, Sultan Ganduli ve Sultan Tanagan liderliğindeki 150 ila 200 Müslüman, Amerikalılara karşı savaşmıştır. Sadece üç Müslüman kaçmış ve bir Amerikan askeri ağır yaralanmıştır (Torrance, 1916, s. 90).

John Pershing, Mayıs 1903'te Taraca'da Morolar Gölü'ne karşı sefere başlamıştır. İşbirliği yapan Datular olmasına rağmen, Datu Ampuanagus Amerikan birliklerini atlatmıştır. Ancak Pittacus'taki bir çatışmada 13 Müslüman yaralanmış, 23'ü yakalanmış ve 90'ı öldürülmüştür. 200'den fazla adamı olan Ampuanagus, Taraca Kalesi'nde savunma pozisyonuna geçmiştir. Ancak Amerikan saldırısı kaleyi yok etmiş, 200 savunucu ölmüş ve Ampuanagus dahil 29 kişi yakalanmıştır. 1906'da Amerikalılara bir kez daha meydan okumuştur. Ampuanagus, Keithley Kampı'ndan birlikler tarafından takip edilip saldırıya uğramıştır. Bu saldırıda, üç asker ve bir Müslüman tercüman yaralanmıştır. Ardından Ampuanagus'un saklandığı bildirilen Ramain'e tekrar birlikler gönderilmiş, çatışmalar çıkmış ancak herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır. Sonunda, Haziran 1907'de, askeri birlikler Ampuanagus ve çetesini Didaganan'da meşgul ederek, Didaganan'a ağır kayıplar verdirtmiştir. 1908'de Dansalan'a 20 tüfekle saldırmış ve

çevredeki hükümet birliklerini taciz etmiştir. Son olarak, barış görüşmeleri Ampuanagus'un teslim olmasına yol açmış ve böylece, Amerikan on yılının başlarındaki en zor Lanao isyancı liderlerinden birinin direnişine son verilmiştir. Ampuanagus'un direnişinin etkisiz hale getirilmesiyle, Lanao sorunu fiilen çözülmüştür. Ampuanagus'tan sonra önemli bir karşılaşma veya çatışma olmamıştır. Diğer Lanao datus ve padişahları daha önce Amerikan barış teklifini ve yerel yönetimde siyasi ortaklık teklifini kabul etmiştir (Torrance, 1916, s. 107).

3.2.2. Panglima Hasan, 1903

Wood'un Panglima Hassan'a karşı operasyonu, şehre gizli bir şekilde girişin ardından ormanlar ve bataklıklarda fark edilmeyen bir yürüyüşle Hasan'ın ve taraftarlarının yakalanması şeklinde olacaktı. Hasan, Albay Hughes Scott tarafından yakalanmış ve hapse atılmak üzere Jolo'ya götürüleceği sırada Scott'ı yanıltarak, karısını almak için saklandığı yerlerden birinde durmasını sağlamıştır. Hasan ilk fırsatta kaçarak yakalanma girişimlerinden kurtulmuştur. Panglima serbest kaldığı sürece Hasan sorunu bir süre daha devam etmiştir. Vali Wood, kaçaklara düşman olan Sultan ve Datular dahil olmak üzere mümkün olan her teması kullanmıştır. Moro muhbirlerinin sabırlı istihbarat çalışması sonunda, Hasan'ın Bud Bagsak kraterinde olduğu istihbaratına ulaşmıştır. Wood, askerlere ertesi gün güneş doğmadan harekete geçmelerini emretmiş ve şafak vakti, askerleri Bagsak Dağı'nın eteklerine yerleştirmiştir. Çok geçmeden Hasan ve diğer iki arkadaşı sabah saklandıkları kraterden çıktıktan sonra, Amerikalı keskin nişancılar tarafından fark edilmişler ve iki arkadaşı vurulmuştur. Hasan ise yara almadan kurtularak saklandığı yere geri dönmüştür. Bu sırada, kraterin etrafını kuşatan birlikler, Hasan'ın tüm olası çıkışları kapatılana kadar ilerlemeye devam etmişlerdir. Ardından bir çavuş, kraterden sürünerek çıkmaya çalışan Hasan'la karşılaşmıştır. Çavuş, Hasan'ı öldürecek mesafede bekliyordu. Aynı sırada Hasan, mükemmel kullandığı silahı "*barung*"unu almış, kaçış şansının giderek azaldığını fark etmiştir. Nitekim kendisine saldıran askerlere karşılık vermesine rağmen, çavuşun tüfeğini ateşlemesi ile Sulu'nun en önemli siyasi figürü hayatını kaybetmiştir. Hasan'ın cesedi analiz edildiğinde, birkaç çarpışmadan yirmi altı kurşun yarası aldığı ortaya çıkmıştır (SOBRITCHEA, 1980, s. 17).

Hassan'ın ölümü Sulu direnişini bitirmemiş ve diğer direnişçiler tarafından, Panglima'nın istismarlarını takip etmek için ilham alınmıştır. Bunlardan biri, kendisiyle bağlantılı bir

dizi canice soygundan sonra yetkililerin onu aradığı Borneo'daki bir maceradan yeni dönen Pala'dır. Pala, asi grubunu örgütleyerek 1905-1906 yılları arasında Amerikan yönetimine meydan okumuştur. Ancak önceki liderler gibi Pala da ortadan kaldırılmış ve grubu yok edilmiştir. Pala'nın yanı sıra, diğer yerel liderler, Tausug direnişinin yoğunlaştığı Jolo Adası'nda Amerikan yetkilileri için sorunlar yaratmaya devam etmişlerdir. Bu liderlerden Datu Usap, Paruka Utik, Salip Masdal, Maharaja Untung, Jikiri ve Nakib Amir öne çıkan isimlerdi. Bu isimler, ilk on yılında Sulu'daki Amerikan idaresine sorunlar çıkartmışlardır. Hepsi bazı Tausug liderlerinin, Sultan'ın, Julius Shuck'un ve müttefiklerinin yardımıyla bastırılmıştır. İzole edilmiş isyanların bastırılması üstün Amerikan silahları ile sağlanırken, sonraki on yılda silahlı çatışmalar yaşanmıştır. En önemlileri 1913'teki "Bud' Bagsak Olayı" ve 1909'daki "Jikiri Tehdidi"dir (SOBRITCHEA, 1980, s. 23).

3.2.3. Jikiri, 1907

Jolo'nun yerlisi olan Jikiri, ticari gemilere veya köylere yönelik korsan saldırılarına Amerikan döneminin ilk yıllarında başlamış ve 1907'de kötü bir üne kavuştuktan sonra basında haberleri çıkmıştır. O zamana kadar faaliyetlerini Jolo'nun ötesinde, Basilan'da, Zamboanga yarımadasında ve güneydoğu Tawi-Tawi adalarında sürdürmüştür. 1907'den sonra Cabingaan Adası'nda Jolo ve Siasi ada grupları arasında bir durak noktası kurmuştur. Ele geçirilen raporlara göre, Jikiri'nin kötü şöhreti sadece kurbanların öldürülmesi ve herhangi bir değerli metanın çalınması değil, aynı zamanda ganimeti için güzel kadınları da alı koymasına da dayanmaktadır. Kolonyal değerlendirme, Jikiri'nin güzel genç kızlara olan takıntısını, doğanın ona doğumundan beri vermiş olduğu çirkin yüz özelliklerinin neden olduğu veya arttırdığı bazı psikolojik sorunlara bağlamaktadır. Bu nedenle, Jikiri'nin kadınlara karşı tutumu, kişisel tatmini telafi etmeye yönelik psikolojik bir girişimden kaynaklanmıştır (SOBRITCHEA, 1980, s. 23).

Uzun ve meşakkatli bir arayıştan sonra, Sultan da dahil olmak üzere yerel liderlerin yardımıyla, Julius Schucks'ın adamları tarafından Patian Adası'ndaki Jikiri'nin saklandığı yer hakkında detaylı istihbarat raporları toplanmıştır. Amerikan birlikleri ve Tausug müttefikleri gizlice Patian'a doğru yola çıkmışlar ve Jikiri ile karısının da dahil olduğu çetesini köşeye sıkıştırmışlardır. Jikiri, göğüs göğüse çarpışmanın ve çetesinin geri kalanının ortadan kaldırmasının ardından öldürülmüştür. Jikiri'nin ölümüyle,

rahatsız edici bir korsanlık dönemi sona ermiş ve Amerikan yönetimi, Sulu'daki direnişçilere karşı başarılı kampanyasını bir kez daha kanıtlamıştır (Agoncillo, 1990, s. 247).

3.2.4. Bud Bagsak, 1913

Kayıtlar, Haziran 1912'ye kadar, silahsızlanmaya karşı muhalefetin güçlü olduğu Lati ve Luuk dışında Jolo'da serbest ateşli silahların toplandığını göstermektedir. Güçlü bir lider olan Panglima Indanan, yardımcıları ve oğulları ile birlikte tutuklanıp silahsızlandırıldığında, başka bir ayaklanma süreci başlamıştır. Buna, Jolo'nun doğu kesiminde, özellikle de Amerikan birliklerine yönelik *sabilallah* saldırılarının sömürgeci korku kaynağı haline geldiği Lati'de, izcilerin şiddetli operasyonları eşlik etmiştir. Lati halkına daha fazla askeri baskı uygulanmasına rağmen, Lati halkı bu baskıya meydan okuyarak Bud Bagsak'ta savunma pozisyonuna geçmiştir. Yaklaşık 6.000 ila 10.000 arasındaki nüfus ayaklanmaya fiilen katılmıştır. Görünüşe göre, tüm Lati topluluğu, savaşçı olmayanların öldürülmesinin korkunç bir gerçeklik olduğu koşullar altında Amerikan yönetimine karşı meydan okumuştur. Amerikan makamları, savaşçı olmayanların ve savaşçıların terk edilmiş çiftliklerine ve evlerine dönmeleri için çağrıda bulunmuştur. Son olarak, savaşçı olmayanların çoğu çatışmadan kaçınmaya ikna edilmiş ve yalnızca savaşçılar sömürgeci güçlerle savaşma kararlılığını sürdürmüşlerdir (Agoncillo, 1990, s. 254).

Uzlaşmaya göre Amerikan birliklerinin Jolo Adası'ndan çekilmesi gerekiyordu. Ancak Lati Müslümanlarının, herhangi bir birlik hareketi durumunda Bagsak'a ilerlemeye hazır durumda olmaları barışı belirsiz kılmıştır. General Pershing, Lati halkını, Amerika'nın amacının silahların nihai kullanımına başvurmak değil, barış uğruna silahlarını teslim etmeye ikna etmek olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Pershing'in çağrısına verilen tepki, Lati halkının silahsızlandırmaya yönelik her türlü çabaya direnmek için cüretkâr bir karar aldıklarını göstermektedir. Tüm çabaların boşuna olacağına inanan Amerikan stratejisi, savaşçı olmayanları savaşçılardan ayırmaya çalışmak olmuştur. Pershing, 11 Haziran 1913'te Bagsak'a gelerek acil birlik hareketlerini yönetmiş ve bu strateji başarıya ulaşmıştır. Amerika'nın anlaşmayı ihlal etmesi, hareketin savunucularını hayrete düşürmüştür. Amerikan silahlarına karşı direniş, şiddetli ve yiğitçe gerçekleşse de sonucu trajik kalmıştır. Çünkü Amerikalılar tarafından Müslüman özgürlük savaşçılarının

katledilmesi tek taraflı ve hızlı olmuştur. Vali Pershing, tasfiyesi “Sulu Takımadalarının tüm nüfusu” tarafından memnuniyetle karşılanan adadaki “kötü şöhretli sığır hırsızları ve katiller” olarak nitelendirerek kötü donanımlı savunucuların katledilmesini haklı çıkarmaya çalışmıştır. Sömürge hükümeti için Bud Bagsak olayı, adadan 500’den fazla tüfek toplandığı için Sulu’da Amerikan barışı doğmasıyla sona ermiştir. Ama kuşkusuz, sonraki olayların da göstereceği gibi, Tausug direnişine devam etmiş ve özgürlük sevgisi adına asla boyun eğmemiştir (Agoncillo, 1990, s. 255-256).

3.2.5. Cotabato Direnişi, 1903-1912

Sulu ve Lanao’dan farklı olarak, Maguindanao’nun Amerikan yönetimine direnişini belirleyen sadece iki önemli olay vardır. Bunlardan biri, 1903’te Datu Utu’nun varışı halefi ve Datu Piang’ın damadı Datu Ali’nin Amerikan barış teklifine karşı çıkmaya ve Maranaoları sömürgecilik karşıtı harekete katılmaya ikna etmeye başladığı zamandır. Cotabato’nun askeri valisi Yüzbaşı Carl Riechman, ayaklanmanın Cotabato’dan yayılmasını önlemek için Rio Grande’ye asker göndermiştir. Birlikler Kudarangan ve Seneraya arasında Ali’nin güçleri tarafından durdurulmuştur. Ali’nin taraftarlarından birkaçı öldürülmüştür. 1903 Mart’ında Amerikan birlikleri, Ali’nin kalesini bombalamış ve birçok direnişçiyi öldürmüştür. Ali’nin düşmana saldırma stratejisinin ise gerilla savaşı olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, gündüzleri Ali’nin savaşçıları Amerikan birliklerinin kamplarına akşamları saldırırken, Amerikalıları taciz etmek için *sabilallah* da kullanılmıştır. Ali’nin bu meydan okuması neredeyse üç yıl devam devam etmiştir (Agoncillo, 1990, s. 259).

Amerikan kuvvetleri Ali’yi Mart 1906’ya doğru kuşatmaya başlamıştır. Serenaya’daki kale saldırıya uğrayarak birkaç Müslüman öldürülmüş ve Ali’nin kardeşi Datu Cimbangan ele geçirilmiştir. Silahlara el konulmuş ve Cimbangan, Ali’yi teslim olmaya zorlamak için rehin alınmıştır. Ancak Ali teslim olmayı reddetmiş ve elde ettiği çeşitli desteklerle cesaretlenmiştir. Fakat Datu Piang’ın Amerikan makamlarıyla işbirliği yapması, başarı ihtimalini etkisiz hale getirmiştir. Piang damadını desteklememekle beraber, Amerikan birliklerine bilgi ve çeşitli yardımlar sağlamıştır. Sonunda, 22 Ekim 1906’da Ali, Simpetan’da bir kulübenin dışında dinlenirken Frank McCoy komutasındaki birlikler tarafından köşeye sıkıştırılmıştır. 31 Ekim’de Ali, 13 adamı ve 3 oğlu ile birlikte öldürülmüştür (Agoncillo, 1990, s. 261).

3.3. Mindanao'da Koloni Yönetimi

Mindanao'daki koloni yönetiminde bireysel ihlallere genellikle hapis cezası verilmiştir. Buna karşılık, Amerikan yönetiminin emirlerine direnen gruplar askeri harekâta maruz kalmıştır. Askeri yönetimin ilk yıllarında, suçluların cezalandırılması genellikle yerel Moro liderliği tarafından icra edilmiştir. Örneğin yerel bir Datu'ya, belirli bir bölgedeki bir sığır hırsızlık çetesinin faaliyet gösterdiği ve Datu'nun bu bilgileri kaymakamlığa ilettiğine dair bir rapor hazırlanmıştır. Amerikan varlığını tehdit etmeyen daha küçük ihlaller, genellikle yerel yetkililer tarafından bir topluluk içinde ele alınmıştır. Zamboanga'da Tuğgeneral William A. Kobbé, Moroların yönetimini yerel lider Datu Mandi'ye bırakmış ve kuzeyde devam eden isyanla ilgili meselelerle meşgul olmuştur. Kobbé, “iyi düzenin sebebini” temsil eden Mandi'nin istikrarı adına gücünü ve etkisini artırmayı hak ettiğine inanmıştır (Charbonneau, 2016, s. 240). Yerel Moro liderlerinin katılımı ve kullanımı Amerikan dönemi boyunca devam etse de Kuzey Filipinler'deki düşmanlıkların sona ermesinin ardından, sömürge devletinin Mindanao'da kendini pekiştirirken suç ve cezaya yaklaşımların değiştiği anlaşılmaktadır.

Cotabato'daki Malabang'da konuşlanmış ve Eylül 1903'te Moro İşleri'nden sorumlu olarak atanan 23. Piyade'den Teğmen Stephen O. Fuqua tarafından yazılan bir rapor, Amerikalıların siyasi olmayan suçlara artan katılımının kanıtlarını göstermektedir. Fuqua, Datu Ali gibi yerel liderlerle arabuluculuk yapmanın yanı sıra, Moroları disipline etmeye yönelik “oldukça geniş ve çok esnek bir politika” uyguladığını iddia etmiş ve “Moro karakteri çocuksu olmasına rağmen, doğruyu ve yanlışı anlıyor ve takdir ediyor” şeklinde belirtmiştir. Bölgedeki suçla uğraşan Fuqua ve askerlerinin, bazı meseleleri doğrudan takip ederken bazı meseleleri de Moro liderlerine bıraktıkları görülmektedir. Örneğin, genç bir Moro kızına tecavüz edildiğinde, dava soruşturma ve yargılama için Moro yargıcına devredilmiştir. Suçlu kişi 100 peso para cezasına çarptırılmış ve para mağdur kadına teslim edilmiştir. Bu eylem, Moro geleneğine ve fikrine uygun düşmekle birlikte, tüm taraflarda memnuniyet yaratmıştır. Bir diğer örnekte ise, bir adamı öldüren ve bir kadını yaralayan bir kişi Marga Nehri ağzına yakın Moros'ta 15. Süvari'nin bir müfrezesi tarafından takip edilmiş, ancak sonuç alınamamıştır. Fuqua, görevinin başında kendisine bir politika sağlanmadığı için, hukuk ve düzen üzerine herhangi bir kesin politikanın “müsebbibi” olmaktan endişe duymuştur (Charbonneau, 2016, s. 240).

1903'te Moro Eyaleti'nin kurulmasının ardından, yetkililer bölgenin altyapı hedeflerini gerçekleştirmek için hapisane mahkûmlarının kullanılmasını düşünmüşlerdir. 1904'te Leonard Wood, Ticaret ve Polis Komiseri W. Cameron Forbes ile temasa geçmiş ve Mindanao'da yol yapımında çalıştırılmak üzere Luzon'dan 1.000 mahkûm almayı teklif etmiştir (Forbes, 1904, s. 23). Mart ayında mahkûmlar gelmiş ve Wood, Forbes'a Moro Eyaleti'nin "onları düzgün bir şekilde ele alıp, kuruluştan sonra kârlı bir şekilde çalıştırabileceğinden" emin olduğunu bildirmiştir. Wood ve Forbes ayrıca, bölgedeki askeriye ile Filipin Zabıta Teşkilatı (Forbes'un sorumlu olduğu) arasındaki otoriteyi en iyi şekilde nasıl tanımlayacaklarını tartışmışlar ve böylece Moro seçkinlerine "yakın zamana kadar neredeyse tüm otoritelerden bağımsız olan" birleşik bir cephe sunmuşlardır (Charbonneau, 2016, s. 241).

Wood, mahkûmları Camp Overton çevresindeki bölgedeki yollarda çalıştırmak için küresel olarak yaygın olan ilerici yöntemleri kullanmış ve sömürge yönetimi askeri olmayan işlerde artan sorumluluk aldıkça artan hapisane nüfusunun maliyetlerini dengelemeye yardımcı olmuştur. 1906-1907'de Tasker Bliss'in valiliğinin ilk yılında Moro Eyaleti Yasama Konseyi, tüm sağlıklı mahkûmlar için zorunlu bir çalışma planı çıkartmıştır. Ayrıca cedula vergisine tabi ildeki her erkek vatandaşın her takvim yılında 9 saat olmak üzere 5 gün boyunca kamu yollarında, köprülerde, rıhtımlarda veya patikalarda çalışmasını veya eşdeğerini nakit olarak ödemesini gerektiren benzer bir düzenleme de uygulamaya konmuştur. Bliss tarafından paylaşılan sömürgeciler arasındaki ortak görüş, Mindanao'daki suçluların, sivil yetkililerin gevşekliği ve ordunun müdahale etme konusundaki isteksizliği nedeniyle özgürlüklerine izin verildiği ve aynı zamanda Müslüman kardeşler tarafından hapsedilmeye karşı korunmalarının, polis yaptırımlarının artmasıyla sonuçlanmasıdır (Moro Murderers Free by Official Laxity, 1906, s. 3).

Moro Eyaleti, mahpusları bayındırlık projelerinde görevlendirerek harcamaları azaltırken, daha yüksek hapisane oranlarını sürdürebilmiştir. Ayrıca yöneticiler, yeni beceriler edinmenin Müslüman gruplara yardımcı olacağını düşünmüşlerdir. South Bend, Indiana'dan mahkûmlar tarafından beton blok makinesi kullanılarak inşa edilen Zamboanga'nın başkent binasında durum bundan ibarettir. "Hiçbirinin önceden çimento işi hakkında bilgisi olmayan" tutuklular, proje sırasında taş döşemeyi ve alçı yapmayı dahi öğrendiler (Public Works of the Moro Province, 1909, s. 3). Hapisane işçiliği ilin

çeşitli bölgelerini birbirine bağlama yolunda önemli bir araç olmuştur. Mahkûmların, yolların ve kamu mallarının bakımı için kullanılma durumunun, sivil yönetim döneminde de devam ettiği anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 11: San Ramon and Penal Form

Kaynak: Bilibid, 1933

Sömürge disiplini hiçbir yerde San Ramon'dan daha görünür değildir. Zamboanga'nın 25 kilometre kuzeyinde bulunan San Ramon, 1870 yılında İspanyollar tarafından kurulmuş ve adını Genel Vali Ramon Blanco'nun koruyucu azizliğinden almıştır. Burası kuzeyden sürgün edilen mahkûmların uzun cezalar çektikleri bir yerdir. Greg Bankoff, bu bölgeyi "Politik ikna çalışmaları, suç veya ahlaki gevşeklik nedeniyle [İspanyol sömürge devleti tarafından] sosyal açıdan istenmeyen olarak görülen Hristiyan Filipinliler, tutuklandı ve Mindanao ve Palawan'ın kıyı kesimlerine gönderildi." diyerek belirtmektedir (Bankoff, 1991, s. 444). San Ramon'daki mahkûmların çoğu, müebbet hapis cezasına çarptırılmış ve yöneticiler tarafından işirakleri daha kârlı hale getirmek için plantasyonlarda çalıştırılmışlardır. Yüksek hastalık oranları, böcek istilası, mahsulün yok olması ve hapisane memurları arasında bir yolsuzluk kültürü, refahın sağlanmasını engellemiştir. Yerel Yakan aşiret üyeleri, kaçakların izini sürmek için tutulmuş ve bu durum, zaman zaman mahkûmların yargısız infazlarına yol açmıştır. İspanyol-Amerikan Savaşı sırasında hapisane yakılmış ve mahkûmlar serbest bırakılmıştır. Amerikalılar ceza çiftliğini hemen fark etmişler ve burası Insular Hükümeti'nin kontrolüne girmiştir. Başlangıçta, ABD ordusu Manila'da kenevir ve diğer ürünleri yetiştirmiştir. Bununla

birlikte, San Ramon'un tarlalarının kahveden tütüne her türlü tarım ürününün üretimine uygun olduğu anlaşılmıştır (Carpenter, 1900, s. 40).

1903'te Moro Eyaleti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, Leonard Wood'un yardımcılarında George Langhorne, Hugh Scott'a, San Ramon'un Müslümanlara ve Hristiyan Filipinlilere toprağı başka bir yerde işleminin öğretilabileceğı bir model kurum olarak vesayet amacıyla kullanılabileceğini bilimsel bir şekilde yazmıştır. 1905'in sonlarında, Filipin Komisyonu, Moro Eyaleti hükümeti tarafından, birincil kullanımının "Hindistan cevizi veya kenevir veya kullanımda olması muhtemel diğer bitkilerin yetiştirilmesi için deneysel bir çiftlik olacağı" anlayışıyla çiftliğin tahsis edilmesini onaylamıştır (Wood, 1905, s. 3).

Askeri dönemin geri kalanında, yetkililer çiftliğin en iyi şekilde nasıl kullanılacağına dair fikirler ileri sürmüşlerdir. Leonard Wood, çiftliğin gelecekte inanılmaz bir değere sahip olacağına inanmıştır. Bilimsel olarak yetiştirilen ürünlerin satılabileceğı ve tohumların, kendi çiftliklerini kurmaları için sömürgecilerle dağıtılabileceğı düşünülmüştür. Yükseltinin mahsul üretimi üzerindeki etkilerinin, San Ramon'un desteklediğı dağlarda test edilebilir durumda olduğu gözlemlenmiştir. Sonuçta, Moro çocuklarının Amerikan tarım yöntemlerini öğrenebilecekleri şartlar meydana getirilmiştir (Bliss, 1907, s. 24). Tasker Bliss, 1906 yılının Nisan ayında Sultan Jamalul Kiram ve diğer Sulu ileri gelenlerini San Ramon'a götürmüş ve "modern sabanların, kùltivatörlerin ve höyüklerin çalışmasına karşı ortak bir ilgi ve hayranlık duygusunda birleştiklerini" gözlemlemiştir (Bliss, 1907, s. 85). Yetkililer tarafından limon ağaçları, Liberya kahvesi, sebzeler, para kauçuk ve tarçın ile deneyler yapılmıştır. Hükümet ayrıca, orada mahsulün çeşitlendirilmesini özendirmek için Moro Eyaleti'ndeki yetiştiricilere tohum ve fidan teşvik etmiştir (Bliss, 1908, s. 16).

1913 yılına gelindiğinde, San Ramon'daki deney çiftliğı eyalet hapisanesi haline gelmiş ve Güney Filipinler'de sömürgecileri cezalandırmanın eşsiz bir örneğini temsil etmiştir. O yıl 500 mahkûm yer almıştır. Bandolerizm (130), soygun (130) ve suikast (113) mahkûmiyetlerin en büyük üç nedenini oluşturmuş ve Tausug en büyük mahkûm nüfus grubunu (191) temsil etmiştir. Ardından Maranaolar (117) gelmiştir. Eskiden Kentucky'de bir hapisane görevlisi olan Dr. W.H Dade, hapisanenin müdürlüğünü

yapmıştır. Görevi süresince Dade, bir Filipinli izciler şirketi tarafından korunmuştur (Charbonneau, 2016, s. 244).

Vali Frank Carpenter, 1914'te hapisane sisteminin “düzeltme ve eğitim” için bir alan olduğunu ve San Ramon'daki bölüm hapisanesinin “bir hapisaneden ziyade bir eğitim merkezi olarak sınıflandırılmayı” hak ettiğini memnuniyetle ifade etmiştir. Carpenter, San Ramon'daki mahkûmların yaklaşık %80'inin Müslüman olması nedeniyle, karşılaştığı sorunların daha kuzeydeki hapisanelerden “radikal olarak farklı” olduğunu, ancak San Ramon'un hem reform açısından hem de toplumun ahlaki açıdan iyileştirilmesi ve ekonomik sonuçlar açısından mahkûmların başarılı olduğunu iddia etmiştir (Carpenter, 1914, s. 355).

Güney Filipinler'in Amerikan raporlarında San Ramon, melez bir eğitim, ticaret ve disiplin yoluyla sömürge yönetimine direnen Moroların ehlileştirebileceğinin kanıtı olarak kullanılmıştır. Filipinler'e yaptığı yolculukta Charles Edward Russell, cinayet suçundan San Ramon'da hapsedilen ve örnek bir mahkûm olan (itaatkâr, çalışkan, istekli ve her zaman kibar) bir Tausug Moro'yu tanımlamakta ve sonunda onu vekil yapan müdürün güvenini nasıl kazandığını anlatmaktadır. Buna göre, ilgili şahsın her akşam San Ramon'a döndüğü sürece kendi başına serbestçe balık tutmasına izin verilmiştir. Ayrıca bu şahıs, bir gün alabora olmuş bir polis botu ile karşılaşmış ve mahkûmların “doğal düşmanları” olmasına rağmen, mürettebatın kurtarılmasına yardım etmiştir. Bunun üzerine, Vali Carpenter'ın seyircileri “derinden etkileyen” ve Moro'nun gözyaşları içinde yere düşmesine neden olan bir törenle adamı affettiği söylenmiştir. Russell, valinin hem eski bir ABD ordusu subayını hem de bir Moro'yu ağlatmak için imkânsız olduğu düşünülen iki şeyi yaptığını yazmış ve bu durumu, “farklı renkli deriyle ve her ikisinin de özenle yetiştirdiği asık suratlı dış görünüşün altında, ikisi de dünya çocuklarının aynı eski soyundandı.” diyerek yorumlamıştır (Russell, 1922, s. 58-59). Bu duygusal yorumda, ABD'li okuyuculara en modern teknikler aracılığıyla, daha önce geri döndürülemeyecek kadar vahşi olan Moro'nun, sömürge toplumunun üretken bir üyesine dönüştürülebileceğine dair kanıtlar sağlanmaktadır.

Eğitimci ve misyoner Frank Laubach'ın, ceza kolonisini övmekte ısrar ettiği anlaşılmaktadır. Kendisi, San Ramon'un “modern penoloji fikrinden büyük ölçüde etkilendiğini” iddia etmekte ve en az Zamboanga kadar çekici olduğunu belirtmektedir.

Mahkûmlar için bu durumu, “bir insanı kötü olduğu için cennete göndermek gibidir. Çünkü orası her halükarda şimdiye kadar yaşadıkları en güzel ve sevimli yerdir.” şeklinde ifade etmektedir. Laubach, San Ramon’un “dünyadaki herhangi bir hapishanenin en iyi iyileştirilmiş mahkûm kaydına” sahip olduğunu açıklamakta ve serbest bırakılan bir mahkûmun yeniden suç işleminin tek tehlikesinin cezaevine geri dönebilmesi olduğunu belirtmektedir. Laubach’ın San Ramon’daki bariz başarısının mantığı, hukuk ve düzen kavramlarında çocuksu olan Moro mahkûmlarına ABD’deki mahkûmlardan farklı muamele edilmesi gerektiğidir. Amerikalı mahkûmlar “sadece anormal, ahlaki açıdan kusurlu, yozlaşmış adamlardı”, Morolar ise “aile kavgaları yerine yeni bir çağa, bir hukuk çağına yetişme şansları olmadığı için” suç işlediler. Bu ilerici idealizm ve ırksal paternalizm karışımı, Güney Filipinler’deki daha liberal Amerikalılar arasında yaygındır (Charbonneau, 2016, s. 246).

San Ramon o kadar başarılı kabul edilmiş ki, 1931’de Güney Filipinler’de, bu sefer Davao kasabasının 45 kilometre dışında ikinci bir ceza kolonisi açılmıştır. Hapishaneler Bürosu Müdürü Albay Paulino Santos, Davao Ceza Kolonisi’ni düzenlemiş ve koloniyi doldurmak için San Ramon ve Bilibid Hapishanesinden (Luzon’daki) örnek mahkûmları seçmiştir. Mahkûmlara “istilacı” denmekle birlikte, çiftlik kurmak ve çiftlik hayvanları ve mahsulleri yetiştirmek teşvik edilmiştir. Hapishaneler Bürosu, koloniyi kurmak için Bitki Endüstrisi Bürosu ile birlikte çalışmış; ilki, “tarım kolonileri kurmada mevcut emek ve deneyime” ve ikincisi ise tarımsal uzmanlığına katkıda bulunmuştur (Santos & Elaya, s. 6). Plantasyonu nasıl etkin bir şekilde çalıştıracakları konusunda tavsiyede bulunmaları için ziraat mühendisleri, pirinç kültürü uzmanları ve makine mühendisleri tutulmuştur. Operasyonun ilk beş yılında “sömürgecilerin” sayısı 400’den 1.000’e yükselmiştir. Santos, San Ramon’un modelini alarak ve onu genişleterek kaçış girişimlerini sona erdirebildiklerini, minimum maliyetle bir hapishane işlettiklerini ve “hatalı adamlara ellerini kendilerini geliştirmek için kullanmalarını öğrettiklerini, her zaman yapacaklarını umduklarını” ifade etmiştir. Mahkûmların saygın vatandaşlar olarak ve cezaevi kapılarından girerken ki hallerinden daha iyi biri olarak topluma geri dönmeleri hedeflenmiştir (Orendain, 1936, s. yok).

Kuzey Filipinler’e mahkûm transferlerinin bir müddet daha düzenli olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kasım 1933’te Lanao Progress, yetkililerin 38 eyalet mahkûmunu Dansalan’dan Bilibid Hapishanesi’ne sevk ettiğini bildirmiştir. En önemli sorunun sığır

çalmak olduğu bölgede mahkûmların çoğu hırsızlık nedeniyle hapsedilmiştir. Gazete, “Hükümetin mahkûmları suçlarını tekrar edemeyecekleri yerlere koymasđ gerekli olsa da, herkesin yüreği acđ çekmek zorunda kalan masum eşler ve çocuklar için atıyor.” şeklinde demeçler vermiştir. Frank Laubach’ın ahlaki duyarlılığının bir ürünü olan hikâye, her hafta mahkûmlara Bilibid’deyken kendi eyaletleriyle iletişim halinde kalabilmeleri için, kopya nüshalar gönderildiğini iddia etmiştir (Bilibid, 1933, s. 2). Laubach’ın Dansalan’daki faaliyetleri, onları 1930’lar boyunca Bilibid’deki mahkûmlarla temas halinde tutmuştur. Filipinli kocasıyla birlikte bölgede yaşıyan ve bir Afro-Amerikalđ olan babasını öldürmekten hapis cezasına çarptırılan Amerikalđ Hannah Taylor’ın durumu buna örnektir. Eyalet hapishanesinde bir süre geçirdikten sonra Taylor, Laubach’ın portakallarını, kurabiyelerini ve şekerlerini gönderdiği Bilibid’e nakledilmiştir (Charbonneau, 2016, s. 248).

İrksal dönüşüm ve ahlaki reform deneyleriyle derinden meşgul olmasına rağmen, Güney Filipinler’deki adalet idaresi, başka yerlerdeki hapishane sistemlerinde bulunan sorunların çoğunu paylaşmıştır. 1921’de Wood-Forbes Misyonuna verilen geniş kapsamlđ bir raporda, Filipin Departmanı’ndan Yargıç Yardımcısı Başsavcı Binbaşı L.P. Johnson, Bilibid, San Ramon ve Iwahig’deki büyük ceza kurumlarının “siyasi etkiden tamamen bağımsız olmadđını” bildirmektedir. Bunun kanıtı olarak Jose I. Baluyot vakası örnek gösterilmiştir. Luzon’da siyasi bir figür olan Baluyot, 1918’de hapsedilmiş ve Bataan Valisini öldürmekten ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır (Republic of the Philippines, 2022, s. yok). 1921’de San Ramon’a taşındđında, kendisine verilen ve ailesiyle birlikte yaşıdığı çiftlikte ikamet etmiştir. Ayrıca kendisine iki hizmetli verilip, vekil yapılmıştır. Bu sayede hapishane duvarları arasında herhangi zaman geçirmesi gerekmemiştir. Wood-Forbes Misyonu San Ramon’u ziyaret ettiğinde, Baluyot, diğer mahkûmlarla sıraya girmemek için hastalık numarası yapmış ve hapishane cerrahı bu hileye inanmıştır (Johnson, 1921, s. 82). Wood-Forbes Misyonu nihai raporunda, Filipin Adaları’ndaki eyalet ve belediye cezaevlerinin de sorunlu olduğunu, yetersiz eğitimli personel ve “etkili arkadaşları olan mahkûmlara gösterilen” adam kayırmacılığının sorun teşkil ettiğini kabul etmiştir (Wood & Forbes, 1921, s. 27-28).

L.P. Johnson’ın raporu, Güney Filipinler’de işlenen suçların nasıl kovuşturulduğuna ilişkin okuyucuyu rahatsız eden bazı unsurların altını çizerek, Müslümanların daha sert cezalar alma olasılığının daha yüksek olduğuna dikkat çekmiştir. Jolo’da Sulh Hâkimi

önüne getirilen 2.671 nolu ceza davasına atıfta bulunmuştur. Dava, Monte'nin bir türü olan yasadışı kumar oynarken yakalanan ada sakinleri hakkındadır. Yakalanan Filipinlilerin her biri 15 peso para cezasına çarptırılmıştır. Bir hafta sonra Morolar, bu kez de Igud adlı daha düşük bahisli bir oyun oynarken yakalandıklarında, oyun Monte gibi kumarla mücadele düzenlemelerinde özel olarak listelenmemiş olmasına rağmen, 50 peso para cezasına çarptırılmışlardır. Raporda, Moros'un daha ağır para cezalarına ek olarak, genellikle Sulh Hâkimi tarafından kumar oynamaktan yargılandığı ve daha sonra Asliye Mahkemesi tarafından tekrar yargılandığı ve böylece iki ayrı ceza aldığı belirtilmektedir. Jolo'daki Sulh Hâkimi, sert muameleyi Moroların vahşi davranışlarını düzeltmeye çalışmanın bir yan ürünü olarak açıklamıştır. Sorun, bir Filipinlinin sahte bir arazi araştırması için 400 pesodan bir Moro'yu dolandırdığı gibi daha ciddi vakalara kadar uzanmıştır. Sözde bilirkişi raporunda “mahkûmiyet için tam ve yeterli” kanıtlar bulunmasına rağmen, dava Filipinli maliye bakanlığı tarafından reddedilmiştir. 10 yıldan fazla bir süre sonra 1934'te Vali Yardımcısı J.R. Hayden, Genel Vali Frank Murphy'ye Sulu'daki bir teftiş gezisinde tanık olduğu benzer sorunlar hakkında bir mektup yazarak Moro mahkûmlarının uyuşukluk nedeniyle cezalarının ertelendiğini öne sürmüştür (Charbonneau, 2016, s. 249-250).

Daha da ciddisi, Zabıta'nın diğer Moro mahkûmları taciz etmemiş olmasıdır. Johnson bu durumu, genç ve deneyimsiz zabıta memurlarının vali yardımcılığına atandığı ve bu nedenle yürütme, polis ve yargı güçlerinin birleşiminden sorumlu olduğu “kötü bir durum” olarak nitelendirmiştir. Genellikle “takdir yerine güç kullanmaya meyilli” olan bu memurlar, hükümet yetkilileri ve Morolar arasında bir güvensizlik ve suçlama ortamının gelişmesine yardımcı olmuş ve önceki bölümde açıklanan şiddet olaylarından bazılarında katkı sunmuştur (Johnson, 1921, s. 82). Pata katliamının ardından Binbaşı Johnson adayı ziyaret etmiş ve orada, “biri kelepçeli ve zincirlenmiş” birkaç Moro mahkûmu bulmuştur. Johnson, gardiyan defterini incelediğinde, mahkûmlar için herhangi bir giriş yapılmadığını fark etmiş ve bu yüzden de mahkûmların belirsiz veya yanlış gerekçelerle gözaltına alındıklarını düşünmüştür (Wood, 1921, s. 6).

Lanao'da eğitim yetkilisi Edward Kuder ve Vali J.J. Heffington'ın, sık sık zabıta şiddetini protesto ettikleri anlaşılmaktadır. Kuder defalarca, zabıta memurlarını mahkûmları öldürmek ve Moro'nun hayatıyla ilgili genel bir umursamazlık yapmakla suçlamıştır. 1934'te Hıristiyan Olmayan Kabileler Bürosu şefi Teopisto Guingona'ya yazan

Heffington, Bogalong adında bir Moro mahkûmunun ölüm hikâyesini anlatmıştır. Bogalong ve başka bir mahkûm, birbirine kelepçelenmiş ve gardiyanlarına kendilerini rahatlatmak için nezarethanedan ayrılıp ayrılamayacakları sorulmuştur. Heffington'a göre, Bogalong kaçmaya çalışmış, diğer mahkûmla birlikte merdivenlerden düşerek ölmüştür. Kuder ve astlarından Alug adında bir okul müfettişi, zabıta tarafından yapılan açıklamanın bir cinayeti örtbas etmek olduğunu iddia etmiştir. Heffington, Kuder'in suçlamalarının onun zabıtaya karşı "önemli ölçüde önyargılı" görüşünün kanıtı olduğuna inanmış ve onun Baş komiser olarak görevinden alınmasını önermiştir (Hayden, 1934, s. 12). Vali Yardımcısı Hayden'a göre Heffington, Kuder'in "Moroların zabıta memurları ve askerleri aleyhindeki raporlarını bu tür raporların sağlam temellere dayanıp dayanmadığını araştırma zahmetine girmeden kabul etmesine ve muhtemelen teşvik etmesine neden olan bir karmaşıklıktan" muzdarip olduğunu iddia etmiştir. Ancak Heffington aynı mektupta, Zabıta'dan Albay Guy Fort'un suistimalleri araştırdığına ve bu arada Teğmen Fred Belling adlı bir subayın izin almak zorunda kaldığına dikkat çekmiştir. Heffington'un Kuder'e karşı olan nefretine rağmen, komiserin zabıtaya yönelik iddialarına yer vermek mantıksız değildir. Örgütün en ufak bir tahrikte Müslümanlara yönelik şiddet uygulama isteğini fark eden tek gözlemci Kuder değildir.

Sömürge dönemi boyunca rafine edilen tutuklama ve gözaltı süreçleri, Müslüman imalatçıların amaçlandığı gibi tamamen pasifleştirilmesine ve dönüştürülmesine asla yol açmamıştır. Kolluk kuvvetlerinde, yargıda veya hapisane idaresinde Moro temsili olmadığı için, bu kurumlar düzenlemeleri gereken insanlardan ırk olarak ayrılmışlardır. Filipinler'de zabıtanın sert uygulamaları ve Moroların göstermiş oldukları şiddetli tepkileri, Amerikan ordusunun ayrılmasından çok sonra bile katliam ve direniş döngülerinin sürmesini sağlayan karşılıklı bir güvensizlik yaratmıştır. Morolar için daha sert cezalar ve hapisane sistemindeki çeşitli adaletsizlikler dâhil olmak üzere gerçek veya algılanan adaletsizlikler, Amerikalıların ve Filipinlilerin övündüğü ahlaki açıdan iyileştirici gelişmelere zararı olmuştur (Charbonneau, 2016, s. 250).

3.4. Moro Halkına Şiddet

1899 ve 1942 yılları arasında, hükümet yetkilileri ve basın, şiddetli disiplinin ve sömürgeci vesayetten oluşan bir kombinasyonunun sözde uygarlaştırıcı etkilerinin güneydeki düzensizliği sona erdirdiğini rutin olarak ilan etmiştir. Amerikalılar

kendilerini, Moro'yu "dini çılgınlığın vahşice sergilenmesi" konusunda yatıştırarak ve düzeltmek için güç kullanan isteksiz emperyalistler olarak tasvir etmişlerdir (Charbonneau, 2016, s. 251). İllerden gelen yıllık raporlar, eşkıyalığın giderek azaldığını ve yerleşim, tarım, altyapı ve eğitimde hızlı ilerlemeler kaydedildiğini belirtmektedir. Birçok yetkili, tıpkı John Pershing'in de ifade ettiği gibi Güney Filipinler'in "Amerikan yetkilileri tarafından ve Amerikan egemenliği altında kalıcı olarak yönetilip kontrol edildiği" sürece kalkınmanın sekteye uğramadan devam edeceğine inanmaktadır (Pershing, 1913, s. 68).

Yine de, güneyin sakinleştirildiği ve değiştirildiğine dair tüm övünmelere rağmen, bölgenin istikrarsız kaldığı görülmektedir. Haydutluğun sona erdiğini iddia eden her rapor için, kanun kaçaklarına karşı kampanyaların tüm zamanların en yüksek seviyesinde olduğunu gösteren başka haberler de vardır (Hayden, 1928, s. 642). Askeri dönemde tehditler daha büyük silahlı gruplardan gelmişse de sivil yönetim sırasında bu tehditler parçalı ve dağınık hale gelmiştir. Suçluluk ve sosyal haydutluk arasındaki sınırlar bulanıklaşmış ve ikisi genellikle Moro kanun kaçağı grupları içerisinde birlikte yer almıştır. Meşru kolluk kuvvetleri ile Polis Teşkilatı'nın acımasız zorlaması arasındaki ayırım da aynı şekilde karışmıştır. Birçok kaynak tarafından kullanılan sözde "Moro İsyanı"nın dönemselleştirilmesi, John Pershing'in Moroların silahsızlandırılmasını "tamamladığı" 1913'te sona ermektedir. Bu, daha sonra ortaya çıkan herhangi bir çatışmanın, zaman içinde değişikliğe uğrayan ancak temel özelliklerini koruyan şiddetli bir karşılıklılık ilişkisinin göstergelerinden ziyade, izole edilmiş kanunsuzluğa yönelik basit polis tepkileri olarak anlaşılabilirliğini göstermektedir. 1920'ler ve 1930'lar boyunca hâlâ katliamların meydana geldiği, okulların hâlâ yandığı ve yetkililerin hâlâ ölmekte olduğu 1913'te sona eren popüler "Moro Problemi" kavramının yeniden düşünülmesi gerektiğini göstermektedir (Finley, 1912, s. 9).

1930'ların sonlarında, Müslüman nüfusa karşı askeri operasyonların devam ettiği görülmektedir. 1938'in başlarında Filipin ordusu Lanao'ya savaş uçakları göndermiş ve göl çevresindeki birçok Maranao kır evi bombalanmıştır. Kara kuvvetleri, tahkimatları bombalamış ve dirençli gruplara karşı savaşmıştır. Frank Laubach'ın Dansalan'daki örgütü için çalışan Minnie K. Schultz, kır evinden birine dair bombardımanın Ramazan ayında gerçekleştiğini ve Laubach'ın bunun Maranaos'a hükümetin İslam'a kasten saldırdığını düşündüreceğinden korktuğunu belirtmiştir. Schultz, Filipin ordusuna karşı

savaşanlardan bazılarının, 6 aylık hükümet tarafından zorunlu askeri eğitimlerini henüz tamamlamış genç Maranao adamları olduğunu acı bir ironi ile kaydetmiştir. Birkaç ay sonra Laubach, ordunun aktif olarak Lanao’da barışın çıkarları aleyhine çalışmasından ve ordu tarafından bir “haydut” öldürüldüğünde akrabalarının öfkelenmesinden şikâyetçi olmuştur. Sonuç olarak kampanyanın başında bulunabilecek bir düzine haydut, süreç içerisinde neredeyse 100’e kadar ulaşmıştır (Laubach, 1938, s. 6). Laubach’ın isyan bastırma operasyonlarının nüfusu nasıl radikalleştirdiği konusundaki gözlemi, 1960’larda ve 1970’lerde devlet yetkilileri ile Müslüman topluluklar arasındaki şiddetin karanlık bir öngörüsünden ibaret olduğunu göstermektedir.

Moro *juramentado* (cihat) korkusuyla cesaretlendirilen bölgenin dönüşümüne yardımcı olmak için ıslah edici şiddet uygulanmıştır. Bununla birlikte, pedagojik veya sessiz etkilere sahip olmak yerine merkezi otoritenin eşzamanlı olarak zorlayıcı olduğu veya olmadığı devlet şiddeti, silahlı direniş ve suçluluğun güncel olarak etkileşime girdiği senaryoları tanımlayan ortam şiddeti için ön koşulları oluşturmuştur. Sakinleştirici bir yapı olmaktan çok uzak olan ortam, vahşetin normalleştirildiği mekânlarda cinayet ve misilleme ile karakterize edilmektedir (Werth, 2007, s. 178). Ortaya çıkan bu ortam, şiddetin meydana gelme olasılığı olan bir durumdur.

Güney Filipinler’de Amerikalıların Moroları, Morolar’ın Amerikalıları, Filipinlilerin Morolar’ı, Morolar’ın da Filipinlileri öldürdüğü bir mukatele durumu söz konusudur. Nicole Guidotti-Hernández’in “direniş/kurbanlık söyleminin kolay konuşlandırılması” şeklindeki ifadesinden de anlaşılabilceği gibi devlet ve devlet dışı şiddetin Mindanao ve Sulu’daki birçok kişi için tekrar eden bir deneyim olduğu genel kabul olarak görülmüştür. Ancak tarihsel aktörleri kurban veya fail olarak basit rollere indirgeyici bir yaklaşımdan kaçınmaya dikkat edilmelidir (Guidotti-Hernandez, 2011, s. 26). *Juramentado*’nun paranoyak ana teması, katliam kalıpları ve sömürgeci hapisane sistemi bu ölümcül karşılaşmaların kalıcılığına dair bizlere bir ipucu vermektedir.

3.5. Amerikan Sömürgeleşmesinin Etkileri

Amerika Birleşik Devletleri Filipinler’de Filipinlilerin küçük ortak rolü oynadığı bir demokratik ortaklık rejimini uygulamaya çalışmıştır. Politika, Filipin milliyetçiliğinin bakış açısından yeterince tatmin edici olmasa da, yine de İspanya’nın uyguladığı politikaya göre kesin bir gelişme olarak görülmüştür. Buna göre, genel eğitim

vurgulanmış, halk sağlığı ve refahı uzak köylere kadar taşınmış, ticaret ve sanayiye hız verilmiş, temel bireysel özgürlüklere saygı duyulmuş, iletişim ve ulaşım araçları büyük ölçüde geliştirilmiş ve Amerikan siyasi kurumlarının ve uygulamalarının tanıtılmasıyla siyasi bilinç geliştirilmiştir. Fakat bunlarla birlikte Amerikan işgalinin olumsuz sonuçları da görülmüştür. Bunlar arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne genel ekonomik bağımlılık, irksal mirasın kısmi kaybı, sömürge zihniyetinin devam etmesi ve çarpık bir değerler anlayışı sayılabilir (Mojares, 2006, s. 11-32).

Fotoğraf 12: Amerikan Askeri Filipinli Çocuklara Ders Veriyor

Kaynak: 'Moro' people of the philippines, 2019

3.5.1. Eğitimde İlerleme

Amerika Birleşik Devletleri'nin Filipin uygarlığına en büyük katkısı halk eğitim sistemidir. Bir yanda Katolik dininin incelenmesini, diğer yanda ise pedagojik yardım olarak İspanyolca yerine Filipin dillerinin kullanılmasını vurgulayan İspanyol sistemine doğrudan karşı olan Amerikan eğitim sistemi, demokratik gelenekleri ve pratik uygulamaları vurgulamıştır. Bununla birlikte, Amerikan sisteminin dine düşman olduğu düşüncesinin aksine, bu konunun zorunlu olmaktan çok isteğe bağlı olduğu varsayılmaktadır. Dinin isteğe bağlı kategoriye indirilmesi, kilisenin devlet okul sistemini

yönetmede hiçbir söz hakkı olmadığı, kilise ve devletin ayrılması ilkesine dayanmaktadır (Torrance, 1916, s. 50).

İspanyol yetkililerin Filipinlileri İspanyolca öğrenmekten vazgeçirme uygulamasının aksine, Amerikalılar yüzyılın başında Filipinlileri İngilizce öğrenmeye zorlamaya başlamışlardır. Bu nedenle hızlıca Amerikan okulları kurulmuştur. Nitekim Ağustos 1898'de Manila'da bu türden yedi okul açılmış, barış ve düzenin izin verdiği ölçüde daha birçoğu açılmaya devam etmiştir. 1899-1900 itibariyle, okul çağındaki 100.000'den fazla Filipinli çocuk ilkokullara kaydedilmiştir. Çocukların devlet okullarına kaydı zorunlu tutulmuş ve ailelerin çocuklarını okula göndermelerini teşvik etmek için Amerikalı yetkililer, öğrencilere ücretsiz kitap, kalem ve diğer okul gereçlerini temin etmişlerdir. 1903'ten 1914'e kadar, bazı öğrenim dallarında yetenek gösteren Filipinli öğrenciler, burslu olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. Döndüklerinde ise ya öğretmenlik yapmışlar ya da devlet dairelerinde çalışmışlardır. Böylece Amerikan sistemi, Filipinlileri sadece öğretim için değil, aynı zamanda hükümetin Filipinlileştirilmesinde bir varlık olan idari hizmet için de hazırlamıştır. Yükseköğrenim, 1908'de devlet destekli Filipinler Üniversitesi'nin kurulmasıyla sağlanmıştır (Smaw & Francia, 2002, s. 88). Ayrıca Filipinlilerin bilgi eksikliğini gidermek için özel şahıslar veya şirketler tarafından sahip olunan ve işletilen diğer eğitim kurumları kurulmuştur.

3.5.2. Halk Sağlığı ve Refahı

Amerika'nın Filipin uygarlığına kamu eğitim sisteminden sonraki diğer katkısı, bilimsel bir halk sağlığı ve refahı programının tanıtılması olmuştur. 1900'den önce kolera, çiçek hastalığı, dizanteri, sıtma, tüberküloz ve diğer ölümcül hastalıklar insanların sağlıklarını tahrip etmiştir. İspanyol sömürge hükümetinin insanların sağlığını korumak ve aşılama başlatmak için Sağlık Bürosu (1806) ve Merkez Aşı Konseyi (1851) gibi ofisler oluşturduğu doğru olsa da, verimsizlik ve/veya yetersizlik nedeniyle sömürge yetkililerinin iyi niyetleri ve uygulamaları hüsrana uğramıştır. Kamu ve özel sağlık uygulamalarında hijyenin tatmin edicilikten uzak olması, ölüm oranlarını yükseltmiştir. Amerikalılar geldiğinde, hastalıkların yayılmasını en aza indirmek ve insanların sağlığını iyileştirmek için hemen çalışmaya koyulmuşlardır. Filipinler'deki salgınlar, yetkili Amerikalı doktorlar ve halk sağlığı görevlileri tarafından denetlenen Karantina

Servisi'nin kurulmasıyla ya önlenmiş ya da en aza indirilmiştir (Smaw & Francia, 2002, s. 193).

Daha sonra bir büro haline gelen Halk Sağlığı Kurulu'nun 1901'de oluşturulması, sadece halk sağlığının iyileştirilmesi için değil, aynı zamanda hurafe ve cehaletin ortadan kaldırılması için de yoğun bir kampanya yapılmıştır. Modern sanitasyon ve hijyenin nasıl çalıştığını göstermek için bölgelere saha personeli gönderilmiştir. Amerikalılar hastalıklarla, cehaletle ve hurafelerle savaşırken aynı zamanda insan sefaletinin ve talihsizliğinin serbest bırakılması için kolaylıklar sağlamışlardır. Yetimler, deliler ve çocuk suçlular için sığınma yerleri yapılmıştır. Böylece, geçmişte toplumu tehlikeye atmasına izin verilmiş veya vahşi bir toplumda hayatta kalma şansı vermeden hapse atılmış talihsizlerin refahı için yeni bir çalışma başlatılmıştır. Yetimlere ve çocuk suçlulara verilen mesleki eğitim, onların ahlaki ve fiziksel olarak rehabilitasyonunu sağlamıştır. Halkın refahına ilgi halk arasında uyanmış, ilgisizlik ve kayıtsızlığın yerini alacak yeni bir kamu felsefesi ortaya doğmuştur. Sağlığın ve refahın gelişmesinin sonucu sadece ölümlerin azalmasında değil, daha çok yaşam standardının iyileştirilmesinde görülmüştür. Nitekim tuzlu ve pirinçli beslenmenin yerini dengeli bir diyet almış ve bu da fiziksel dayanıklılıkla sonuçlanmıştır (Agoncillo, 1990, s. 373).

3.5.3. Ticaret ve Endüstri

Filipinler'in ABD yönetimindeki ekonomik gelişimi, Amerikalıların ülkeye dayattığı serbest ticaret ilişkilerine bağlanabilir. 1902 gibi erken bir tarihte, Filipinler'den gelen mallarda %25'lik bir indirim izin verilmiştir. Bununla birlikte, Amerikan Kongresi, Filipin ürünlerini ABD'ye gümrüksüz olarak kabul etmeyi sürekli olarak reddetmiştir. 1909'da, Amerikan Kongresi Payne-Aldrich Tarife Yasası'nı çıkardığında, Filipinler ile Amerika Birleşik Devletleri arasında kısmi serbest ticaret ilişkileri kurulmamıştır. Bu kanuna göre, pirinç hariç tüm Filipin ihracatının belirli kota sınırları dahilinde Amerikan pazarlarına gümrüksüz girmesine izin verilmiştir. Öte yandan, Filipinler'e yapılan Amerikan ihracatı sınırsız ve gümrüksüz kılınmıştır. Yasadaki eşitsizliği düzeltmek için Amerikan Kongresi, 1913'te kenevir, şeker ve tütün gibi Filipin ihraç ürünleri üzerindeki kota sınırlamalarını kaldıran Simmons-Underwood Tarife Yasası'nı kabul etmiştir (Paredes, s. 157).

Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan bu serbest ticaret anlaşmalarının bir sonucu olarak, Filipinlerin uluslararası ticareti daha önce görülmemiş oranlara ulaşmıştır. İç ticaret de aynı şekilde gelişmiştir. 1917’de brüt tüccarların satışları 400.197.966 peso iken 1935’te 631.614.000 pesoya yükselmiştir. Filipinlerin dış ve iç ticaretinin büyümesi karşılaştırıldığında, iç ticaretin yavaş kaldığı görülmektedir. Çünkü ülkenin iç ticareti çoğunlukla yabancıların elinde kalmıştır. Ayrıca Commonwealth’in açılışı sırasında, Çin’in iç ticaretin %50’sini, Filipinlilerin %25’ini, Japonların %20’sini ve diğer milletlerin %5’ini kontrol ettiği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, Amerikan işgali altında Filipin iç ticaretinin genişlemesi Filipinliler için bir avantaj değildir (Agoncillo, 1990, s. 373-374).

Filipinler, sanayide tekstil, puro sigara fabrikalarının çoğalması şeklinde gelişim göstermiştir. Ayrıca İspanyol döneminde Filipinlilerin hayallerinin ötesinde, kereste fabrikaları, hindistancevizi yağı fabrikaları, ip fabrikaları, balıkçılık ve balık konserveleri, alkol damıtma tesisleri ve şeker merkezleri kurulmuştur. En önemli endüstrilerden biri olan madencilik, Filipin ekonomisinin bel kemiği haline gelmiştir. Filipin-Amerikan serbest ticaret ilişkilerini izleyen ekonomik refah aldatıcıdır. Yaşam standardını iyileştirirken yine de yapaydı, çünkü ekonomik refah temelde sağlam olmayan bir ilişkiyle bağlanmıştır. Serbest ticaret ilişkileri nedeniyle Filipin ihracatının çoğu Amerikan pazarlarına gitmiştir (Agoncillo, 1990, s. 374). Diğer dış pazarlar ihmal edilmiş, böylece Amerikan limanlarının gümrük vergisine tabi olmayan Filipin ihracatlarına kapatılması ekonomik bozulmaya neden olmuştur.

3.5.4. Ulaştırma ve İletişim

Sağlık, refah, ticaret ve sanayideki ilerleme, ulaşım ve iletişimdekine benzer bir ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerleme, ulaşım ve iletişim araçlarının ilkelliğinin ekonomik kalkınmayı anlamsız kılması ve ticari ve endüstriyel ürünlerin pazarlama amacıyla çeşitli yerlere verimli bir şekilde taşınması gerekliliğinden kaynaklanmıştır. Böylece ülke ekonomisinin gelişimine, iletişim ve ulaşım araçlarının gelişimi eşlik etmiştir. Ulaşım araçları büyük ölçüde gelişmiş, antik boğa arabaları ve *calesa*’nın yerine arabalar, kamyonlar ve vagonlar ulaşım araçlarını hızlandırmıştır. 1903’te 195 kilometre olan demiryolu, 1935’te 1.395 kilometreye yükselmiştir. Demiryolu taşımacılığındaki bu gelişme, hükümetin Manila Demiryolu Şirketi olan Manila-Dagupan Demiryolu

Şirketi'ni satın almasından önce gerçekleşmiştir. Hükümet demiryolu hatlarını Luzon'un kuzeyine ve güneyine doğru genişleterek uzak eyaletleri siyasi, kültürel ve ticari merkez olan Manila'ya yaklaştırmıştır (Mojares, 2006, s. 80).

Su taşımacılığı da güneydeki adaları Luzon eyaletlerine bağlamak için geliştirilmiştir. İspanya döneminde adalar arası nakliyenin azlığı, İspanyol sömürge yetkililerinin eyaletleri ekonomik olarak geliştirmekten çok Manila'da takılmakla ilgilenmelerinden kaynaklanmıştır. O dönemde adalar arası nakliye, yelkenli tekneler, *bankalar*, kaskolar ve *prauslarla* sürdürülmüş, ancak kesinlikle adalar arası ticareti ve ticareti teşvik etmek için yetersiz kalmıştır. Amerikalıların gelişiyle birlikte adalar arası nakliye teşvik edilmiş ve 1902'de Amerikan sömürge hükümeti, yüzden fazla limanı yurtiçi nakliyeye açmıştır. Filipin Yasama Meclisi, yerel kıyı taşımacılığını korumak için 1923'te yalnızca yerel olarak sahip olunan gemilerin adalar arası nakliyeye girebilmesini sağlayan bir yasa çıkartmıştır (Mojares, 2006, s. 82).

Ulaşımındaki gelişmeye paralel olarak iletişimdeki ilerleme de ivme kazanmıştır. Manila'da 1905'te telefon hatları ve 1933'te telsiz telefon hizmeti tanıtılmıştır. Kasabalar ve eyalet başkentleri telefonlar, telgraf hatları ve radyo ile birbirine bağlanmıştır. 1935'te ülke çapında sayıları bini aşan posta ofisleri, sıradan posta, telgraf, havale ve uçak postası mektupları ve paketlerini işlemiştir. Filipinler'in ekonomik kalkınmasında, özellikle ulaşım ve iletişim alanında Amerika'nın rolü tam olarak çıkarsız değildir. Kuşkusuz kişisel çıkar açık olmasa da yine de yaygın bir rol oynamıştır. Yolların, demiryollarının ve köprülerin iyileştirilmesi ve inşası, Amerikan araç, gereç ve malzemelerinin ithalatı anlamına gelmiştir. İyi yollar ve köprüler aynı zamanda Amerikan kamyon ve arabalarının ithalatına yol açmıştır. Bu araçları çalıştırmak için Amerikan petrolü ve benzini ithalini zorunlu kılmıştır. Kamyon ve otomobil yedek parçaları ve lastikleri Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilmiştir. 1909 Payne-Aldrich Tarife Yasası uyarınca Amerikan mallarının Filipin limanlarına gümrüksüz giriş yaptığı düşünüldüğünde, Filipinler'in Amerika'nın Doğu'daki en büyük pazarlarından biri olduğu sonucuna varmak mümkündür (Agoncillo, 1990, s. 376).

3.5.5. Dil ve Edebiyat

Filipinli edebiyatının İngilizcede oluşması ve Filipin dillerinde, özellikle Tagalog'da Amerikan kelime dağarcığının ve deyimlerin benimsenmesi, Filipinler'deki en derin Amerikan etkilerinden biri olması muhtemeldir. Tüm okullarda eğitim dili İngilizce olan birçok yetenekli Filipinli, yaratıcı ifade aracı olarak kendi ana dillerinden İngilizceye dönmüştür. Amerika'nın Filipin kültürel yaşamı üzerindeki kalıcı etkisi kadar daha önemli olan, Amerikan sözcüklerinin ve deyimlerinin ulusal dilde benimsenmesidir. Nitekim bu dilsel süreç uzun süredir devam etmekte ve duracağına dair bir işaret de bulunmamaktadır. Başkentin dili olarak Tagalog, doğal olarak Amerikan etkisine karşı savunmasız kalmıştır. Yüzyılın ilk on yılında birkaç İngilizce kelime Tagalog'a uyarlanmıştır: gevşetici; sepet; klas, sınıf. bulakbol (blackball), "slacker"; basket; klase (through İspanyolya clase), class. Amerikan kültürel etkisinin, paul (hata), parbol (hata top), ining (kismet), mindaun (beyzbolda erkekler aşağı), bistik (biftek) gibi kelimelerin insanların bilincine derinden nüfuz ettiği ikinci ve üçüncü on yılda, kendi (şeker), ispiker (Evin Sözcüsü), plorlider (Kat Lideri) ve daha niceleri Filipince kelime dağarcığının bir parçası olmuştur. Bugüne kadar, ulusal dilde kabul edilen yaklaşık 600 İngilizce kelime vardır. İngilizcenin eğitim dili olarak sürekli kullanımı, insanların kültürel yaşamında bir güç haline getirmektedir (Robinson, Joohnston, & Oak, 2001-2014, s. 56). Ayrıca zamanla ulusal dilin yerini alabilir, ancak ulusal dil üzerindeki etkisi kalıcılık özelliğine sahiptir.

3.6. Olumsuz Etkisi

Amerikan işgalinin olumlu etkisi olduğu gibi olumsuz etkileri de söz konusudur. İki halkın yakın temasında, işgalci gücün iyi ve kötü yanları kaçınılmaz olarak koloni tarafından benimsenmiş ve uyarlanmıştır. Bir halk olarak Filipinliler, yabancı gösteriler yapmak için sraya girmeye ihtiyaç duymayan mükemmel öğrencilerdir. Doğal bir taklitçi yapıları vardır ve bir İspanyol ya da Amerikalıyı yenebilirler. Bu nedenle birçok Filipinli, Filipinleri yalnızca Doğu'daki tek Hıristiyan ülke olarak değil, aynı zamanda Doğu'daki en Batılılaşmış ülke olarak tanımlamaktan gurur duymaktadır (Collado, 2020, s. 31).

Filipinler'in ekonomik işgali, Amerikan yaşam tarzını Filipinlilere yaklaştırmıştır. Amerikan malları ve hizmetleri ilk başta lüks olarak kabul edilmiş, 45 yıllık işgalden sonra ihtiyaç haline gelmiştir. Filipinli zihnin Amerikan yaşam standardına bu

şartlandırılması, onları ekonomik olarak ABD'ye bağımlı hale getirmiştir. Filipin endüstrisinin ihmali kötü bir şekilde sonuçlanmıştır. Kendini küçümseyen ve yabancı olan her şeyi seven zihinsel tutum, propaganda tarafından desteklenen Amerikan hayranlığının doğal bir sonucudur. İspanyollar Filipinlileri kötü muamele ile neredeyse öldürürken, Amerikalılar ise Filipinlileri adeta nezaketle boğmuşlardır. İspanyollar Filipinlileri fiziksel ve ruhsal yaralar vererek yumuşatmışlar, Amerikalılar ise midelerini şımartarak Filipinlileri yumuşatmışlar. İspanyolların tutumu Filipin milliyetçiliğinin gelişmesinde olumsuz bir faktör olurken Amerikalıların tutumu Filipinlilerin Filipinlileşmesinde olumlu bir faktör olmuştur (Collado, 2020, s. 42). Böylece, Amerika'nın nimetlerinden yararlanırken, Filipinliler ırksal miraslarından kısmi bir kayıp yaşamışlardır; aileyi birbirine bağlayan bağlar gevşetilmiş, onların diline ve kültürüne olan sevginin yerini Amerikan diline ve kültürüne duyulan hayranlık almış ve geleneksel toplumsal birlik, bir dereceye kadar, yeteri kadar rahat felsefesi tarafından üst üste bindirilmiştir.

Çok fazla Amerikan menşeli ürünün Filipinliler tarafından kullanımı, sömürge zihniyetinin devam etmesine neden olmuştur. Gerçek değerlerine dair eleştirel bir değerlendirme yapmaksızın Amerikan metalleri için aşırı bir beğeni geliştirmiş olan ortalama Filipinli, Amerika Birleşik Devletleri'ni veya herhangi bir Amerikalıyı eleştirmenin küfür olduğunu düşünmüştür. Ülkesinin çıkarlarını her şeyden önde tutan bir Filipinli, Amerikalının hata yapmaktan aciz olduğunu düşünmediği için Amerikan karşıtı olarak damgalanmıştır. Doğal olarak, Amerikalılar bu aşağılık tavrı, kendi çıkarları için teşvik etmişlerdir. Eski sahibi eğlendirmek için çekici ve sevecen olmaya çalışırken nefret edilse ve karşı konulmaz bir aptal olarak görülse bile, tipik Filipinlinin bilincine “Amerika gibisi yok” sözcüğü girmiştir (Agoncillo, 1990, s. 371).

Filipinlilerin taklitçilik konusundaki üstünlükleri dikkat çekmiştir. Ancak taklitleri genellikle Amerikan yaşamının çirkin yönü ile sınırlı kalmıştır. İyi Amerikan özellikleri nadiren kazanılır. Burada filmler önemli bir rol oynamıştır. Gangsterlik, çocuk suçluluğu, rastgele aşk ilişkileri, ihanet, şantaj, rüşvet ve yolsuzluk Hollywood aracılığıyla Filipinler'e getirilmiştir. Daha önce gangsterlik, rüşvet ve yolsuzluk olmadığı için değil, sadece Amerikan filmleri onları daha popüler hale getirmiştir. İspanyol rejimi sırasında haydutluk olmasına rağmen, makineli tüfek gösterisi ve hatta parlak stratejisi ile Amerikan gangsterliği, Filipin deneyimi için yeni bir durumdur. Bugün, Filipin

toplumunun başına bela olan sosyal sorunların çoğu, Amerikan filmlerinde olduğu kadar şehir merkezlerinin büyümesinin de sonucudur (Robinson, Joohnston, & Oak, 2001-2014, s. 9-10).

SONUÇ

Çalışma, Moro halkı ve Moro halkının sömürge döneminde özellikle Amerikan işgali sırasında verdikleri mücadeleyi ve bu işgalin Morolulara etkilerini ele almaktadır. Çalışmada, Filipinler'in önce İspanyollar ve ardından Amerikalılar tarafından işgal edilmesinin Mindanao ve Sulu Takımadaları'ndaki Müslüman Moro halkı üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Bu süreçte, farklı kitap ve makalelerdeki kaynaklar toplanıp analiz edildikten sonra, kaynakların bağlamındaki benzerlikler tespit edilmiştir. Neticede, öncelikle varlıklarını hedef alan sömürgecilerin Moroları şiddet ve baskı yoluyla hedef aldığı sonucuna varılmıştır. İspanyollar, Moroları Hristiyanlaştırmak isterken, Amerikalılar Moroların gerçek kimliğini silmeye çalışmışlardır. Morolar ise onları kabul etmeyerek karşı mücadeleye başlamışlardır. Mücadelelerini yüzyıllarca sürdürmüşlerdir. Bu da günümüzde de görülen sömürgeci zihniyetin oluşmasına neden olmuştur. Bu uzun mücadeleden dolayı, Morolar bugün bile ciddi kimlik krizleri yaşamaktadırlar.

Filipinler'in sömürge geçmişi, ada halklarının farklı etnik kimliklerinin oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, Filipinlilerin bir kısmının Hristiyan-Batı yönelimi bir kutuplaşmaya yol açmıştır. Neticede Filipin kimliği baskın olarak Hristiyanlık ve Katoliklik ile ilişkilendirilirken Lumad veya Moro gibi diğer halklar her yönden "öteki" olarak kabul edilmektedir. Bu durum, Müslümanların dışlanmasına neden olmaktadır.

Moro'nun Müslüman tebaayı Filipinler'e dönüştürme ve bütünleştirme problemi, adalardaki Amerikan yönetimini zayıflatmıştır. Silahsızlanma ve Müslüman çoğunluklu vilayetlerin siyasi açıdan liberalleştirilmesi de dâhil olmak üzere bir dizi sözde uygulama, gerilimleri çözmede başarısız olmuştur.

1930'ların sonlarında alevlenen çatışmalarda, Filipin ordusunun Maranaoların kır evine karşı konuşlandırıldığı görülmüştür. Askeri uçaklar Maranao topluluklarını bombalamış ve Filipinli askerlere ateş ederek öldürme emirleri verilmiştir. Cumhuriyetçilerin Filipinleştirme ve İngiliz Milletler Topluluğu'nun kurulmasını eleştirenler, kendilerini Müslümanların koruyucusu olarak konumlandırıdılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin artık eski koğuşlarını Hristiyan Filipinli milliyetçilerin yağmalarına karşı koruma görevi olduğunu iddia ettiler. Moros'un kaderi, hem kendi topraklarında bir sömürge istilası olasılığı hem de yeni bağımsız Filipinler'e karşı oluşturduğu tehdit tarafından

belirlenmiştir. Amerikalı şüpheçiler, Hristiyan-Müslüman işbirliğinin imkânsızlığını göstermek için iki grubun uyumsuzluğunu vurguladılar ve genellikle Moro fanatizmi ve zulmü hakkında tanıtıcı anlatılara başvurdular. Filipinlilerin Müslümanları yönetmekteki ve Müslümanların da kendilerini yönetmekteki acziyeti tartışmaların devam etmesine yol açmıştır. Benzer şekilde Hristiyanların bağımsızlığı için, Batı Mindanao ve Sulu Takımadaları bölünmesi ve bir Amerikan vesayet rejimi olarak devam etmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Morolar, hac ziyaretleri ve ilgili yazışmalar aracılığıyla yurtdışına dair işlere de bakmışlar ve genellikle dini kimliklerini kullanarak Müslümanların güç ve yabancı istilasına karşı direniş dönemlerinde yer edinmişlerdir. Yerel ve küreselin bu kesişimleri, Amerikan döneminden önce o sırada ve sonrasında halkların, dinlerin ve imparatorlukların onun üzerinden dolaşımıyla şekillenen bir bölgede meydana gelmiştir. Güney Filipinler toplulukları ve onların Amerikan yöneticileri, emperyal güç sistemlerinin kültürel üretimlerinde giderek daha fazla birbirine bağlı ve birbirine bağımlı olduğu bir dönemde faaliyet göstermişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, Moroların Müslüman kimliklerini koruyarak Amerikalılarla daha fazla bağlantı kurmalarına yardımcı olmuştur.

Bu çalışmada, Amerikan sömürge döneminde Moro halkı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkilerine de değinilmektedir. Şeyhülislam'ın gelişi Mindanao Moro'su üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Amerikalıların rejimi altında da kimliklerini ve dinlerini korumayı başarmışlardır. Mehmet el-Vecih ve Necip Efendi'nin gelişi, İslam'ın inandığı ırk ve renk ne olursa olsun Moro halkına umut vermektedir.

Bud Dajo'daki katliam, Moro Eyaleti'ndeki askeri rejimin kapsayıcı emperyal felsefesini destekleyen en az üç eleştirel söylemi göstermektedir: Morolar, Bud Dajo'da ölümüne savaşarak Amerikalılara Mindanao ve Sulu'da bensesiz bir sömürge planı sunan gerçek bir potansiyel sergilemişlerdir. Kuzey Filipinlilerin gerilla taktiklerinden farklı olarak Morolar, düşmanlarıyla açıkça yüzleşme cesaretine sahiptir. Sömürge deneyimindeki bu dürüstlük duygusu, Amerikalı yetkililere ilham vermiş ve daha etkili ve hızlı bir vesayet programı vaat edilmiştir. Morolara yönelik bu vahşet yaklaşımı nedeniyle Morolar, sömürge disiplinine boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Filipinli Müslümanların, öfkelenip yenilgiye uğramak yerine sömürgeci disiplinin öğretilerini alarak hızlı modernleşme yolunda önemli adımlar attıkları anlaşılmaktadır.

Mindanao'daki ABD askeri sömürgeciliği, Moro direnişinin tarihi için birçok nedenden dolayı önemlidir. Birincisi, tarihçilerin Hristiyan Filipinler'e odaklanmasının gölgesinde kalmış az çalışılmış bir tarih söz konusudur. Aynı zamanda ABD sömürge eğitimi içinde kurumsal anlatılar aracılığıyla susturulmuş bir tarihtir. Çoğu ana akım ve kamusal tarih kitabı, web sitesi ve medya, Filipin-Amerikan savaşının resmen 1902'de sona erdiğini iddia etmektedir. Bununla birlikte, Mindanao'da ABD ordusunun bölgeyi 1898'den 1913'e kadar işgal ettiği süre boyunca, Moro halkı tarafından mücadele ve direniş devam etmiştir. İkinci olarak, geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantılara dikkat ederek Moro'da istikrarlı bir direnişinin tarihinden bahsetmek mümkündür. Aslında Moro direnişi, ABD ordusu ile Müslüman bir halkın silahlı kuvveti arasındaki ilk karşılaşmadır. Bu ilk deneyim, ABD ordusunun 20. yüzyıl boyunca ve günümüze kadar Müslüman "düşmanlarına" yaklaşımını etkilediği iddia edilebilir.

20. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri Mindanao ve Sulu dâhil Filipinler'i sömürgeleştirirken uygarlık hususunda, Moroları Hristiyan Filipinlilere nazaran daha eğitimsiz görmüşlerdir. Bu nedenle Morolar Amerikan ordusuna tabi tutulmuş ve ardından atanan yerel liderlerle (Datu) sivil yönetim uygulanmıştır. Otoritelerini güçlendirmek ve sömürge devletinin gelişimini ilerletmek için Amerikan yöneticileri siyasi, ekonomik ve hukuki gücü elinde tutan Datuların etkisini azaltmaya başlamışlar ve Moro toplumundaki önemli arabulucu mekanizmanın ortadan kalkmasına neden olmuşlardır. Bu durum Moro seçkinlerinin ortak katılımıyla düzenlenen ve Mindanao ve Sulu'daki güç dinamiklerinin dönüşümünü hızlandıran rekabet ve muhalefet forumlarının daralmasına yol açmıştır. Çalışmada, bu dönüşümün boyutları ve Amerikan sömürge yönetimi sırasında Moro toplumunda siyasi ifadenin kavramsallaştırılması üzerindeki etkisi ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Abinales, P. (1998). *The Muslim-Filipino and State*. Manila: Public Policy; A University of the Philippines Quarterly.
- Abinales, P. (2000). *Making Mindanao*. Quezon City.
- Abinales, P. N., & Amoroso, D. (2005). *State and Society in the Philippines*. New York & Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Abinales, P. N., & Amoroso, D. J. (2005). *State and Society in the Philippines (State & Society East Asia)*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Agoncillo, T. (1990). *History of the Filipino People*. Manila: C.& E. PUBLISHING, INC.
- Anies, O. S., Demayo, C., Torres, M., Manting, M., Villaflores, Z., & Guihawan, J. (2012). *Quality of Life of Four Muslim Tribes in Barangay Taluksangay, Zamboanga City, Philippines*. Zamboanga City: The Internet Journal of Biological Anthropology.
- Authority, P. S. (2022, Haziran 10). *Philippine Statistics Authority- BARMM*. Philippine Statistics Authority: <https://psa.gov.ph/content/highlights-bangsamoro-autonomous-region-muslim-mindanao-barmm-population-2020-census> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Bangsamoro Autonomous Region on Muslim Mindanao*. (2022). Philippines Statistics Office: <https://psa.gov.ph/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Bangsamoro on Cultural Heritage*, Bangsamoro Commission for Preservation of Cultural Heritage: <https://bch.bangsamoro.gov.ph/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Bankoff, G. (1991). *Deportation and the Prison Colony of San Ramon, 1870-1898*. Zamboanga: Philippine Studies.
- Bates, J. (1899). *Memorandum from Elwell Otis to John Bates*. USAHEC.
- Bilibid. (1933). *Lanao Progress*, 2.
- Bliss, T. (1907). *Annual Report*. Zamboanga: Mindanao Herald Publishing Company.
- Bliss, T. (1908). *The Annual Report of the Governor of the Moro Province- For the Fiscal Year Ended June 30, 1908*. Zamboanga: Mindanao Herald Publishing Co.
- Cariño, J. (2012). *Country Technical Notes on Indigenous Peoples' Issues*. Philippines: International Fund for Agricultural Development.
- Carpenter, F. (1900). *Moros Do Not Drink*. Boston: Boston Daily Globe.
- Carpenter, F. (1914). *Annual Report*. Zamboanga City.

- Charbonneau, O. (2016). *Civilizational Imperatives: American Colonial Culture in the Western Ontario: Western Graduat & Postdoctoral Studies*.
- Churchill, W. (1915). Memoir of William W. Rockhill. *Annals of the Association of American Geographers Vol. 5* , 131-133.
- Collado, R. M. (2020). *Colonial Mentality: A Documentary for the Filipino Community*. San Francisco: California School of Professional Psychology Allaint International University.
- Corpuz, O. (2007). *The Roots of the Filipino Nation*. Manila: University of the Philippines Press.
- Costa, H. d. (1961). *History and Philippine Culture*. Philippines: Ateneo de Manila University.
- Domingo, R. G. (1995). *THE MUSLIM SECESSIONIST MOVEMENT IN THE PHILIPPINES: ISSUES AND PROSPECTS*. California: NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL.
- Finley, J. (1912). *Record of the Minutes of a Public Meeting of Moros Held at Taluksangay, District of Zamboanga*. USAHEC.
- Forbes, W. C. (1904). *Journal of W. Cameron Forbes*. LOC-MD.
- Forum USA*. (1914). Osmanlı Şeyh-ül İslâmı New York'ta: "Bu gökdelenlerden ezan okumak ne güzel olurdu": <https://forumusa.com/abd/osmanli-seyh-ul-islami-new-yorkta-bu-gokdelenlerden-ezan-okumak-ne-guzel-olurdu/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Fulton, R. (2011). *Honor for the Flag: The Battle of Bud Dajo- 1906*. Central Oregon: Tumalo Creek Press.
- Funtecha, H. F. (1979). *American Military Occupation of the Lake Lanao Region, 1901–1913: An Historical Study*. Marawi City: University Research Center, Mindanao State University.
- Go, J., & Foster, A. (2003). *The American Colonial States in the Philippines*. Durham: Duke University Press.
- Google Maps. *Philippines*. Google Maps: <https://www.google.com/maps/place/Philippines/@11.1634264,104.6443472,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x324053215f87de63:0x784790ef7a29da57!8m2!3d12.879721!4d121.774017> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Gowing, P. (1983). *Mandate in Moroland: The American Government of Muslim Filipinos, 1899–1920*. Quezon City: New Day Publishers.
- Guidotti-Hernandez, N. (2011). *Unspeakable Violence: Remapping U.S and Mexiacan National Imaginaries*. Durham: Duke University.

- Hawkins, M. (2011). *Managing a Massacre: Savagery, Civility, and Gender in Moro Province in the Wake of Bud Dajo*. Manila: Philippine Studies.
- Hawkins, M. (2013). *Making Moros: Imperial Historicism and American Military Rule in the Philippines' Muslim South*. DeKalb, IL: Northern Illinois University Press.
- Hayden, R. (1928). *What Next for the Moro?* Council on Foreign Relations.
- Hayden, R. (1934). *Letter from J.J Heffington to Teopisto Guingona*. Biodiversity Heritage Library.
- Hepler, M. (1906). *History of Troop 'M' 14th Cavalry from its organization, April 25th 1901 to the present*. USAHEC.
- Herald, M. (1914). *Juramentados*.
- Hernandez, C. G. (2017, Nisan 14). *The Philippines' Moro Conflict: The Problems and Prospects in the Quest for a Sustainable Peace*. Washington D.C: Georgetown University. Britannica: <https://www.britannica.com/place/Philippines> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Hernandez, C. G. *Philippines*. Britannica: <https://www.britannica.com/place/Philippines> adresinden alındı, Erişim Tarihi 03/06/2022
- History of the City. Ciudad de Zamboanga:* <https://www.zamboangacity.gov.ph/city/2018/08/12/history-of-the-city/#:~:text=One%20group%20of%20this%20tribe,sandy%20place%20where%20birds%20flock>. adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Hurley, V. (1936). *The Swish of the Kris: The Story of the Moros*. New York: E.P Dutton & Co. .
- Hurley, V. (tarih yok). *Southeast of Zamboanga*. Zamboanga City.
- IGOROTS, T. (2022, Haziran 10). *THE IGOROTS*. THE IGOROTS: <https://igorottribe.wordpress.com/history/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- Johnson, A. L. (1921). *The Administration Justice in the Philippine Islands*. LOC-MD.
- Kadı, İ. H., & Peacock, A. (2020). *Ottoman Southeast Asian Relation* . Boston: Brill.
- Kara, A. (2013). *OSMANLI DEVLETİ - FİLİPİN TİCARİ İLİŞKİLERİ*. Ankara: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.
- Kawashima, M. (2014). *The White Man's Burden and the Islamic Movement in the Philippines: The Petition of Zamboanga Muslim Leaders to the Ottoman Empire in 1912*. Japon: Institute of Asian Cultures, Sophia University.

- Kiefer, T. M. (1972). *The Tausug: Violence and Law in a Philippine Moslem Society*. New York: Holt, Rinehart, and Winston, Inc.
- Kobe, W. (1900). *Diary of Field Service in the Philippines 1898-1901*. USAHEC.
- Laarhoven, R. (1989). *Truimph of Moro Diplomacy: The Maguindanao Sultanate in 17th Century*. Quezon City: New Day Publishers.
- Langhore, G. T. (1905). *Second Annual Report of the Governor of the Province of Moro*. Manila: Bureau of Printing.
- Laubach, F. (1938). *Letter from Minnie Schultz to Mission Contributors*. North Carolina: Supply Chain Resource Cooperative.
- Library of Congress*. (1917). <https://www.loc.gov/resource/ggbain.24299/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- McAmis, R. D. (2002). *Malay Muslims: The History and Challenge of Resurgent Islam in Southeast Asia*. Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Co.
- McKenna, T. M. (1998). *Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines*. Berkeley: University of California Press.
- Mojares, R. (2006). *The Formation of Filipino Nationality Under U.S Colonial Rule*. Philippines: University of San Carlos Publications.
- (1906). *Moro Murderers Free by Official Laxity*. Washington DC: Washington Post.
- 'MORO' PEOPLE OF THE PHILIPPINES. (2019). Bintang: <https://www.bintangrestaurant.co.uk/blog/2019/8/8/eall8091rb4ua41rkmqio3oqhps> adresinden alındı, Erişim Tarihi 10/06/2022
- NCIP-CAR. *National Commission on Indigenous People*. National Commission on Indigenous People- Cordillera Administrative Region: <https://ncipcar.ph/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 08/06/2022
- Non, D. M. (1993). *Moro Piracy During Spanish Period and its Impact*. Southeast Asian Studies.
- Orendain, J. C. (1936). *Davao Colony is Model Work in Penology*. Manila: Manila Daily Bulletin.
- Özkan, S. H. (2019). Filipin Başşehbenderliği'nin Açılması ve Necip Halil'in Faaliyetleri (1910-1912). A. Dönmez içinde, *Yeni ve Yakın Çağlarda Osmanlı Diplomasi* (s. 299). Ankara: Grafiker.
- Papers, W. A. (1840-1931). *Biographical Note from Datu Mandi to William Kobbe, 10, September 1900, Box 3, Folder 3*. USAHEC.

- Paredes, O. (2022, Haziran 10). Custom and Citizenship in the Philippine Uplands. W. Berenschot, H. Nordholt, & L. Bakker içinde, *Citizenship and Democratization in Southeast Asia* (s. 155). London: Brill.
- People, D. L. (2020). *Danao Language of the Moro People*. Danao Language of the Moro People: <https://www.facebook.com/Danao-Language-of-the-Moro-People-197683311141080/photos/pcb.515333102709431/515333012709440/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- Pershing, J. (1913). *Annual Report*. Zamboanga City.
- Phelan, J. L. (1959). *The Hispanization of the Philippines: Spanish Aims and Filipino Responses, 1565–1700 (New Perspectives in SE Asian Studies)*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Post, W. (1913). *Scenes in a War 350 Years Old that Americans are about to End*. Washington DC: Washington Post.
- (1909). *Public Works of the Moro Province*. Zamboanga City: Mindanao Herald.
- Reid, A. (1993). *Southeast Asia in the Age of Commerce: 1450-1680, The Lands below the Wind*. New Haven: Yale University Press.
- Republic of the Philippines, S. C. (2022, Mart 28). *The LawPhil Project (Philippine Laws and Jurisdiction Databank)*, “*The United States Vs. Jose I. Baluyot*. The LawPhil Project: https://lawphil.net/judjuris/juri1919/nov1919/gr_1-14476_1919.html adresinden alındı, Erişim Tarihi 27/08/2022
- Robinson, L., Joohnston, P., & Oak, G. (2001-2014). U.S- Philippine Relations in Historical Perspective. *U.S. Special Operations Forces in the Philippines, 2001–2014* (s. 3-9). içinde Rand Corporation.
- Russell, C. E. (1922). *The Outlook for the Philippines*. New York: The Century Company.
- Saleeby, N. (1913). *The Moro Problem*. Manila: Bureau of Printing.
- Saleeby, N. (2017). *History of Sulu*. Manila: Andesite Press.
- Santaya, A. (1862). *La isla de Mindanao: su historia y su estado presente, con algunas reflexiones acerca de su porvenir*. Madrid: Madrid: Imprenta de Alhambra y Comp.
- Santos, P., & Elaya, I. (2022, Mayıs 3). *A Tentative Plan for the Development of Agricultural Colonies Under the New Colonization Law*. J.R Hayden Papers.
- Scott, H. (1928). *Some Memories of a Soldier*. New York: The Century Co.
- Scott, W. H. (1980). *Filipino Class Structure in the Sixteenth Century*. Philippines: Ateneo de Manila University.

- Scott, W. H. (1995). *Barangay: Sixteenth Century Philippine Culture and Society*. Quezon City: Ateneo de Manila University.
- SINGIDAS, Y. (2015, Mart 7). *The Myth of A Unified "Moro" Resistance And Its Implication To Peace in Mindanao*. FROM MY VANTAGE POINT: <http://onbecomingabetterperson.blogspot.com/2015/03/the-myth-of-unified-moro-resistance-and.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- Smaw, A. V., & Francia, L. (2002). *Vestiges of War: The Philippine-American War and the Aftermath of an Imperial Dream 1899-1999*. New York: NEWYORK UNIVERSITY PRESS.
- SOBRITCHEA, C. I. (1980). *THE PHILIPPINE PEASANTRY OF THE EARLY COLONIAL PERIOD*. Philippines: Philippine Sociological Society.
- Tan, S. (1968). *Sulu Under American Military 1899-1913*. Manila: University of the Pilippines Press.
- Tan, S. (1977). *The Filipino Muslim Armed Struggle 1900-1972*. Manila: Filipinas Foundation.
- Tewell, J. (1906). *Sole survivor Mt. Dajo fight Mindanao, Philippines early 1900s*. Flickr: <https://www.flickr.com/photos/johntewell/37259764581> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- The Bud Dajo Massacre*. (1906). Brits Philippines: <https://medium.com/@BritsPhil/bud-dajo-massacre-philippines-1906-bfb92f65e7f8> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- The Unsung Heroes of the Philippines*. (tarih yok). Facebook: https://www.facebook.com/unsung.heroesofph/photos/hadji-maas-abdullah-nuno-of-sulualtho-dubbed-as-indomitable-and-unconquerable-ha/1225752514202373/?_rdr adresinden alındı, Erişim Tarihi 27/08/2022
- Thomas, R. B. (1971). *Muslim but Filipino: The Integration of Philippine Muslims, 1917–1946*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.
- Thompson, W. W. (1975). *Governors of the Moro Province: Wood, Bliss, and Pershing in the Southern Philippines, 1903-1913*. California: Xerox University Microfilms.
- Torrance, A. (1916). *The Moro Civilization in the Philippines*. United States of America: ProQuest.
- Wade, G. (2009). *An Early Age of Commerce in Southeast Asia 900-1300 CE*. Journal of Southeast Asian Studies.
- Warren, J. F. (2003). *The Structure of Slavery in the Sulu Zone in the late 18th & 19th Century*.

- Werth, N. (2007). *Cannibal Island; Deth in a Siberian Gulag*. Princeton: Rinceton University.
- Westfall, M. (2014). *Advocates for Heritage Preservation*. Facebook: <https://www.facebook.com/groups/advocatesforheritagepreservationphilippines/permalink/1910406685788364> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- White, J. R. (1928). *Bullet and Bolos: Fifteen Years in the Philippine Islands*. New York : The Century Co. .
- Wood, L. (1905). *Minutes of the Legislative Council of the Moro Province*. Washington: LOC-MD.
- Wood, L. (1906, Mart 10). Report of Engagement with the Moro Enemy on Bud Dajo, Island of Jolo. (L. Wood, Röportaj Yapan)
- Wood, L. (1921). *Letter from C.E Nathorst to Ole Waloe*. LOC-MD.
- Wood, L., & Forbes, C. (1921). *Reports of the Special Missiom*.
- Wright, S. (tarih yok). *BYU College of Humanities*. <https://humanities.byu.edu/revealing-the-boxer-codex/> adresinden alındı, Erişim Tarihi 29/08/2022
- Yegar, M. (2002). *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar*. Oxford: Lexington Books.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mohammad Raveen ANWAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Western Mindanao State Üniversitesi
Fakülte	Tarih
Bölümü	Yakınçağ Tarih
Makale ve Bildiriler	
<p>Anwar, M.R., <i>Filipinler'deki İspanyol Sömürgeciliği: Moro'nun Siyasi ve Kültürel Sorunları (1521-1898)</i> / Türk Akademik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı 5, Sayfa 1503-1516, 2021. <i>The Spanish Colonialism in the Philippines; Moro's Political and Cultural Problems (1521-1898)</i>, Turkish Academic Research Review, 6 (5), Page 1503-1516, 2021.</p>	